

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
BİLİŞİM BİLİM DALI**

81153

**Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığı
ve
Bir Model Çalışması**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof.Dr. AHMET L. ORKAN

AHMET AĞIR

T 81153

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İstanbul, 1997

Önsöz

Bu çalışma, akademisyenlerin bilgiyi elde etmede kullandıkları akademik dergilerin günümüzdeki durumlarını ve akademik dergilerin işlevlerini daha iyi yerine getirebilmeleri için geliştirilen yeni bir akademik dergi modelini içermektedir.

Araştırma boyunca görüş ve bilgilerinden yararlandığım, her zaman yol gösterici olan ve desteğini her zaman hissettiğim danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet L. ORKAN'a saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın başladığı andan itibaren her konuda yardımlarını gördüğüm herkese teşekkürlerimi sunarım. Özellikle ilgi ve desteğini eksik etmeyen Yrd. Doç. Cem Sefa SÜTÇÜ'ye, bilgisayarla tanıştığım günden beri bilgisayar ve iletişim konularında yardımlarını aldığım arkadaşım Saadettin EVREN, modelin Internet ortamındaki uygulamasının geliştirilmesinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Jülide KAYAŞ'a teşekkür ederim. Çalışmanın sıkıntılı dönemlerinde desteğini esirgemeyen eşim Meral AĞIR'a da teşekkür ederim.

Ahmet AĞIR

İstanbul, 1997

İçindekiler

Önsöz	I
İçindekiler	II
Özet	IV
Summary	V
1. Giriş	1
2. Yayıncılık ve Elektronik Yayıncılığın Gelişimi	3
2.1. Basılı Yayıncılık	7
2.2. Elektronik Yayıncılık	11
2.2.1. Masaüstü Yayıncılık	13
2.2.2. Ağ Üzerinde Yayıncılık	14
2.2.3.1. Yayıncılığın Geliştiği Başlıca Ağlar	16
2.2.3.1.1. Bitnet	16
2.2.3.1.2. Usenet	17
2.2.3.1.3. Internet	18
2.2.3.2. Ağ Ortamında Yayıncılığın Geçirdiği Evreler	22
2.2.3.2.1. Listserv ile Yayıncılık	23
2.2.3.2.2. FTP ile Yayıncılık	24
2.2.3.2.3. Gopher ile Yayıncılık	25
2.2.3.2.4. World Wide Web ile Yayıncılık	25
3. Akademik Dergi Yayıncılığı	30
3.1. Basılı Akademik Dergiler	31
3.1.1. Basılı Akademik Dergilerin İşlevleri	32
3.1.2. Basılı Akademik Dergilerin Üretim Aşamaları	32
3.1.2.1. Basılı Akademik Dergilerde Maliyet	33
3.1.2.2. Basılı Akademik Dergilerde Telif Hakları	34
3.1.3. Basılı Akademik Dergilerin Genel Değerlendirilmesi	35
3.1.3.1. Basılı Akademik Dergilerin Başlıca Faydaları	35
3.1.3.2. Basılı Akademik Dergilerdeki Başlıca Problemler	35
3.1.3.3. Bilgi Yüklenmesi	36

3.2. Elektronik Akademik Dergiler	39
3.2.1. Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığı	39
3.2.1.1. Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığında Amaçlar ve Boyutlar	43
3.2.2.2. Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığında Başlıca Önemli Konular	48
3.2.2. Elektronik Akademik Dergilerin Hazırlanış Biçemleri	58
3.2.2.1. Metin Biçemi	59
3.2.2.2. Görüntü Biçemi	60
3.2.2.3. Standart Genelleştirilmiş İşaretleme Biçemi	61
3.2.1.3.1. HTML Biçemi	62
3.2.1.3.2. VRML Biçemi	63
3.2.1.4. Sayfa Düzenleme Biçemleri	64
3.2.3. Elektronik Akademik Dergilerin Üretim Aşamaları	66
3.2.3.1. Elektronik Akademik Dergilerde Maliyet	68
3.2.3.2. Elektronik Akademik Dergilerde Telif Hakları	68
3.2.4. Elektronik Akademik Dergilerin Uygulamaları	69
3.2.4.1. Uygulama Örnekleri	70
3.2.4.2. Uygulamaların Getirdiği Başlıca Faydalar	73
3.2.4.3. Uygulamalarda Karşılaşılan Başlıca Problemler	76
4. Elektronik Akademik Dergi Modeli Uygulaması	82
4.1. Modelin Amaçları ve Boyutları	83
4.2. Modelin Uygulanmasında Dikkate Alınan Başlıca Konular	85
4.3. Modelin İnternet Üzerindeki Uygulaması	87
4.4 Modelin Değerlendirilmesi	93
5. Sonuç	95
6. Ekler	98
Ek 1. Türkiye'de Yayımlanan Bazı Elektronik Akademik Dergilerin Anasayfaları	98
Ek 2. Elektronik Dergi Modelinin Sayfaları	108
7. Kaynakça	120

Özet

Bilginin yayılmasında önemli bir işleve sahip olan akademik dergilerin bilgi yüklenmesi sonucu temel işlevlerini yerini getirmekte yetersiz kaldıkları görülmektedir. Akademik dergilerin işlevlerini en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için yapılan çalışmaları incelemek ve bu inceleme doğrultusunda yeni bir dergi modeli geliştirmek bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

İlk akademik dergiler ile bilgi daha hızlı olarak yayılmaya başlamıştır. Temel olarak saklama işlevi gören ilk akademik dergiler bir süre sonra tartışma zemini olmuşlardır. Geçen yıllar içinde akademisyenlerin gelişen bilgilerden haberdar olmaları bilginin miktarının artmasına yol açmış adım adım bilgi devrimine doğru yaklaşmıştır.

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda, bilimsel dergilerin yaşadığı problemlerin çözümünde yeni bir ortamın alternatif olabileceği yönünde fikirler gelişmeye başlamıştır. 1970'li yılların başında ilk uygulamalar geliştirilmiş 1970'li ve 1980'li yıllarda yapılan denemeler, teknolojik yetersizlikler yüzünden başarılı olamamıştır.

1980'li yıllardan sonra bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda elektronik yayıncılığında da önemli gelişmeler olmuştur. Bilgisayar ağları üzerinde yayıncılık gittikçe önem kazanmış Internet ağının hızlı gelişimi ile ağ ortamında yayıncılık uygulama ortamı bulabilmiştir.

Küresel bir bilgisayar ağı olan Internet ile yayınlanabilen bir elektronik akademik dergi modeli geliştirilmeye çalışılmıştır.

Summary

It is observed that, scholarly journals which have an important function in dissemination of knowledge are insufficient in maintaining their essential function due to information overload. Discussion of the works aiming scholarly journals to perform their functions completely, and at the end of this discussion, to develop a new journal model consist the subject of this thesis.

Information has started to disseminate rapidly with the first scholarly journals. The basic function of the first scholarly journals was just storing information but later they became a discussion platform. By the years, as scholars following the developments, the amount of knowledge increased and the knowledge revolution is approached step by step.

As a result of the developments in computer and communication technologies, the idea of a new environment has initiated as an alternative for the solution of the problems that the scientific journals suffer. The first applications were developed at the beginning of 1970's but the first attempts in 1970's failed due to technological obstacles.

Following the developments in computer and communication technologies after 1980's, electronic publishing developed remarkably, too. The importance of publishing through computer networks has been realized and electronic publishing could find an application environment with Internet's rapid growth.

In the model application, it is tried to develop a model of an electronic scholarly journal that can be published on a global computer network, Internet.

1. GİRİŞ

İkinci Dünya savaşını izleyen yıllarda, teknolojiye ilerlemeler sonucu Tarım ve Sanayi Toplamlarının çok yeni bir aşamaya geldiği görölmektedir. Jet motoru, roketler ve uzaya gidiş; atom bombası, nükleer enerji ve termonükleer enerji çalışmaları; plastikler; tıpta olan gelişmeler; televizyon ve dünya çapında yaygın telefon servisi; hızlı trenler, transistör, tümleşik devreler ve laserler ve sonunda mikroişlemciler, yoğun yarı-iletken bellekler, bilgisayar yazılımları. Tüm bu gelişmelerin sonucunda, dünyada yeni bir teknolojik devrime tanık olunmaktadır. Bu devrimlerin sonucu olarak Bilişim Çağı diye adlandırılan süreç, ABD'de başlamış ve hızla tüm dünyaya yayılmaktadır.

Hızla artan teknolojik gelişmeler, hem bireylerin bilgiye olan ihtiyacını artırmış hem de bu bilgiye ulaşmak, onu saklamak ve iletmek için sayısız kolaylıklar ortaya koymuştur. Bu gelişmeler, Bilişim biliminin ortaya çıkışına yol açmıştır.

Bilgi devriminde bilgi teknolojileri, Sanayi devrimindeki teknolojilerin gelişimine göre hızlı gelişmektedir. Bilgi devriminin temel unsuru olan bilgi ortaçağ sonrası rönesans ve reform hareketlerinden sonra daha rahat yayılma imkanı bulmuştur. Akademik dergiler akademisyenlerin gelişen bilgilerden daha kolay haberdar olmalarını sağlamıştır

1980'li yıllardan sonra bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda elektronik yayıncılığında da önemli gelişmeler olmuştur. Bilgisayar ağları üzerinde yayıncılık gittikçe önem kazanmış İnternet ağının hızlı gelişimi ile ağ ortamında yayıncılık uygulama ortamı bulabilmiştir.

Bu çalışmanın amacı son elli yıldır miktarı çok büyük bir hızla artan bilginin üniversiteler arasında yayılmasında şimdiye kadar en önemli araç olan basılı dergilerin, akademisyenlerin ihtiyaçlarına cevap verememesinden kaynaklanan problemler ve süreli yayınlarda yaşanan fiyat ve zaman problemlerin çözümü olarak görülen, "İnternet üzerinde elektronik akademik dergi yayıncılığının" geliştirilmesi

alışmalarının incelenmesi ve bu inceleme doğrultusunda bir bilimsel elektronik dergi modeli geliştirmektir.

Tezin birinci bölümü giriş bölümüdür. İkinci bölümünde yayıncılık ve yayıncılığın gelişimi açıklanmaktadır. Bu kapsam içinde basılı yayıncılık, elektronik yayıncılık incelenmektedir. nc blmde basılı akademik dergiler ve elektronik akademik dergiler açıklanmaktadır. Bu blmde basılı ve elektronik akademik dergilerin işlevleri, üretimleri, maliyetleri, faydaları ve yaşanan problemler incelenmektedir. Dördüncü blmde elektronik akademik dergi modeli uygulaması yer almaktadır. Bu blmde modelin yapısı ve Internet zerindeki uygulaması açıklanmaktadır. Beşinci blmde çalışmanın sonuçları değerlendirilmektedir.

2- Yayıncılık ve Elektronik Yayıncılığın Gelişimi

İnsanoğlu tarih boyunca kendisini güvende hissedebilmek için çevresinde olup biteni öğrenme ve edindiği bilgileri de başkalarına aktarma çabası içerisinde olmuştur. İnsanların bilgi edinme ve edindiği bilgileri başkalarına ve geleceğe aktarma çabasından kaynaklanan yayıncılık, bilginin elde edilip, görsel işitsel ve yazılı olarak kitlelere ulaştırma faaliyetlerini tanımlar. Teknolojinin gelişimine paralel olarak insanoğlu ilk önce yazılı, ardından işitsel ve son olarak da görsel yayıncılıkla tanışmıştır.¹ Yayıncılığın ve iletişim teknolojilerinin Tarih Boyunca Gelişimi tablo 1 de gösterilmiştir (Eldeniz, 1996, s.3 den naklen Williams, Frederick. Techonology and Communication Behavior, Wadsworth Pub. Co. 1987).

¹ Akyazı, Erhan. Yayıncılığın Gelişiminde Elektronikleşme Süreci ve Yazılı Basında Bilgisayarın Yeri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. 1997, s.2

Tablo 1: Yayıncılığın ve İletişimin Tarih Boyunca Gelişimi.

MÖ. 4000	Kil tabletler üzerinde Sümer yazıları.
MÖ. 3000	İlk Mısır Hieroglifleri.
MÖ. 1800	Fenike Alfabesi.
MÖ. 600	İlk Latin Yazıları.
M.Ö. 450	Yunanlılar posta güvercinlerini kullandılar.
M.Ö. 130	İskenderiye kütüphanesi inşa edildi.
350	Kitaplar kağıt tomarlarının yerini aldı.
600	Çinde kitap basımı.
676	Kağıt ve mürekkep Araplar ve Persler tarafından kullanıldı.
1453	Gutenberg İncili Basıldı.
1562	İlk aylık gazete, İtalya.
1594	İlk dergi, Almanya.
1639	Amerika'da ilk baskı makinası.
1642	Blaise Pascal toplama makinesini geliştirdi.
1709	İngiltere'de telif hakları yasası.
1791	Amerikan anayasasında basın özgürlüğüne ilişkin ilk değişiklik.
1819	David Napier düz kazanlı baskı makinesini geliştirdi.
1827	Metal levhalar üzerinde ilk fotoğraflar.
1830	Koenig buharlı baskı makinesi geliştirdi.
1834	Babbage Analitik Makine'yi geliştirdi.
1835	Samuel Morse telgrafi tanıttı.
1846	Yüksek hızlı baskı makineleri.
1855	Yazılı telgraf, David Hughes.
1866	Transatlantik kablo tamamlandı.
1876	Alexander Graham Bell telefonu buldu.
1888	Radyo dalgaları tanımlandı.
1894	Edison kinetoskopu geliştirdi.
1895	Guglielmo Marconi radyo telgrafi geliştirdi.
1895	Film kamerası, Auguste ve Louis Lumiere.
1900	Radyo dalgaları ile konuşma aktarıldı.
1907	Deforest radyo yayıncılığını başlattı.
1923	Zworkyn elektronik televizyonu tanıttı.
1933	FM radyo tanıtıldı.
1939	Ticari televizyon yayıncılığı başladı.
1946	İlk elektronik bilgisayar.
1947	Bilgisayarlarda transistöre geçildi.
1951	Amerika'da renkli televizyon yayını başladı.
1957	Rusya ilk uzay uydusu Sputnik'i fırlattı.
1975	Fiberoptik teknolojisi geliştirildi.
1980	Kişisel Bilgisayarlar üretildi.
1981	Video disk satışa sunuldu.
1982	Avrupa konsoriyomu uydu fırlatmaya başladı.
1985	Mobil telefon.
1986	CD-ROM yayıncılığı başladı.
1992	İnternet.

Elektronik yayıncılığın gelişiminde iki önemli gelişim dönemi vardır. Bunlardan birincisi bilgisayarın geliştirilmesi ve bilgisayar teknolojilerini gelişimi ikincisi ise ağ teknolojilerinin gelişimidir.

Bilgisayarın gelişimi ilk hesap makinalarının geliştirilmesine kadar uzanmaktadır. İlk hesap cihazı, 1623 yılında Wilhelm Schickard'ın geliştirdiği "hesap saati"dir. Wilhelm'in geliştirdiği cihaz 6 basamaklı toplama çıkarma yapabilen bir cihazdı. Daha sonraları 1642'de Blaise Pascal'ın, 1674'de Gottfried Wilhelm von Leibniz'in, 1822-1871 arasında Charles Babbage'nin hesap makinaları görülür.² Sonraları ABD hükümetinin desteğiyle IBM şirketi tarafından ilk elektronik bilgisayar olan MARC-1 (Machine Readable Catalogue) üretilmiştir. Bu bilgisayardan sonra II. Dünya Savaşı'nın kaynak teşkil ettiği radar araştırmaları ile elektronik özellikleri içeren bir bilgisayar olan ENIAC (Elektronik Numerical Integrator and Calculator) geliştirilmiştir.³

Bilgisayarların gelişiminin birinci evresinde, çalıştığı zaman Pitsburg kentindeki tüm evlerin voltajlarının düşmesine neden olan ve işletim zamanının büyük bir bölümünü yanan lambaları değiştirmekte harcadığı, 1955 yılına kadar 244 adet üretilen ENIAC yer almıştır. 1950 yılında radyo lambalarının yerini alan transistörlerin keşfiyle geliştirilen 2. nesil bilgisayarlar (IBM 1401) 1. nesil'e göre çok daha güvenli olmalarının yanı sıra daha az bakım gerektirmiştir. 2. nesillerin ardından, düzinelerce transistörün birleşmesinden oluşan entegre devrelerin kullanıldığı, küçük, hızlı ve güvenilir olması nedeniyle ilgi gören (IBM 360) 3. nesil bilgisayarlar geliştirilmiştir. 1971 yılında Intel firmasının bir düğme büyüklüğündeki silikon yongasına 200 binden fazla transistörü sığdırmasıyla 4. nesil bilgisayarlar devreye girmiştir. Yapay zeka ya da uzman sistemler diye adlandırılan bilgisayarlar ise 5. nesili teşkil etmektedir.⁴

Gelişimin ikinci aşamasında ağ yapısının ve ağ teknolojilerinde gerçekleştirilen gelişmeler yer almaktadır. Ağ yapısında amaç tüm elektronik aygıtları birbirine

² Brader, Mark. A Chronology of Digital Computing Machines. 1994.
<http://www.unc.edu/~bjenkins/hist.html>

³ Akçay, Erhan. op., cit., s.25.

⁴ ibid., s.26.

bağlamaktır. Bu çaba sonucunda büro elemanlarının seri bir şekilde çalışma grupları biçiminde otomasyona yöneldiği gözlenmiştir. Bu akımla beraber kişisel bilgisayar yerel alan ağları LAN (Local Area Network) mimarisi ile çok kullanıcı çalışma grubu bilgisayarlarına, bu gruplar çok amaçlı bilgisayar ağlarını içeren minibilgisayarlara, minibilgisayarlardan tüm işletme verilerine sahip anabilgisayarlara bağlanmışlardır. İşletmelerin dışa açılmaları beklendiğinden şirket bilgisayarı uydular vasıtasıyla öteki şirketlerin bilgisayarına bağlanmış ve evrensel bilgi ağının yaratılmasına öncü olmuşlardır.⁵

20. yüzyılda bilgisayarların gelişimi ile yayıncılık yeni bir ortamı, "sayısal" ortamı kullanmaya başlamıştır. Elektronik yayıncılık adını alan bu yayıncılıkta hızlı gelişmeler olmakla birlikte halen gelişme dönemindedir.

⁵ ibid., s.27.

2.1 Basılı Yayıncılık

En ilkel toplumlardan en ileri toplumlara kadar insan, daima çevresinde olup bitenleri öğrenmek, kendi başına gelenleri başkalarına duyurmak, bunlar üzerinde düşünmek ve düşündüklerini de başkalarına iletme ihtiyacı duymuştur. İnsan bu ihtiyacını ilkel zamanlarda sözlü olarak gerçekleştirirken yazının icadı ile yeni imkanlar doğmuştur. Yazının icadı ile ilk yayıncılık hareketleri başlamış kağıdın bulunmasından sonra ise basılı yayıncılık gelişmeye başlamıştır.

Avrupa kültürünün kaynağını oluşturan Yunan ve Roma uygarlığı incelendiğinde kitapçılık sanatının bu kültürlerin ögesi durumunda bulunduğu görülür. Gerçekten eski zamanların Atina, İskenderiye ve Roma kentleri kitapçılık sanatının merkezleri olmuşlardır. Bu çağların en önemli fikir yapıtları arasında bulunan "Homer'in Destanları" ve "Sofokles'in Dramları", "Safonun Şiirleri", "Platonun Yazıları" ve "Çiçero'nun Söylevleri" çoğaltılarak dağıtılabilmektedir. Bu dönemde, çoğaltma için "el yazısı"ndan yararlanılmış ve çoğunlukla esirlerden oluşan yazıcılar kullanılmıştır.⁶

İlkçağ'da Julius Sezar döneminde (M.Ö. 100-44) senato oturumları ait tutanakların "Acta Senatus" adıyla yayınlanmıştır. Bir süre sonra gayet çabuk bir gelişme olmuş, bugünkü resmi gazetenin ilk şekli olan "Acta Publica" adlı bir sayfalık bültenler yayınlanmıştır.⁷

Ortaçağ Avrupası'nda ise yayın faaliyetleri genellikle kilisenin denetim ve tekeli altında yürütülmüştür. Kilise uzun süre görüşlerine uyan kitapları keşişlere yazdırmak suretiyle çoğaltmıştır. Böylece, 1450'lerde Johannes Gutenberg tarafından bulunan ve geliştirilen matbaadan yararlanılmaya başlanıncaya kadar yazılı eserlerin çoğaltılması el yazması olarak gerçekleştirilebilmiştir. O zamanlar şeytan işi olarak nitelendirilen kitap baskı sanatının ortaya çıkışından sonra ise yazılı eserlerin çoğaltılması işlemi

⁶ İçel, Kayıhan. *Kitle Haberleşme Hukuku*. Beta Yayınevi. Üçüncü Baskı. İstanbul. 1990. s.87.

⁷ İnüçür, Nuri. M. *Basın ve Yayın Tarihi*. Üçüncü Baskı. Der Yayınları. İstanbul. 1993. s.33.

kolaylaşmıştır. Ancak, modern anlamda kitapçılığın ve gazeteciliğin doğuşu çok sonraları mümkün olabilmıştır.⁸

Dönemsel ve düzenli yayıncılığın başlangıcı hakkında değişik bilgiler bulunmakla birlikte Almanya'da 1609'da Strazburg'da haftalık olarak yayınlanan "Avisa, Relation oder Zeitung"dur. Bu gazete genel olarak dış politika ve savaşlarla ilgili haberler vermiştir. Bu haberler herhangi bir ayırım, açıklama veya analize tabi tutulmadan gelişigüzel verilmiştir. Aynı başlığı taşıyan diğer bir gazete yine 1609'da, Augsburg ve Strasburg'da, "Gedenck Wurdige Zeitung" adlı gazete ise 1610'da Köln'de yayınlanmıştır. Bundan sonra 1619'da "Anvers"de adlı Hollanda gazetesi yayınlanmaya başlanmıştır.⁹

XVII. yüzyılın gazetelerinde haber, hikaye ve şüirden başka yazının bulunmayışı, siyasi yazılara yer verilmeyişi başlıbaşına bir özellik arz etmektedir. Ayrıca basılı yayıncılığın gelişmesi ve yaygınlaşması bakımından da başlıbaşına bir özelliğe sahiptir. Çünkü ilk dergiler de buyüzyılda kurulmuştur. Dergi niteliğinde ilk edebi ve ilmi gazete 1665 yılında Paris'de yayınlanan Le Journal des Savants'dır. Aynı yıl İngiltere Londra'da Philosophical Transactions of the Royal Society of London ve yayınlanmaya başlanmıştır.¹⁰

1701'den 1789 Fransız Devrimi'ne kadar olan dönemde Avrupa basını genellikle XVII. yüzyılın devamı olarak gelişmiştir. İngiltere basın hareketleri yönünden öncü bir rol almıştır.¹¹

Bu dönemin yenilik olarak nitelenen özelliklerini önemli altı olay halinde özetlemek mümkündür. Bunların beşi önce İngiltere'de doğup, gelişmiş ve daha sonra diğer ülkelere yayılmıştır. Bu olaylar:¹²

- a) Gündelik gazetelerin kurulması.
- b) Muhalefet gazeteciliğinin doğması.

⁸ İçel, Kayıhan. op..cit.. s.87-88.

⁹ İnuğur, Nuri M.. op.. cit.. s.57.

¹⁰ ibid., s.58.

¹¹ ibid., s.59.

¹² ibid., s.72-73.

- c) Gazetelere ilanın girmesi.
- d) Edebi gazeteciliğin başlaması.
- e) Amerikan basınının kurulması ve hızla gelişmesi.
- f) Gazetelere damga resminin uygulanması.

1789-1800 yılları arasında gazetenin önemi daha çok anlaşılmış ve irili ufaklı birçok gazete yayın hayatına girmiştir. Fransa ve Almanya'da ilk siyasi gazeteler bu dönemde yayınlanmaya.¹³ Gene bu dönemde ucuz halk gazeteciliğinin öncülüğünü yapan Emile de Girardin, bol ilanlı "Hırsız" adlı haftalık gazetesıyla, "Moda" adlı haftalık dergileri yayınlanmaya başlanmıştır.¹⁴

1 Ocak 1785'de Daily Universal Register adlı günlük gazete İngiltere'de yayınlanmaya başlanmış 1 Ocak 1788'de de adı TIMES olarak değiştirilmiştir. 1846'da Daily News yayın hayatına başlamıştır.¹⁵

1789-1852 döneminde basılı yayıncılık teknolojilerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. İlk olarak 1828'de harf dökümü İngiltere'de makineyle yapılmaya başlanmıştır. 1853'de yeni bir döküm makinesi icat edilmiş daha sonra bu makine geliştirilerek bir günde 40-50 bin harf dökümü yapılması sağlanmıştır.¹⁶ İlk dizgi makinesi de 1822'de İngiltere'de William Church tarafından yapılmıştır. Church tarafından yapılan bu makine 1869'da Bruxelles'de Karl Kastenbein tarafından geliştirilmiştir.¹⁷

Bu dönemde baskı makinelerinde de gelişmeler olmuştur. 1811'de Friedrich Koenig, buharla çalışan ve her parçası demirden olan bir baskı makinesi geliştirmiştir. Elle çalışan baskı makineleri saatte 250 adet basarken, Koenig'in makinesi 400 baskı yapabilmiş daha sonra geliştirilerek saatte 1100 adet basar hale gelmiştir. 1848'de

¹³ ibid., s.91.

¹⁴ ibid., s.97.

¹⁵ ibid., s.101.

¹⁶ ibid., s.106.

¹⁷ ibid., s.107.

Applegarth, sekiz baskı silindiri de düşey durumda çalışan ve saatte sekiz bin baskı yapan bir baskı makinesi icat etmiştir.¹⁸

19 yüzyıl boyunca bugünün modern yayıncılığına dair ilk izler görünmeye başlamış, yazarlardan aldıkları kaynakları işleyerek kitap haline getiren editör kavramı yerleşmeye başlamıştır. Aynı zamanda gelişen baskı teknolojisi, yayıncılığı bir pazar haline getirmiş ve yayınevlerinden uzak olanlar için posta ile yayıncılık başlatılmıştır. Bu sırada yayıncılıkta bir devrim sayılacak olan, cep kitapları geliştirilmiştir. Boyutları ufak, dağıtımı kolay, maliyeti düşük olan bu yayınlar İngiliz Alen Lane's Penguin Press tarafından geliştirilmiş ve büyük bir süratle Amerika'ya da sıçramıştır.¹⁹

Yirminci yüzyılda dizgi makinelerinin icadı, rotatiflerinin işletilmesi, basının ülkelere göre değişik tempo ve biçimde gelişmesini sağlamış, bu gelişme bugünkü modern gazeteciliği doğurmuş, basın dünyası büyük aşamalara sahne olmuştur.²⁰

Basının sanayileşmesi ve bu sanayileşmenin basının yapısına, ekonomisine ve siyasal niteliklerine yenilikler getirmesi, basının amaçları üzerinde egemenlik sağlamak için başlamış mücadelenin yoğunlaşmasına sebep olmuştur.²¹

Teknolojik gelişmeler nedeniyle bir andan basının görevleri çoğalmış, rolü genişlemiş, bir yandan da toplumun sosyal ve ekonomik yapısında XIX. yüzyıldan bir hayli farklı değişimler meydana gelmiştir. Devlet şekilleri ve ekonomik sistemleri ne türden olursa olsun, tüm iktidarlar kuvvet ve eylem aletleri olan haber araçlarını kendi yararlarına ve siyasal ideolojilerine uygun biçimde kullanma amacına yönelmişlerdir.²²

¹⁸ ibid., s. 110.

¹⁹ Akyazı, Erhan. op., cit., s.4.

²⁰ İnuğur, M. Nuri. op., cit., s.134.

²¹ ibid., s.134.

²² ibid., s.134.

2.2 Elektronik Yayıncılık

Elektronik yayıncılık farklı açılardan değişik şekillerde tanımlanabilir. Örneğin, elektronik yayıncılık; tüm bilgi servislerinde, bilginin alınmasında, işlenmesinde depolanmasında ve dağıtımında bilgisayarın kullanılmasını kapsayan bir bütündür.²³ Diğer bir tanım ise; yazarın kullanabildiği tüm elektronik yardımlar, basitçe kelime işlemciler, yazıcılar, betimsel işaretleme aletleri, ortak çalışmaları mümkün kılan bir ağ ortamı ve yazarlar, editörler, hakemler ve yayıncılık sürecinde bulunan diğer kişiler arasında elektronik iletişim kullanılarak yapılan yayıncılıktır.²⁴

Elektronik yayıncılık kavramında iki ana yapı göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi, basılı ürünlerin bilgisayar kullanılarak daha kolay hazırlanması, ikincisi de iletişim sistemlerinde, bilgisayarların kullanarak bilgilerin kullanıcılara ulaştırılmasıdır (Şekil 1). Bilginin kullanıcıya bilgisayar aracılığıyla ulaştırılması teknolojik olarak iki kısımda incelenebilir. İlki, bilginin ana bir bilgisayarda depolandığı ve kullanıcılara iletişim yolları vasıtasıyla dağıtıldığı teknoloji ki bu teknolojinin içine çevrimiçi veritabanları da girmektedir. Diğeri ise bilgilerin disket ve CD-ROM gibi fiziksel olarak taşınabilir ortamlarda depolandığı teknolojidir.

Şekil 1: Elektronik Yayıncılık

²³ Akyazı, Erhan. op., cit., s.52 den naklen C. Robinson, "Publishing's Electronic Future", Publishers Weekly, 1993.

²⁴ Pilachowski, C. 1993. Mark-up or typeset: The Springer Verlag dilemma. Scholarly publishing on the electronic networks. The new generation: Visions and opportunities in not-for-profit publishing proceedings of the second symposium. Washington DC: Association of Research Libraries. 1993.s.140-141.

20. yüzyıla kadar yayıncılık teknolojilerinde birçok gelişmeler gerçekleştirilmiş olmasına rağmen bunlar 20. yüzyılda gerçekleşen elektronik iletişim teknolojileri kadar büyük olmamıştır. Elektronik teknolojilerin sunduğu imkanlar ile gerçekleşen ilk farklı bir ortamda yayıncılık denemeleri fax ile yapılanlardır. 1959'da Japonya'da 300 dpi (dot per inch, bir inç içerisindeki nokta sayısı) pek iyi olmayan bir kalitede bir sayfalık bir metin 30 dakikada fax ile iletilmiştir. Uydu teknolojilerini kullanımı ile fax ile gönderim hızı artmış ve ilk deneme, 1967 yılında London Daily Express Gazetesinin birinci sayfasının Londra'dan San Juan'a transferi ile yapılmıştır.²⁵

1970'lerden sonra bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda yayıncılıktaki ortamları ve uygulama yöntemleri değişmiştir. Gelişen teknolojiler ile yayıncılık sektörünün özellikle son 10 yılında yayıncılıkta köklü değişiklikler yaşanmıştır (Tablo 2).²⁶

Tablo 2: 1987-1997 Yılları Arasında Yayıncılıktaki Başlıca Gelişmeler

	1987	1997
Girdi Aygıtları	Optik karakter okuyucular, bilgisayar terminalleri.	Optik karakter okuyucular, bilgisayar terminalleri, kişisel bilgisayarlar.
Depolama Aygıtları	Manyetik bantlar, disketler.	Sabit diskler, CD-ROM, optik diskler, yedekleme kartuşları, disketler.
İletişim Araçları	Telefon hatları, koaksiyel kablo, haberleşme uyduları	Telefon hatları, yerel ve uluslararası iletişim ağları, haberleşme uyduları.
İşlem Birimleri	Merkezi bilgisayarlar ve mini bilgisayarlar.	İş istasyonları ve kişisel bilgisayarlar.
Düzenleme ve sayfa tasarımı aygıtları	Bilgisayar terminalleri, elektronik dizgi ve mizanpaj makineleri	İş istasyonları ve kişisel bilgisayarlar
Çıkış Aygıtları	Fotografik pozlandırıcılar, elektronik daktilolar ve satır yazıcılar.	Doğrudan filme ya da baskı kalıbına çıkış alan Laser pozlandırıcılar ve laser yazıcılar.

²⁵ Eldeniz, Levent. İletişim Teknolojilerinin Gelişim Sürecinde Bilişimin Gazetecilikteki Yeri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 1997. s.15.

²⁶ Gevgilili, Ali. 2000'li Yılların Eşiğinde Modern İletişim Toplumu ve Yazılı Basının Geleceği, İ.Ü İletişim Dergisi. 1992. s.215.

1987 yılına kadar gazeteler bilgilendirme işlevlerini redaktörlerin dizgicilerin, düzelticilerin, sayfa düzenlemecilerin, v.s. bu tür görevler için uzmanlaştığı büyük sistemler içinde yerine getirmiştir. 1987'den bu yana kişisel bilgisayarların gelişmesiyle bilgisayarların yayıncılık alanında kullanımı artmıştır.

Kişisel bilgisayarlar, öncelikle yayın öncesi hazırlık dönemindeki işlemlerin yapılmasında kullanılmış ve masaüstü yayıncılık gelişmeye başlamıştır.

2.2.1. Masaüstü Yayıncılık

1980'lerde kişisel bilgisayarların gelişimi ve kullanıcı arabirimlerinin grafik tabanlı hale gelmesi masaüstü yayıncılığın gelişmesini sağlamıştır. Masaüstü yayıncılık metnin birleştirilmesi, montajı ve el ilanları aylık bültenler, broşürler, şirket formları, kitaplar ve magazinler gibi, profesyonel görünümlü yayınların daha randımanlı olabilmesi için bilgisayarda elde edilen elektronik görüntüler sürecidir.²⁷

Masaüstü yayıncılıkta yedi aşamalı basım süreci söz konudur.²⁸

- a) Yayının planlanması.
- b) Sayfa düzeni için ön hazırlığın yapılması.
- c) Metne ait materyallerin hazırlanması.
- d) Sanatsal ve grafik materyallerinin hazırlanması.
- e) Sayfa planına son şeklini verme.
- f) Elde edilen son ürünü basma.
- g) Basılan son ürünün üretimine geçmek (çoğaltmak).

Masaüstü yayıncılığın birçok avantajı vardır. Başlıcaları şunlardır.²⁹

- a) Zaman.
- b) Maliyet.
- c) Esneklik ve Kontrol.
- d) Güvenlik ve Gizlilik.

²⁷ Aydın, Emin. Masaüstü Yayıncılık, 1. Baskı, Günce Yayınları, İstanbul, 1996, s. 1.

²⁸ ibid., s. 1.

²⁹ ibid., s. 3.

Bir masaüstü yayıncılık sisteminin ilk geliştiği yıllarda en basit haliyle bir kişisel bilgisayar, bir yazıcı ve masaüstü yayıncılık yazılımlarından oluşmuştur. Gelişen teknoloji ve fiyatların düşmesi ile günümüzde tarayıcı, renkli mürekkep püskürtmeli yazıcılar da masaüstü sistemlerde standart hale gelmiştir.

2.2.2. Bilgisayar Ağları Üzerinde Yayıncılık

Aynı ofisteki, binadaki veya daha büyük ölçekli ortamlardaki bilgisayarların birbirlerine bağlanmasıyla oluşturulmuş çalışma düzenine bilgisayar ağı adı verilir. Bu bağlantı, doğrudan kablolar yardımıyla yapılabileceği gibi telefon hatlarıyla da sağlanabilir. Önemli olan çok kullanıcı bir çalışma düzeninin oluşturulmasıdır.³⁰ Genel olarak bilgisayar ağları yerel ağlar (LAN, Local Area Network), ve geniş alan ağları (WAN, Wide area network) olarak iki sınıfa ayrılabilir. Yerel ağlar, kablo ile doğrudan birbirine bağlı bilgisayarlar ve sunucu bilgisayardan oluşur. Geniş alan ağları ise modem aracılığı ile telefon hatları veya özel hazırlanmış hatlar yoluyla birbirlerine bağlı denetleyici bilgisayarlar ve terminal bilgisayarlardan oluşurlar.³¹

Bilgisayar ağlarında kullanılan bilgisayarlar ve iletişim sistemlerinin karmaşık donanım ve yazılım yapılarının anlaşılmasını, tasarımını ve üretimini kolaylaştırmak için katmanlı bir yapı kurulmuş ve aynı katmanlar arasındaki iletişim mantıksal olarak belirli protokollerle tanımlanmıştır. Bir bilgisayar ağının katmanlardan oluşan yapısı ve bu katmanlar arasındaki protokolleri, bir bütün olarak bilgisayar ağ mimarisini oluştururlar.³²

Yaygın olarak kullanılan açık ağ mimarileri ISO (International Standards Organization), OSI (Open Systems Interconnection) referans modeli ve TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) dir. OSI Referans Modeli uluslararası platformlarda tanımlanmış oldukça karmaşık bir mimaridir ve günümüzde artık gözden düştüğüne inanılmaktadır. TCP/IP mimarisi ise ABD'nde yapılan ağ

³⁰ Akın, Cahit. *Her Yönüyle Internet*, 1. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996, s.32.

³¹ Sütçü, Cem. *Bilgisayar ve Bilgisayar Ağları*, Marmara İletişim Dergisi, Sayı 5, İstanbul, 1994, s.149.

³² Ceyhan, Yurdakul; Çağlayan, M. Ufuk. *Bilgi Teknolojileri İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, s.18.

aştırma geliştirme çalışmaları sonucu ortaya çıkmıştır ve bugün çok yaygın olarak kullanılan Internet ağının mimari çerçevesini oluşturmaktadır.³³

Ağlar birbirleriyle ancak bir protokol çerçevesinde iletişim kurabilir. Protokol, farklı programların birbirleri arasında nasıl veri alışverişi yapacağını belirleyen kuralları tanımlar. Protokoller, bir ağın mesajlarını nasıl taşıyacağını ve hataları nasıl işleyeceğini belirler.³⁴

Her ağda bir sunucu ve ağ yöneticisi bulunur. Ağa erişebilmek için öncelikle o ağın yöneticisi tarafından verilen bir kullanıcı adı (user ID) ve şifre (password) sahibi olmak gerekir.³⁵

Ağ üzerinde yayıncılık ilk defa 1960'larda tasarlanmış, 1970'li yıllarda bilgisayarların büyük veri tabanlarını işlemek için yeterli güce ulaştığı zamanda uygulamaların gerçekleştirilmesi çalışmalarına başlanmıştır. İlk uygulamalar ticari bilgi veritabanları olarak gelişmiştir. Halen ağ sistemleri üzerinde hizmet vermeye devam eden Dialog, OCLC (Online Computer Library Center) ve RLIN (Research Libraries Information Network) gibi ticari ya da kooperatif kuruluşlar ilk uygulamaları gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde Knight-Ridder Information Services (eski Dialog) bu konuda yüzlerce bibliyografik ve tam metin veri tabanı bulundurmaktadır. OCLC ve RLIN gibi kooperatifler ortaklaşa kataloglama hizmetlerinin vazgeçilmez bir parçası halindedirler. 1970'li yıllardan beri geliştirilmekte olan bu sistemler üzerinde 20 yıldan fazla monografin bibliyografik künyeleri yer alır.³⁶

ibid., s.19.

Akın, Cahit., op., cit., s.32.

ibid., s.34.

Fonta, Yaşar. *Internet, Elektronik Kütüphaneler ve Bilgi Erişim*. 1. Türkiye'de Internet Konferansı, Ankara. 1995. s.2.

2.2.3.1. Yayıncılığın Geliştiğı Başlıca Ağlar

Ağ üzerinde yayıncılık farklı ağlar üzerinde zamanın teknolojileri kullanılarak gelişmiştir. Bitnet ve Usenet ağlarında Elektronik posta (E-posta) ile yayınlarını dağıtan akademik kurum ve akademisyenler, bu hızlı ve pratik gelişmeden oldukça fazla yararlanmışlardır.

2.2.3.1.1. Bitnet

Bitnet ticari amaçlarla kullanılamayan, reklam yapılamayan bir ağıdır. 1981 yılında geliştirilmiş ve "Because It's Time Network" kelimelerinden kısaltılarak isimlendirilmiştir. Ağın işletimi CREN (Corporation for Research and Educational Networking) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kurumun asıl amacı, dünya genelinde eğitime, araştırma ve geliştirmeye destek vermektedir. Bitnet üniversitelerde ve araştırma kurumlarında çalışan bilim adamlarının bilimsel amaçlarla iletişim kurabilmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.³⁷ ABD, Meksika, Kanada (NetNorth) ve Avrupa'daki (Avrupa Akademik Araştırma Ağı, EARN) ağlarının birleşimini ifade eder. Bitnet, Internet, Usenet ve diğer dünya çapındaki ağlar arasında geçişler mevcuttur. Kullanıcılar bilgiyi kişiler ve ortak ilgi gruplarıyla elektronik posta aracılığıyla paylaşırlar. Listserv yazılımı, mektupların ve dosyaların sunucu makinadan dağıtımını için kullanılır. Bitnet, New York Şehir Üniversitesinde IBM bilgisayarların küçük bir ağı olarak başladı ve sakla-ilet (Network Job Entry/Network Job Interface, NJE/NJI) protokolleri üzerine temellendirilmiştir. Döğümler (nodes) arası bağlantı en az 9.6 Kbps bir hızda işletmeyi gerektirmektedir. Ayrıca üyelerden diğer üyelerin ve şirketlerin Bitnet'e bağlantısını sağlamak için ücretsiz olarak en az bir çıkış sağlamaları istenmektedir.³⁸

1989'da CSNET ve BITNET birleşti ve resmen Corporaiton for Research and Educational Networking (CREN) adını aldıysa da ağ halen BITNET olarak

³⁷ Akın, Cahit. op.. cit., s.192.

³⁸ Tennant, Roy; Ober, John; Lipow, G. Anne. Internet El Kitabı, Çeviri Editörü: Yaşar Tonta, Çevirenler: Yaşar Tonta, Ahmet Çelik, Ayhan Kaygusuz.. Müjgan Şan. Türk Kütüphaneciler Derneği, Ankara, 1996. s.132.

bilinmektedir. CREN'in bütün yönetimini yüksek öğrenimde bilgi teknolojisi için kar amacı gütmeyen bir konsorsiyum olan EDUCOM yürütmektedir. Kullandığı protokoller eskidiğinden çok fazla kullanılmasına rağmen popüler olmamıştır.³⁹

2.2.3.1.2. Usenet

1979 yılında Duke Üniversitesi'nde Jim Ellis ve Tom Truscott adlı iki lisans öğrencisi tarafından geliştirilmiştir. "USENIX Network" sözcüklerinden türetilmiştir. Belirli bir yönetsel yapısı olamayan Usenet'e katılım herkese açıktır. Usenet dünya çapında gönüllü üyeliğe dayalı bir ağıdır. Merkezi bir otoriteye sahip olmadığı için belirli bir merkezden finanse edilmemektedir. Ağ üzerindeki her host kendi masrafını kendi üstlenmektedir.⁴⁰

Usenet Unix'ten Unix'e kopyalama protokolü (UUCP) üzerine temellendirilmiştir ve böylece neredeyse yalnızca Unix işletim sistemini kullanan sistemlerle sınırlandırılmıştır. Bir açık, dağıtık ilan tahtası ve konferans sistemi Usenet'e eşlik eder, böylelikle bütün kullanıcılar mesaj gönderebilir ve bütün mesajlar bütün kullanıcılar tarafından okunabilir.⁴¹ Yapılan bu yazışmalar ve haberleşmelerden dolayı bir diğer adı da Haber Ağıdır (Netnews). Bu sisteme yollanan mesajlar, konularına göre, haber grubu (newsgroup) adı verilen kategorilere ayrılırlar. Halen 5000 den fazla tartışma grubu vardır. Mesajlar düz yazılardan oluşabileceği gibi kodlanmış ikili (binary encode) bilgilerden de oluşabilir. Mesajların başlık bilgilerine bakarak kimden geldiğini, ne zaman yollandığını, nereden yollandığını, ve benzeri bilgiler elde edilebilir.⁴²

Ana kategoriler şu şekilde özetlenebilir: comp, misc, news, rec, sci, soc ve talk. Belirli konulara özgü kategoriler de vardır: bionet, bit, biz, k12, ieee, msn, relcom, vmsnet gibi. Bunlara ek olarak, Bitnet ağında bulunan Listserv'e yollanan mesajlar, Usenet'e de yollar ve bit kategorisinde toplanır.⁴³

³⁹ ibid., s.132.

⁴⁰ Akın, Cahit. op., cit., s.206.

⁴¹ Tennant, Roy; Ober, John; Lipow, G. Anne, op., cit., s.146.

⁴² Akın, Cahit. op., cit., s.206.

⁴³ ibid., s.206-209.

Bazı haber grupları bir yöneticinin denetiminde çalıştırılır. Bu yöneticiler gelen her mesajı okur ve dağıtılıp dağıtılmayacağına karar verir, hatta belirli aralıklara toplu olarak da dağıtılabilir.

2.2.3.1.3. Internet

ABD Savunma Bakanlığı devre anahtarlama telefon sistemini soğuk savaş yıllarında daha güvenilir bir şekilde kullanılabilecek bir iletişim sistemi geliştirilmesi isteğinden yola çıkılarak İleri Araştırmalar Kurumu (ARPA Advanced Research Projects Agency) aracılığıyla çeşitli üniversite ve firmalarda araştırma projeleri başlatmıştır. Paket anahtarlama fikri ilk defa böyle ortaya çıkmış ve paket anahtarlama ilkesi ile çalışan ilk bilgisayar ağı Aralık 1968'de BBN firmasına ihale edilmiştir Dört düğümden ve 56 kbps hızında iletişim hatlarından oluşan ve ARPANET olarak adlandırılan deneysel ağ Aralık 1969'da çalışmaya başlamıştır.⁴⁴

1973 yılında ARPA, yeni adıyla DARPA (Defense Advanced Project Agency), Internetting Project adlı bir proje başlatmıştır. Bu projenin temel hedefi, mevcut bilgisayar ağlarının birbirine nasıl bağlanacağını araştırmaktır. Böylece çeşitli ağlar tarafından kullanılan farklı yöntemler bir potada eritilecek ve ortak bir iletişim yöntemi geliştirilecekti, yani ağlar arası bir ağ kurulması tasarlanmıştır. Gateway adı verilen geçitler yardımıyla ağlar arasında bilgi aktarılması düşünülmüştür (Akın, 1996, s.36).

1980'li yıllarda Ulusal Bilim Vakfı (National Science Foundation, NSF) tarafından, ARPA projeleri yürütmeyen üniversite ve araştırma kurumlarının da ARPANET'e bağlanması amacıyla önce CSNET ağı, daha sonrada 1984'de NSFNET ağı işletime alınmıştır. NSF tarafından finanse edilen süperbilgisayar merkezlerini 45 Mbps hızında birbirine bağlayan bir bilgisayar ağı omurgası 1990'da NSFNET içinde hizmete sokulmuştur. Yaklaşık aynı dönemde ARPANET işletimi durdurulmuştur. 1991'de ABD Kongresi gigabit hızlarında çalışacak Ulusal Araştırma ve Eğitim Ağı

⁴⁴ Ceyhun, Yurdakul; Çağlayan, M. Ufuk., op., cit., s.32.

(National Research and Education Network NREN) kurulması için kanun çıkartmış ve gerekli araştırma ve geliştirme çalışmalarını başlatmıştır .⁴⁵

Internet ağı bugünkü küresel yapısına ulaşması, bir çok araştırma ve teknolojik gelişmeleri kapsayan uzun bir süreçtir (Tablo 3).⁴⁶

Tablo 3: Internet'in Kronolojik Gelişimi

1957	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, SSCB, Sputnik'üzaya fırlattı. Amerika Birleşik Devletleri de ARPA'yı kurdu.
1962	Paket Anahtarlama (package switching) iletişim ağı tanımlandı.
1967	Association for Computing Machinery işletim sistemleri sempozyumunda, paket anahtarlama bir iletişim ağı planı tanıtıldı.
1969	ARPANET kuruldu. İlk düğüm,, University of California Los Angeles UCLA oldu.
1971	Düğüm sayısı 15, host sayısı 23 oldu. İlk E-posta programı yazıldı.
1973	Norveç ve İngiltere, ARPANET'e bağlandı.
1974	Ethernet'in ana hatları belirlendi. TCP protokolu bir kitapta ayrıntılarıyla açıklandı. Telenet kuruldu. 62 host.
1976	UUCP geliştirildi. Usenet kuruldu.
1982	TCP/IP oluşturuldu EUNET açıldı. 235 host.
1983	Domain Name Service, DNS geliştirildi. NCP'den tamamen TCP'ye geçildi. 500 host.
1984	DNS piyasaya sürüldü. Japonya JUNET'i kurdu. 1.000 host
1986	56 Kbps'lik omurga hızına sahip NSFNET kuruldu. NSF, beş tane süper bilgisayar merkezi kurdu. 5.000 host
1987	NSFNET'i Merit Network yönetmeye başladı. 20.000 host
1988	İlk Internet virüsü! 6000 host etkilendi.
1989	NSFNET'in hızı 1,544 Mbps'e (T1) çıkartıldı. Compuserve ile Internet arasında bağlantı kuruldu. 100.000 host.
1990	ARPANET kendini feshetti. Electronic Frontier Foundation EFF kuruldu.
1991	Commercial Internet eXchange, CIX kuruldu WAIS piyasaya sürüldü. Gopher çıkartıldı. National Research and Education Network, NREN kuruldu. 617.000 host
1992	WWW piyasaya sürüldü. NSFNET omurgası hızını T3'e (44,763 Mbps) çıkarttı. 1.000.000 host
1993	InterNIC oluşturuldu. Beyaz Saray Internet'e online bağlandı. Ticaret ve medya sektörleri Internet'i keşfetti. 2.000.000 host
1994	Internet'te Mosaic fırtınası, Internet 25 yaşında. ABD Senatosu ve Beyaz Saray enformasyon servisleri kuruldu. Internet'te alış veriş başladı. 3.000.000 host
1995	Çok sayıda şirket Internet erişim hizmeti vermeye başladı. 4.000.000 host

⁴⁵ ibid., s.32.

⁴⁶ Akın, Cahit., op.. cit., s.37.

Internet, yönetsel açıdan Dünya'nın belki de en özerk ve en özgür topluluğudur. Herhangi bir merkezi yönetim birimi yoktur. Internet'e bağlı ağlar kendi kendilerini yönetirler. Internet'in gelişmesi yönünde çeşitli tartışmalar yapan, dökümanlar hazırlayan, raporlar üreten, sorunları çözmeye gönüllü bir dizi kuruluş vardır. Bunlardan bazıları: ISOC (Internet Society), IAB (Internet Architecture Board), CNI (Coalition for Networked Information), CREN (Coalition for Research & Education Networking), IR (Internet Registry).⁴⁷

Internet, omurga (backbone) adı verilen katmanlardan oluşmuştur. Internet'teki her ağ bir omurgada yer alır ve omurgalar da hiyerarşik yapıyı oluştururlar. Internet'in en büyük omurgası ANSnet (Advanced Networking & Services Network) olup üzerinde NSFNET (National Science Foundation NETwork) ve ticari bir servis olan ANS CO+RE ağları yer almaktadır. Commercial Internet Exchange omurgası ticari kurumlara hizmet veren ve her gün biraz daha büyüyen bir omurgadır. Bir alt katmanda yer alan ağlar ise yapıcı genellikle bölgesel olup eyaletleri birbirine bağlamaktadır ve kendileri de daha yüksek hızlı üst omurgalara bağlanırlar. Yerel düzeyde yer alan ağlar ise kurumsal ölçekte olup bölgesel ağlara bağlı olarak çalışırlar.⁴⁸

Internet uzun yıllar boyunca yalnızca Amerika Birleşik Devletleri için hizmet verdiğinden yukarıda bahsedilen yapılanma ABD içindeki yapılanmadır. Günümüzde hızla uluslararası hale gelen Internet çok sayıda ülkeye yayılmıştır. Amerika kıtası dışındaki ülkelere EBONE, EUROPA Net, NORDUnet ve Eunet omurgalarıyla bağlantı sağlanmaktadır.⁴⁹

Internet'e doğrudan bağlı her bilgisayarın özgün bir numarası vardır. Bu numaraya Internet Adresi ya da IP Adresi adı verilir. Bu numara, aralarına nokta koyulmuş dört kısımdan oluşur. Örneğin Marmara Üniversitesi'nin Internet adresi 193.140.143.3 Her kısım 0-255 arasında değişebilir. Internet adresleri 32 bit uzunluğundadır. Internet'e bağlı ağlar hiyerarşik bir yapı içerisinde yer alırlar. Bu

⁴⁷ ibid., s.41-44.

⁴⁸ ibid., s.45.

⁴⁹ ibid., s.45.

hiyerarşik yapıda yer alan ağlar sınıflandırılmıştır. Bir host bilgisayarın numarasını soldan sağa doğru izlenecek olursa, o bilgisayarın Internet hiyerarşisi içerisinde nerede yer aldığı belirlenebilir. En soldaki numara, bilgisayarın bağlı olduğu domain'i ifade eder. Herhangi bir ağ, bir adrese sahip olduktan sonra bu adresi kendi kullanıcıları arasında dilediği gibi kullanabilir. Örneğin Marmara Üniversitesinin Internet sunucusundaki Internet adresleri her zaman 193 ile başlar. Marmara Üniversitesi'nin Internet Birimi tarafından saptanır. "Domain Name System" adı verilen bir yazılım sayesinde, kısaltmalar halinde verilen adresin sayısal karşılığı bulunur ve işlem yine bu numara üzerinden gerçekleşir. Domain Name System, Internet adlarını organize etmekle yükümlü bir servistir. Bu servis, Internet'e bağlı host'ları hiyerarşik bir yapı içerisinde adreslendirir. Daha basit bir anlatımla asıl işlevi, host adlarına karşılık gelen Internet adreslerini bulmaktır. Örneğin, Marmara Üniversitesine bağlanmak için marun.edu.tr adı kullanılır. Domain Name System bu ada karşılık gelen Internet adresini yani 193.140.143.3 numarasını bulur.⁵⁰

Kullanılan kısaltmalar ağın statüsünü belirler. Günümüzde kullanılan kısaltmalar ve statüleri.⁵¹

com	Ticari amaçlı kurumlar için kullanılır. Örneğin Hotmail.com
edu	Eğitim amaçlı kurumlar için kullanılır. Örneğin marun.edu.tr
gov	Devlet kurumları için kullanılır. Örneğin tcmb.gov.tr
mil	Askeri kurumlar için kullanılır. Örneğin af.mil
net	Yönetmelik örgütlenmeye sahip ağlar için kullanılır. ege.net.tr
org	Dernek, vakıf, gibi kurumlar için kullanılır. Örneğin save.org

Internet üzerinde çok sayıda hizmet yer almaktadır. Bu hizmetlerin başlıcaları alfabetik sıra ile:⁵²

Archie
E-Posta (Electronic Mail -Elektronik posta)
Finger
FTP (File Transfer Protocol)
Gopher

⁵⁰ ibid., s.46-47.

⁵¹ ibid., s.48.

⁵² ibid., s.44-59

IRC (Internet Relay Chat)
List-Serv
Ping
Relay
Talk
Telnet
Veronica
Wais
Whois/Nickname
WWW (World Wide Web)

Bu hizmetlerden en çok kullanılanları E-posta, Listserv, Gopher, FTP ve WWW'dir.

Türkiye, Internet'e 1993 yılının Nisan ayında bağlanmıştır. Bu bağlantı ilk olarak ODTÜ'den yapılmıştır ve sonra diğer üniversiteler de Internet adreslerini almışlardır. Türkiye'de Internet'in ticari olmayan iki çıkış noktası vardır: ODTÜ ve Ege Üniversitesi, Bunlardan Orta Doğu Teknik Üniversitesi bağlantısı ABD'deki NSFNET ile kurmuş olup hat hızı 128 Kbps'dir. Ege Üniversitesi ise Almanya ile bağlantılı olup EBONE omurgasını kullanmaktadır ve hat hızı 64 Kbps'dir.⁵³

2.2.3.2. Ağ Ortamında Yayıncılığın Geçirdiği Evreler

Ağ ortamında yayıncılık ağda kullanılabilen araçlara göre gelişim göstermiştir. Örneğin E-posta ağ üzerinde kullanılabilen ilk araçtır. E-posta'nın kullanıldığı Listserv'ler vasıtası ile yayıncılık bir başlangıç olmuş daha sonra yaşanan teknolojik gelişmelerin getirdiği yeni araçlar kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca ağın fiziksel özelliklerine göre de araçlar gelişim göstermiştir. E-posta ve Listservler tüm geniş ağlarda kullanılabilen araçlar iken Gopher ve WWW (Word Wide Web) gibi gelişmiş araçlar ancak Internet ağının sahip olduğu altyapı sayesinde geliştirilebilmişlerdir.

⁵³ Ceyhun, Yurdakul; Çağlayan, M. Ufuk, op., cit., s.34.

2.3.2.2.1. Listserv ile Yayıncılık

Listserv, yazışma listeleri yönetim paketidir. Belirli bir konuda yazışmak isteyen kullanıcıların adları bir liste haline getirilmekte ve bir merkeze yollanan E-postalar bu listedeki herkese dağıtılmaktadır. Bu dağıtımı yöneten yazılıma Listserv adı verilir.⁵⁴ Bu yazılım, uluslararası NJE ağındaki (EARN -European Academic Research Network / BITNET) IBM VM/CMS sistemleri üzerinde çalışır. Herhangi bir EARN/Bitnet adresine E-posta yollayabilen herkes, yazışma listelerine katılabilir, sunduğu olanaklardan yararlanabilir. Çeşitli Listserv komutları kullanılarak özel bir listeye kimin abone olduğunu bulmak, arşivlenen tartışmalardaki geçmiş mesajları araştırmak ve tartışma kontrolcusunun verdiği dosyalara erişim sağlamak olanaklıdır. Bütün Listserv listeleri BITNET düğümlerinde yer aldığından, tarihsel olarak BITNET ağıyla özdeşleşmiştir⁵⁵

Dünya üzerinde 30 ülkede, 250'den fazla sitede Listserv bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır.⁵⁶

EARN.EGE.EDU.TR	Türkiye
EARNCC.EARN.NET	Fransa
VM.GMD.DE	Almanya
HEARN.NIC.SURFNET.NL	Hollanda
SEARN.SUNET.SE	İsveç
BITNIC.CREN.NET	ABD
PUCC.PRINCETON.EDU	ABD

Oldukça yeni ve hızla gelişen ağ ortamında yayıncılıkta Listservler elektronik dergilerin yayınlanmasında kullanılmıştır. Elektronik dergi terimi, çoğu kez çok çeşitli süreli yayın türlerini kapsar biçimde kullanılmıştır. Bu yayınlar; haber bültenleri, dergiler, hakemli dergiler ve basılı karşılığı bulunmayan yeni tür yayınlar. Belgelerin

⁵⁴ Akın, Cahit., op., cit., s.193.

⁵⁵ Tennant, Roy; Ober, John; Lipow, G. Anne, op., cit., s.49.

⁵⁶ Akın, Cahit., op., cit., s.194.

binlerce aboneye E-posta ile kolayca ve hızlı bir şekilde iletilebilmesi, dergilerin geleneksel olarak sağladığı kısa ve güncel bilgi iletimine uygun düşmektedir.⁵⁷

2.2.3.2.2. FTP ile Yayıncılık

File Transfer Protocol sözcüklerinin baş harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş FTP, Internet'e bağlı bilgisayarlar arasında dosya alış verişini düzenleyen bir Internet hizmetidir.⁵⁸ Kullanıcı arabirimi ya da ağ kullanıcısının dosya aktarımı için kullanması gereken komutlar bu belgelerde iyi tanımlanmamıştır. Bunun yerine çoğu bilgisayarın anladığı ve desteklediği ortak bir komut seti gelişmiştir. Ayrıca ağ kullanıcılarının FTP kullanarak dosya aktarımı için kullandıkları çok çeşitli yöntemler vardır. Örneğin, Internet'e doğrudan bağlanan kişisel bilgisayarlı kullanıcılar için dosya aktarımını kolaylıkla yapan pek çok FTP programı mevcuttur.⁵⁹ Bu programların kullanımı son birkaç yılda yaygınlaşmıştır.

Elektronik olarak oluşturulan dergiler FTP sitelerinden aboneleri tarafından alınabilmektedir. FTP hizmetinde yalnızca çeşitli biçimlerde saklanmış dosyalar alınabildiğinden, derginin o sayısında içindekilerin neler olduğundan haberdar olunması gerekmektedir. Özellikle yayın materyallerinin metin biçimli saklanması yetersiz olduğu disiplinlerde -matematik, fizik, kimya vb.- yayınlanan dergiler farklı biçimlerde oluşturulmuş ve kullanıcılar bu dergileri alabilmişlerdir. Özellikle postscript biçimi herhangi bir postscript uyumlu yazıcının özgün formda (tüm biçimleme ve şekillerle birlikte) basabileceği ve herhangi bir yazılıma ihtiyaç duyulmayan bir biçim olduğu için çok kullanılmaktadır (Tennant; Ober; Lipow, 1996, s. 83).

FTP ile yapılan ilk yayınlar matematik alanında yayınlanan dergilerdir. Dergilerdeki materyaller postscript biçiminde veya TEX (matematik biçim dili) biçiminde hazırlanmaktadır.⁶⁰

⁵⁷ Tennant, Roy; Ober, John; Lipow, G. Anne, op. cit., s.58..

⁵⁸ Akın, Cahit., op. cit., s.228.

⁵⁹ Tennant, Roy; Ober, John; Lipow, G. Anne, op. cit., s.77.

⁶⁰ Hitchcock, Steve; Carr, Leslie ; Hall, Wendy. *A Survey of STM Online journals 1990-1995: The Calm Before the Storm*. 1996. <http://www.obs-us.com/obs/english/papers/laura.htm>

2.2.3.2.3. Gopher ile Yayıncılık

Gopher 1991 yılında, Minnesota Üniversitesinde, kampüs içerisindeki yardım olanaklarını verimli hale getirmek amacıyla hazırlanmış bir yazılımdır.⁶¹ Fakat daha sonra Internet bilgisayar ağı üzerindeki yerel ve uzak merkezlerden bilgi aramak, bilgiye erişmek ve bu bilgileri göstermek için kullanılmaya başlanmıştır. Gopher bunu istemci/sunucu modelini kullanarak gerçekleştirmektedir. Bu modelde kullanıcılar kendi yerel bilgisayarlarındaki "istemci" yazılımını çalıştırır. Bu yazılımla ilgi duyulan bilgiye sahip uzak "sunucu"larla ya da iletişim sağlarlar. Belge erişime ek olarak, gopher aracılığıyla uzak sistemlerle çevrimiçi bağlantılar kurmak da mümkündür. Diğer gelişmiş özelliklerin varlığı gopher sunucularına erişmek için kullanılan istemci yazılımı türüne bağlıdır.⁶²

Gopher sunucuları kullanılarak yayınlanan dergiler metin biçimlidirler. Aboneler veya kullanıcılar sahip oldukları yazılım yardımıyla Internet ağına dergilere erişip dergilerdeki materyalleri inceleyebilirler. Bu yüzden FTP ile yayınlanan dergilere göre daha üstündürler. Bunun yanında yayın biçiminin yalnızca metin biçimi olması her türlü materyalin yayınlanmasını engellemektedir.

2.2.3.2.4. World Wide Web ile Yayıncılık

Web, ilk olarak, Mart 1989 'da, "Yüksek Enerji Fiziği" konusunda dünyanın değişik kesimlerinde araştırmalar yapan kişiler arasında etkin ve kolay bir haberleşme platformu olarak Tim Berners-Lee tarafından CERN'de (European Particle Physics Laboratory) geliştirilmeye başlanmıştır. 1990 sonbaharında ilk metin izleyiciler geliştirilmiş ve CERN'deki bilim adamları, CERN'de, hipermetin dosyalarına ve diğer bilgilere erişimi sağlamışlardır. Bir belgenin ilgili bilgiler bulunan diğer belgelere birçok bağlantılarının bulunabildiği hipermetin (hypertext) kavramına dayandırılmış ve HTML (Hypertext Markup Language, Hipermetin İşaretleme Dili) olarak isimlendirilen bir dilde tanımlanmıştır. HTML dökümanlarını uzaktaki merkezlere

⁶¹ Akin, Cahit., op., cit., s.258.

⁶² Tennant, Roy, Ober, John; Lipow, G. Anne, op., cit., s.293.

aktarabilmek için yeni bir protokol geliştirilmiştir. Bu protokole Hipermetin Aktarım Protokolü (Hypertext Transfer Protocol HTTP) ismi verilmiştir.⁶³

Şubat 1993'te, X-Windows için Mosaic'in ilk alfa sürümü NCSA'da Marc Andersen tarafından geliştirilerek bedava kullanıma sunulmuştur. Mart 1993'te, tüm internet trafiğinin %0.1'i web ile gerçekleştirilmekte iken Ekim 1993'te dünyadaki web sitesi sayısı 500'e; trafik te %1 mertebelerine çıkmıştır. Aynı yıl içinde, ilk zamanlarda çok popüler olan bir başka web listeleiyici : Cello da piyasaya sürülmüştür. 1994 yılı, standartların oturması ve web tarayıcılarının birbiri peşisıra çıktıkları bir yıl olmuştur. İlk web konferansı bu yıl içinde Cenevre'de düzenlenmiştir. Mosaic'i geliştiren grup, "Netscape Communications Corporation" adında ayrı bir oluşum altında şu an en çok kullanılan web listeleiyici olan "Netscape Navigator" 'ın ilk beta (0.9) sürümünü Kasım 1994'te pek çok platform için (windows, mac, unix) çıkarmıştır. Yine 1994 içinde, CERN ve MIT (Massachusetts Institute of Technology) arasında varılan bir anlaşma ile ortak bir grup W3 oluşturulmuştur. Bu grup, Web ile ilgili her türlü gelişimi yönlendirmek amacıyla oluşturulmuştur. 1995 içinde bu grup, W3 Consortium adını almıştır.⁶⁴

WWW sisteme yüksek düzeyde esneklik ve kullanıcı kolaylığı sağlayan birçok ağ ve elektronik belge protokol ve standartlarını kullanmaktadır.

- a) Hipermetin Aktarım Protokolü (Hypertext Transfer Protocol: HTTP).
Hipermetin bilginin Internet aracılığıyla aktarımını destekleyen standart protokole Hipermetin Aktarım Protokolü ya da kısaca HTTP adı verilir. HTTP bir dökümandan diğerine geçme ve döküman içinde indeksleme yapma olanaklarını sunmaktadır.⁶⁵
- b) Tekbiçim Kaynak Buldurucular (Uniform Resource Locator: URL)
Internet üzerinde nerede olursa olsun bir kaynaktan diğerine

⁶³ Stanek, Robert William. *HTML JAVA CGI SGML I RAIL UNLEASHED*. Çevirenler: Banu Yurt, Bülke Ötkünç, Arzu Karaçayır. Editör Tanol Türkoğlu. Sistem Yayıncılık. 1. Baskı, İstanbul, 1997, s.4

⁶⁴ Tennant, Roy; Ober, John; Lipow, G. Anne., op., cit., s.104.

⁶⁵ Stanek, Robert William., op., cit., s.5.

bağlantıları mümkün hale getiren, kaynağın yerini tanımlamak için kullanılan standart, Internet kaynak bulma standartıdır.⁶⁶ Örneğin <http://www.marun.edu.tr/haberler.html>

- c) Hipermetin İşaretleme Dili (Hypertext Markup Language: HTML). Hipermetin İşaretleme Dili, Web yöneticilerinin bir belgenin çeşitli kesimlerini tanımlamalarına olanak veren bir belge "etiketleme" (tagging) dilidir. Böylece Web istemci yazılımı hem belgeyi iyi gösterebilir, hem de diğer belgelere uygun bağlantılar yapabilir. HTML Standart Genelleştirilmiş İşaretleme Dili'nin (Standart Generalized Markup Language SGML) basit bir döküman tipi tanımıdır.⁶⁷

Web'in en önemli özelliklerinden birisi kullanımının çok kolay olmasıdır. Bir Web dökümanına ulaşıldığında herşey 4 ana fazda gerçekleşir. Bu bölümler; bağlantı, istenileninin web servisine iletilmesi, cevap ve ilgili sayfaya yapılan bağlantının kesilmesidir.

Bu ana safhalar, web üzerinde iletişimin kurallarını tanımlayan HTTP protokolü ile oluşur. Bağlantı safhasında, web erişiminde kullanılan bir web listeleyici , ilgili bilginin olduğu web servisine bağlanır. Bu servislere HTTP servisleri de denir. Bağlantı sağlandıktan sonra web istemci programının http servisine "ne istediğini" bildirir. Bu "istek", "http", "FTP", veya "E-posta" gibi bazı protokol kurallarını içerir ve bu işlemlere genel olarak "seyir" de (navigate) denir. Bu isteği alan http servisi de, istenilen işlemi yapar ve cevabı gönderir. Gelen cevap web istemci programında görülür. Eğer istek gerçekleştirilemiyorsa bir hata mesajı ile karşılaşılır. Son safhada ise, http servisine yapılan bağlantı kesilir.

⁶⁶ Tennant, Roy; Ober, John; Lipow, G. Anne., op., cit., s.105.

⁶⁷ ibid., s.105.

Web yayıncılık için en dinamik ortamdır. Web'in zengin özellikleri kullanılarak fikirlerin elektronik olarak yayınlanması için sınırsız olasılık vardır. Web yayınlarında kullanılabilecek başlıca özellikler:⁶⁸

- a) Metin ve görüntüler
- b) Etkileşimlilik
- c) Çoklu ortam
- d) 3 boyutlu görüntüler ve sanal gerçeklik

Internet tüm dünyada 50 bin bilgisayar ağını ve 6 milyon kişisel bilgisayarı birbirine bağlamaktadır. 1998 yılı sonuna kadar kullanıcı sayısının 100 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Internet'in bu inanılmaz gelişiminin kaynağı Web'dir. Web yayıncıları geleneksel baskı yayınlarının elektronik sürümlerini üretmekte ve hatta kendi yayın kategorilerini geliştirmektedirler. Web'de, basılı yayınların başlıcaları olan kitaplar, dergiler, gazeteler, elektronik olarak yayınlanmaktadır.⁶⁹

Web'de yayınlanan kitaplara elektronik kitap adı verilmektedir. Binlerce elektronik kitap elektronik olarak yayınlanmıştır. Elektronik kitaplar herhangi bir kategori ya da tarzla sınırlandırılmamıştır. Roman dışı düzinelerce kategoride eserler yayınlandığı gibi her tarzda roman da yayınlanmaktadır.⁷⁰

Web'de akla gelebilecek her kategoride yayınlanmış birçok dergi vardır. Dergilerin çoğu okuyucuya bedava olarak sunulan küçükeşerler veya deneme yayınlarıdır.⁷¹

Bir çok gazete halen basılı olarak yayınlanırken ayrıca Web ile de yayınlanmaktadır. Okuyucu gazetelerde başlıklara bakabileceği gibi detaylı bilgileri de elde edebilmektedir.⁷²

⁶⁸ Stanek, Robert William. op. cit., s.39.

⁶⁹ ibid., s.42.

⁷⁰ ibid., s.42.

⁷¹ ibid., s.43.

⁷² ibid., s.43.

Web'de yazılı basının elektronik kopyalarından da öte yayınlar bulunmaktadır. Web'de ürünleri ve hizmetleri olan, ağ üstünden erişilebilen snal şirketler, yüzlerce şirketin mallarını sergiledikleri sanal pazarlar, yaratıcı işlerin bulunduğu sanal kütüphaneler de bulunmaktadır.⁷³ Bununla birlikte Web'de yayınlanan herşey büyük ölçekli değildir. Web'de yayınlanan dökümanların çoğu sadece eğlence veya diğerleriyle hobi ve ilgilendiklerini paylaşmak için oluşturulmuştur. Bu dökümanlarda genellikle başka yerde de bulunulabilen koleksiyonlar ve başka koleksiyonlara olan bağlantılar vardır.⁷⁴

⁷³ ibid., s.44.

⁷⁴ ibid., s.44.

3- Akademik Dergi Yayıncılığı

Akademisyenlerin, akademik kurumların, araştırmacıların bilgi hazinesine katkıda bulunabilmek amacıyla yaptıkları çalışmaları sunmak, birbirlerine iletilebilmesi sağlamak amacıyla geliştirdikleri ortama akademik dergi adı verilir.⁷⁵ Harnad, yazarlarının birşeyler ödenmesini beklemediği, bilimsel bir içeriğe sahip ve aynı sahadaki diğer akademisyenlere ulaşabilmesi için hazırlanan materyallerin yayınlanmasını esoterik akademik yayıncılık olarak adlandırmıştır.⁷⁶

XVII. yüzyıl yayınlarında haber, hikaye ve şiirden başka yazının bulunmayışı, siyasi yazılara yer verilmeyişi başlıbaşına bir özellik arzetmektedir. Ayrıca basılı yayıncılığın gelişmesi ve yaygınlaşması bakımından da başlıbaşına bir özelliğe sahiptir. Çünkü dergi niteliğinde ilk edebi ve bilimsel yayınlar bu yüzyılda yayınlanmaya başlanmıştır.⁷⁷

Akademik dergiler, 17. yüzyılın ortalarında çıkan ilk akademik dergiden günümüze kadar akademisyenler arasında bilginin yayılmasında önemli bir araç olmuşlardır. 1980'li yıllara kadar sayıları, üretim kalitesi oldukça gelişen dergilerin yayın ortamı kağıt iken 1980'li yıllarda yayın ortamı olarak elektronik ortamlar gelişmiştir.

⁷⁵ Okerson. Ann. *The Electronic Journal: What, Whence and When?*, The Public-Access Computer Systems Review. Vol.2, No. 1, 1991, s.5. <http://info.lib.uh.edu/pr/v2/n1/okerson.2n1>

⁷⁶ Harnad. Steven. *Electronic Scholarly Publication: Quo Vadis?*, Serials Review, Vol. 1, No,1995. <http://cogsci.ecs.soton.ac.uk/pub/harnad/Harnad/harnad95.quo.vadis.html>

⁷⁷ İnüçür. M. Nuri. op.. cit.. s.58.

3.1 Basılı Akademik Dergiler

Matbaanın icat edilmesinden yaklaşık 200 yıl sonra 1665'de ilk akademik dergiler yayınlanmıştır. İlk dergiler Londra'da "Philosophical Transactions of the Royal Society of London" ve Paris'de yayınlanan "Le journal des Scavants"'dır.⁷⁸ 1800'lü yılların başında 100 kadar dergi yayınlanmakta iken 1850'de yayınlanan dergi sayısı yaklaşık olarak 1000'e, 1900'de ise 10.000'e ulaşmıştır.⁷⁹

Matbaanın icad edilmesi ile, kitapları elle yazarak çoğaltma gibi çok zor bir süreç sona ermiştir. Geçen zamanda matbaa makinalarında da büyük gelişmeler sağlanmış, kitaplar seri bir şekilde basılır hale gelmiştir. Yaşanan bu gelişmeler akademik dergilerin yayınlanmasında da kolaylıklar sağlamıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren artan bilgi yüklenmesi ile basılı ortamın yetersizlikleri daha çok hissedilmeye başlanmıştır. Örneğin, Amerika'da 1850 yılına kadar Ulusal Amerikan Kütüphanesi'nde 25000 adet kitap var iken 1850-1875 yılları arasındaki görülen kitap artışı ile Amerika'da, bünyesinde 100.000 den fazla kitap bulunduran 10 tane kütüphane kurulmuştur. O zamana kadar kütüphanelerde basılı kitap katalogları kullanılmakta iken kitap sayısının çok büyük miktarlarda artmasından dolayı bu yöntem son derece yetersiz kalmaya başlamıştır. 1850'lerde bu probleme çözüm olarak Harvard Üniversitesi kart katalog sistemini geliştirmiştir. 1877'de ise American Library Association (ALA) 75x125 mm büyüklüğünde eserlerin standart bilgilerini içeren ve günümüzde de kullanılan kart katalog sistemini standartlaştırmış ve uygulamaya koymuştur.⁸⁰

Türkiye'de ise ilk akademik dergi 1862 yayınlanan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye adlı kuruluş tarafından yayınlanmaya başlanan "Ulum ve Maarif, Ticaret ve Sanayiye dair Mecmua-i Fünun"'dur. Daha çok Batı'daki gelişmeleri tanıtmaya amaçlayan bu dergi 47 sayı çıktıktan sonra 1867'de kapanmıştır.⁸¹

⁷⁸ ibid., s.58.

⁷⁹ Metz, Paul ; Gherman, Paul. M. Serials Pricing and the Role of the Electronic Journal, College & Research Libraries. Vol. 52, No. 4, 1991.

⁸⁰ Okerson, Ann., op., cit., s.6

⁸¹ Gürüz, Kemal; Şuhubi, Erdoğan; Şengör, A.M. Celal; Türker Kazım; Yurtsever, Ersin. *Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji*. Tüsiad Yayınları. İstanbul. 1994. s.152.

3.1.1. Basılı Akademik Dergilerin İşlevleri

Akademisyenlerin çalışmalarını kitaplara göre daha hızlı bir şekilde iletebilmek amacıyla yayınlamaya başladıkları bilimsel dergilerin en temel işlevi iletişimdir. Akademisyenlerin çalışmalarını, projelerini, raporlarını veya eleştirilerini, akademisyenlere ve konuyla ilgilenen çeşitli kurumlara iletilmesini sağlar. Bilimsel dergilere, bireysel olarak abone olunabildiği gibi kütüphanelerde de bulunabildiklerinden bilgi sadece akademisyenlerce değil isteyen herkes tarafından temin edilebilir.⁸²

Bilimsel dergilerin bir başka işlevi de belgelemedir. Bilimsel dergiler akademik çalışmaları yayınlayıp belgelenmelerini sağlarlar. Bilimsel dergilerde yayınlanması için verilen çalışmalar, danışma kurulu tarafından değerlendirildikten sonra ancak bilimsel yayın özelliklerine sahip iseler yayınlanabilmektedirler. Diğer bir deyişle bir bilimsel dergide yayınlanan makalelerin bilimselliği belgelenmiş olmaktadır. Bu yüzden, akademik kurumlar, akademisyenleri tanımada, çalışmalarını hakkında bilgi almada bilimsel dergilere güvenirler.

Arşivleme bilimsel dergilerin bir işlevidir. Bir akademisyen 20-30 yıl sonra belki emekli olduktan sonra çalışmalarının diğer araştırmacılar için mevcut olup olamayacağını bilmek ister. Genel olarak dergiler akademisyenlerin çalışmalarını bünyelerinde sunarak bir tür arşivleme işlemi yaparlar.

Bilimsel dergilerin bir başka işlevi de imtiyaz sağlama: Dergilerde yayınlanan çalışmalar titiz bir şekilde bir danışma kurulunca denetlendiğinden dergide yazısı çıkan kişiye bir imtiyaz sağlar.

⁸² Roes, Hans. *Electronic Journals: A Survey Of The Literature And The Net*. Journal of Information Networking. Vol. 2, No.3, 1994. s.169-186

3.1.2. Basılı Akademik Dergilerin Üretim Aşamaları

Geleneksel olarak kağıda basılan akademik dergilerin üretim aşaması 4 bölümden oluşur.⁸³

- a) Hazırlık: Yazar, çalışma sonuçlarının taslaklarını yayıncıya verir.
- b) Gözden geçirme ve düzenleme: Danışma kurulundaki uzman hakemler tarafından taslak çalışma incelenir. Hakemlerin görüşüne göre ya çalışma kabul edilir ya reddedilir veya düzeltmeler yapması için yazara geri gönderilir.
- c) Yayınlanma süreci: Yayınlanmak üzere hazır duruma gelmiş el yazmasını editör baskı çalışmalarının yapılabilmesi için gereken birime gönderir. Baskıya hazır hale gelen tüm çalışmalar basılmak üzere matbaaya gider. Baskı işlemleri tamamlanır. Yayın abonelere gönderilir.
- d) Arşivleme ve indeksleme: Kütüphaneler eski sayıları arşivlerine kaldırır. Özetleme ve indeksleme ile uğraşan ticari firmalarda eski sayıları indekslerine koyarlar.

İkinci ve üçüncü bölüm genellikle 6-18 ay sürer. Başlangıçtan yayınlanma sürecinin bitimine kadar geçen zaman da 12-36 ay arasındır.⁸⁴

3.1.2.1 Basılı Akademik Dergilerde Maliyet

Geleneksel akademik dergilerin üretim aşamasında birçok farklı maliyet unsurları bulunmaktadır. Maliyetler personel maliyetleri ve her sayı için gereken fiziksel masraflar olarak iki ana kategoride incelenebilir (Tablo 4).⁸⁵

⁸³ Denning, Peter J., *The ACM Electronic Publishing Plan*, 1994. <http://www.acm.org>

⁸⁴ *ibid.*, <http://www.acm.org>

⁸⁵ Hofmann, Tony, *Funding Electronic Journals On The Internet*, 1995. <http://www.phonix.ca/resources.html>

Tablo 4: Basılı Akademik Dergilerde Maliyet Unsurları

Personel Maliyetleri	Her Sayı İçin Gereken Fiziksel Masraflar
Yazma	Basım
Dökümanların gözden geçirilmesi	Paketleme
Derleme	Postalama
Mizanpaj	

3.1.2.2 Basılı Akademik Dergilerde Telif Hakları

Bir akademisyen bir dergi yayınlanması için çalışmasını verdiğinde yayının tüm haklarının yayıncıya ait olduğuna dair bir belge imzalar. Yayıncı da tüm yayınları pazarlama ve dağıtma işlemlerini üstlenir. Akademik dergilerin büyük bir çoğunluğu telif haklarını elinde tutar.⁸⁶ Yayıncı yazara telif haklarını yayıncıya bıraktığına dair anlaşmayı alır ve ilgili kurumlardan dergide yayınlanan makalelerin telif haklarını alır. Yayıncı bu arada yazara makalesini ileride kullanma hakkını verirken, fotokopi ile çoğaltma, tekrar yayınlama ve başka yayıncılara izin verme hakkını elinde tutar. Ayrıca yayıncı, yayının başka dillere çevrilme hakkı ile yayının ticari amaçla yayın yapan ikincil yayınevlerinin (secondary publisher) verilmesi hakkını da elinde tutar.⁸⁷

Yayınevlerinin yazarların telif haklarını elinde bulundurmasının iki yönden faydası vardır. Birincisi yazar kendi haklarını bir yayıncı kadar dikkatli bir şekilde koruyamaması ikincisi ise ikincil yayınevlerinin bir dergideki her yazardan telif hakkını almasının neredeyse mümkün olmamasıdır. Kütüphanelerin dergi seçiminde ikincil yayınevlerinin veri bankalarında bulundurdıkları dergileri tercih ettikleri gözönüne alınırsa telif haklarının yayımcıda toplanmasının faydası daha çok ortaya çıkar.⁸⁸

⁸⁶ Fisher, H. Janet. *The Role of Subsidiary Rights in Scholarly Communication*.
<http://www.arl.cni.org/symp3/fisher.html>

⁸⁷ ibid.

⁸⁸ ibid.

3.1.3. Basılı Akademik Dergilerin Genel Değerlendirilmesi

Her disiplinde çalışan akademisyenlerin büyük emekler harcayarak ortaya çıkardıkları yeni bilgileri diğer akademisyenlerle paylaşmak, bu bilgileri yaymak ve saklamak amacıyla kullandıkları geleneksel basılı akademik dergiler birçok kolaylıklar sağlamıştır. Fakat artan dergi sayısı ve bilgi akademik dergilerin yayın ortamının yetersizliklerini ortaya çıkarmaya başlamıştır.

3.1.3.1 Basılı Akademik Dergilerin Başlıca Faydaları

Yaklaşık 350 yıllık bir geçmişe sahip olan basılı akademik dergilerin kağıda basılı olmasından kaynaklanan faydaları vardır. Kullanılan ortamın kağıt olmasının en önemli faydalarından birisi portatifliktir. Bir yerden bir yere rahatlıkla taşınabilmesi yayınlanan bilginin yayılma hızını ve ortamını artırmaktadır. Bir başka faydası da kalitesidir. Gerçekleştirilen teknolojik gelişmeler sonucu günümüzde dergilerdeki resimlerin, grafiklerin, tabloların sayesinde bilginin anlaşılması kolay olmaktadır. Kağıdın belli ve değişmez bir ortam olması dergilerin standartlaşmasını kolaylaştırmıştır. Bu standart ortamdaki bilginin okunması için herhangi bir ek bir cihaz gerekmemektedir. Basılı akademik dergilerin kağıt ortamında bulunması, halen dünyadaki en güvenilir yöntem olan postanın kullanılmasını sağlar. Bu yolla dergiler güvenilir bir şekilde abonelere ulaşabilmektedir.

3.1.3.2 Basılı Akademik Dergilerdeki Başlıca Problemler

Sahip oldukları olumlu özelliklere rağmen kağıda basılı akademik dergilerin yayınlanması için kullanılan ortamdan kaynaklanan bazı olumsuzluklar akademisyenler için yetersiz gelmeye başlamıştır.

Akademisyenlerin en çok hissettikleri olumsuzluk dergilere erişim süresidir. Çok hızlı gelişmelerin yaşandığı disiplinlerde ve hatta diğer disiplinlerde dergilerin üretim ve gönderim aşamasında geçen yaklaşık 1-3 yıllık süre artık kabul edilemez bir zaman dilimi haline gelmiştir. Yaşanan gecikme öncelikle yazarın çalışmasının incelenmesinde ve derginin aboneye ulaşmasında geçmektedir. Akademisyen okuduğu

bilgilerin 2-3 yıllık olduğunu öğrendiğinde hayal kırıklığına uğramaktadır.⁸⁹ Aynı sorunu Harnad da geleneksel yayıncılığın temel problemi olarak görmektedir.⁹⁰

Sayıları gittikçe artan akademik dergilerin fiyatları da artınca, kısıtlı bütçelere sahip olan kütüphaneler dergileri izleyemez hale gelmiştir. Hatta eski üyeliklerini bile zaman zaman iptal etmişlerdir. Kütüphanelerin yaşadığı süreli yayım sorunlarını inceleyen bazı araştırmalar bu sorunun çözümünü farklı bir ortamda yayıncılık olarak da görmüşlerdir.⁹¹

Geleneksel akademik dergilerin yayın aşamasındaki maliyet masrafları incelendiğinde bir çok unsurun artık en uygun duruma geldiği görülür. Maliyeti düşürecek bir unsur görülmemektedir. Dünyanın ekolojik yapısının bozulduğu da gözönüne alındığında dergi üretimi için harcanan kağıt ve mürekkebin doğaya ne kadar zarar verdiği yaşanan bir gerçektir.

Geleneksel akademik dergilerin yayınlanması için kullanılan kağıt ortamı statik bir ortamdır. Her okuyucu okuduğu metinden farklı yerler hakkında bilgi edinmek veya daha geniş bilgilere, atıflara, uzun yazılarda bölümden bölüme ulaşmak ister. Bu kağıt üzerine basılı bir metinde mümkün değildir.⁹²

Kütüphaneler ciltler dolusu dergileri arşivlemekte artık zorlanmaktadırlar. Uzun bir zamandır eski sayıların saklanması ciddi bir problem teşkil etmektedir. Ayrıca okuyucu eski bir sayıyı incelemek istediğinde o sayıya ulaşması zaman almaktadır.

3.1.3.3 Bilgi Yüklenmesi

20. yüzyılın başlarından itibaren görülen bilgi yüklenmesi akademik kurumların ve akademisyenlerin en önemli problemlerinden biri olmaya başlamıştır. 20. yüzyılda artık bilgi o kadar çok miktarda üretilmektedir ki üretilen bilgi, sahip olunan teknolojilerle basılıp belgelenebilir, yayılabilir fakat sahip olunan teknolojilerle

⁸⁹ Denning, Peter J., op., cit., <http://www.acm.org>

⁹⁰ Harnad, Steven, op., cit., s.40.

⁹¹ Lancaster, F. W. *Toward Paperless Information Systems*, NewYork: Academic Press. 1978, s.15.

⁹² Treloar, Andrew. *Electronic Scholarly Publishing and the World Wide Web*
<http://www.scu.edu.au/ausweb95/papers/publishing/treloar.html>

yönetilemez ve takip edilemez bir hale gelmiştir. Üretilen bilgilerle, bir çok alanda hızlı teknolojik gelişmeler yaşanırken ve her yenilik bilgi üretim miktarını arttırırken bilgi yönetimi için gereken esas teknolojiler üretilmemiştir.

Bilgi teknolojilerinin ve yazılı ortamın yetersizliklerini görüp, bilginin yönetimi için yeni ortamlar geliştirilmesinin önemini vurgulayanlardan biri H.G. Wells'dir. Wells 1937'de yayınladığı "dünya beyni" adlı kitabında şöyle yazmıştır.⁹³

"Günümüz ansiklopedileri uçak ve otomobil gelişimine göre kağıdı gibi ilerlemektedir. Ansiklopedi yayıncıları yeni bir ortam geliştirmeye çalışmamışlardır. Taşıma, radyo ve fotoğraf alanlarındaki sağlanan modern imkanlar gibi bilgiye ve araştırma sonuçlarına ulaşmada da eskisinden çok daha geniş ve etkili imkanlar geliştirilmelidir".

1939'da Bernal'de bilim adamlarının dikkatini aynı konuya çekmiştir,⁹⁴

"Bilimdeki eski fikre göre iletişim yalnızca bilim adamları arasında idi. Şimdi ise mevcut imkanlarla yeterli bir şekilde yayılamayacak kadar bilgi üretilmektedir.. Günümüzde 33.000 tane bilimsel dergi bulunmaktadır. Görüldüğü üzere bu durum gittikçe daha hantal ve israfli olmakta ve bütçeleri zor durumda bırakmaktadır

1945te Vannevar Bush'da benzer düşünceleri Atlantic Monthly Dergisindeki ünlü yazısında şöyle açıklamıştır.⁹⁵

"Bilim, bireyler arasında hızlı bir iletişim sağlamamıştı. Fikirler kaydedilir ve insanlara gerçek hayatlarında kullanabilmeleri için onlara sunulurdu. Şu anda çok büyük bir hızla artan araştırma sayısı vardır. Tecrübeler sonucunda başarılı olamayacağımızı kanıtlayan deliller artmaktadır. Yatırımcılar binlerce araştırmacının bulguları ve sonuçlarından dolayı tereddüt içinde kalmaktadırlar.

⁹³ Gaines, B.R. An Agenda for Digital Journals: The Socio-Technical Infrastructure of Knowledge Dissemination, 1995. <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>

⁹⁴ ibid.

⁹⁵ Bush, Vannevar. As We May Think. Atlantic Monthly, 1945.
<http://www.isg.sfu.ca/~duchier/misc/vbush/vbush-all.html>

Hatta bu sonuçları elde etmek için zaman bulamamaktadırlar. Uzmanlaşma, gelişme için artan bir ihtiyaç haline gelmektedir. İletim (trasmit) deki metotlarımız ve araştırma sonuçlarını gözden geçirme metotlarımız eskimiştir ve amaçları için tamamıyla yetersizdir. Bugünün şartları ve ilgileri doğrultusunda yetersiz bir yayıncılık yapmaktayız. Kayıtlı bilgilerin gerçek anlamda kullanılabilmesi ve günümüz yeteneklerinin değerlendirilebilmesi için yayıncılık geliştirilmelidir”.

Basılı yayıncılık alanında da önemli teknolojik gelişmeler sağlanmıştır. Örneğin baskı kalitesi yüksek ve çok hızlı basan matbaa cihazları, belgelerin kişisel olarak çoğaltılmasını sağlayan fotokopi makinaları geliştirilmiştir. Gelişen tüm bu teknolojik imkanların yanında taşımacılık sektöründe de gerçekleşen yeni imkanlar ile, basılı ortamdaki bilgiler daha çok kişiye ve daha geniş bir kitleye daha kısa zamanda ulaşma imkanı bulmuştur. Fakat tüm bu gelişmeler bilgi yüklenmesine çözüm olabilecek gelişmeler değildir. Yukarıdaki yazarların belirttiği “yeni bir ortam” geliştirilememiştir.

3.2. Elektronik Akademik Dergiler

Elektronik dergi kavramı elektronik yayıncılık gibi netleşmemiş bir kavramdır. Bu konudaki çok zayıf bir tanım şöyle yapılabilir; “Elektronik ortamdaki dergi”. Daha geniş bir tanım ise; “kağıt ortamındaki derginin işlevlerini yerine getiren, elektronik olarak oluşturulan, elektronik ağ vasıtası veya CD-ROM ile dağıtılan dergiler” şeklinde verilebilir. Daha geniş bir tanım ise şu şekilde verilebilir: “Elektronik ortamda üretilen, dağıtılan ve yalnız elektronik ortamda bulunan dergi”.⁹⁶ Bu tanımlara göre elektronik dergiciliğin geçmişi 20 yıl öncesine dayanır. Ağ üzerindeki konferans haber mektupları veya konferans mesajları bir tür dergi olarak kabul edilebilir.

3.2.1. Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığı

Yayıncılık bir tür üretim ve dağıtma sürecini ifade ettiğinden “elektronik yayıncılık” da bu işlemlerin elektronik ortamda olduğunu ifade eder. Elektronik yayıncılık farklı açılardan farklı şekilde tanımlanmıştır. Elektronik akademik dergi yayıncılığı da bu geniş tanım çerçevesinde şöyle tanımlanabilir: yazarlarının herhangi bir şey ödenmesini düşünmedikleri, yayın materyallerini hazırlarken kullanabildiği tüm elektronik yardımlar, -basitçe kelime işlemciler, yazıcılar, betimsel işaretleme aletleri, akademisyenler arasında ortak çalışmaları mümkün kılan, aynı zamanda yazarlar, editörler, hakemler ve yayıncılık sürecinde bulunan diğer kişiler arasında da varolan elektronik bir iletişimden oluşan yayıncılıktır.⁹⁷ Kısaca; akademisyenlerin bilimsel bir içerik taşıyan çalışmalarının akademik dergilerde yayınlanması sürecinin tüm basamaklarında elektronik ortamın ve elektronik imkanların kullanıldığı yayıncılığa “Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığı” adı verilir. Elektronik akademik dergi yayıncılığının gelişimi 30 yıllık bir maziye dayanmaktadır.⁹⁸

Bu gelişimin ilk aşaması 1960'ların başında kağıt üzerine basılı yayıncılıkta bilgisayarın kullanmaya başlanmasıdır. Bilgisayar istendiğinde kağıda çıktı alabilmek

⁹⁶ Lancaster, F. W. *Networked Scholarly Publishing*. Library Trends. Vol. 43, No.4, 1995, s.518.

⁹⁷ Pilachowski, C. op., cit., s.140.

⁹⁸ Lancaster, F.W., op., cit., s.518.

düşüncesi ile kullanılmıştır. Amaç bireysel isteklerin hemen karşılanabilmesidir Örneğin Ulusal Tıp Kütüphanesinin Index Medicus çalışması verilebilir.⁹⁹

Kağıda basılı olan yayınların elektronik ortama aktarılıp dağıtılması elektronik akademik dergi yayıncılığının ikinci aşaması olarak gerçekleşmiştir. İkincil yayıncılar (secondary publisher) için elektronik yayıncılık 1960'ların başında başlamıştır. Dergiler ise biraz daha geç yayınlanmaya başlamıştır. Kağıt üzerine basılı olarak satılan dergilerin -aynı içerik dahilinde- elektronik ortamda metin ve resim biçiminde dikkate değer şekilde yayınlanması yakın zamanlarda gerçekleşmiştir. Bu konudaki temel çalışmalar (CD-ROM olarak veya çevrimiçi olarak veya her iki türlü) ADONIS¹⁰⁰, Red Sage,¹⁰¹ CORE¹⁰², and TULIP'dir.¹⁰³ Ayrıca bir çok derginin tüm metinlerine ikincil satıcılardan (DIALOG) çevrimiçi olarak erişilebilmeye başlanmıştır.

Kağıt ortamındakinden biraz farklı bir formda elektronik olarak dağıtımın gerçekleştirilmeye başlanması elektronik dergi yayıncılığında önemli bir gelişme yaratmıştır. Kağıt ortamındaki yayıncılık sistemi sadece ağ üzerine aktarılmış, elektronik ortamın sunduğu ek özellikler kullanılmamıştır¹⁰⁴

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde gerçekleşen hızlı değişimler neticesinde elektronik ortamın sağladığı hipermetin, hipermedya, görüntü, ses, animasyon gibi önemli özellikler kullanılarak elektronik dergi yayıncılığı yapılmaya başlanmıştır. Bugünde halen devam eden ve gelişim içerisinde bulunan bu sürecin ilk uygulamaları, basılı olarak bulunan bilgilerin elektronik ortama, elektronik ortamın sağladığı tüm özellikler kullanılmadan eski basılı yayıncılık geleneği doğrultusunda aktarılan çalışmalardan oluşmuştur. Bu çalışmalara örnek olarak Perseus Projesi verilebilir.¹⁰⁵

⁹⁹ *ibid.*, s.518.

¹⁰⁰ Stern, B.T.; Compier, H.C.J. *ADONIS: Document Delivery in the CD-ROM Age. Interlending and Document Supply*, Vol. 18, No. 3, 1990, s.122-130.

¹⁰¹ Borman, S. *Advances in Electronic Publishing Herald Changes for Scientists, Chemical and Engineering News*, Vol. 3, No. 5, 1993, s.10-12

¹⁰² *ibid.*, s.14-16.

¹⁰³ *ibid.*, s.21-24.

¹⁰⁴ Drexler, Erik. *Hypertext Publishing and the Evolution of Knowledge Social Intelligence*, Vol.1, No.2, 1995.http://reality.sgi.com/employees/whitaker/hypertext/hypertext_publishing.html

¹⁰⁵ Mylonas, E. *The Perseus Project. Scholarly Publishing on the Electronic Networks. The next Generation: Vision and Opportunities in not-for profit Publishing*. Washington, DC: Association of Research Libraries, 1993, s.81-88 (Okerson, Ann, editör).

Daha sonra ise elektronik dergi yayıncılığının elektronik ortamın tüm özelliklerini kullanmaya çalışarak gerçekleştirilen çalışmalar yer almaktadır.¹⁰⁶

İlk elektronik bilimsel dergi tasarımı Sondak ve Schwarz tarafından yapılmıştır.¹⁰⁷ Yalnız elektronik dergiyi çevrimiçi erişilebilir yerine kütüphanelerde bilgisayarlar vasıtasıyla okunabilir ve üyelere bilgisayar mikrofişi formunda dağıtılabılır olarak düşünmüşlerdir. Senders, Anderson ve Hecht, Senders, Roistacher, ve Lancaster ilk olarak bir çevrimiçi derginin karakteristik özelliklerini makalelerinde tartışmışlardır.¹⁰⁸ 1978 yılında Lancaster kütüphane masraflarındaki artışın nedenlerini ayrıntılı bir şekilde sunmuş, sorunun çözümü olarak da “kağıtsız bilgi sistemlerini” göstermiştir.¹⁰⁹ Ekonomik bir analizi takiben elektronik ortamda bir derginin ortaya çıkartılması olasılığının araştırılması için çalışmalara geçilmiş ve NSF’in finansal desteği ile bilgisayar tabanlı bir psikoloji dergisinin geliştirilip işletilmesi için bir deneme yapılmıştır.¹¹⁰ Yeni teknolojiden beklenenler ve bulunan sonuçlar bu deneyin son raporunda net olarak ortaya konmuştur. Raporda amaçlanan sonuçlara ulaşamadığı ve bilgisayar deneyimi olmayan pek çok katılımcının çalışmayı elverişsiz ve zor bulduğu belirtilmiştir. Bu sonuç John Senders’in “Geleceği gördüm; işe yaramıyor ” demesine yol açmıştır.¹¹¹ 80’ lerin başında "Selected Papers from Social Science and Humanities" adlı bir elektronik derginin yayınlanmasını kapsayan küçük ölçekli bir başka deneme yine başarısızlık ile sonuçlanmıştır.¹¹² Bu ilk prototip çalışmaların başarısız olmalarının nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- a) Hedef kitledeki hem yazar hem de okuyucu üyesinin azlığı.¹¹³
- b) Teknolojik zorluklar: İletişim problemleri, bürokrasi, görüntü kalitesinin düşük olması gibi teknolojik problemler. O dönemde kullanılan teknoloji, sisteme erişimin genellikle yazıcılar üzerinden

¹⁰⁶ Lancaster, F. W., op., cit., s.518.

¹⁰⁷ ibid., s.520.

¹⁰⁸ ibid., s.520.

¹⁰⁹ Lancaster, F. W. *Toward Paperless Information Systems*. NewYork: Academic Press. 1978, s.58.

¹¹⁰ Lancaster, F. W., op., cit., s.520.

¹¹¹ Senders, J.W. *I have seen the future and it doesn't work: The electronic journal experiment*, Proceedings of the Society for Scholarly Publishing 2nd Annual Meeting. Washington. Society for Scholarly Publishing. 1981, s.12

¹¹² Gaines, B.R., op., cit., <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>

¹¹³ ibid., s.521.

100-300 baud olduğu, başından beri grafik ve şekillerin yoğunluklu kullanıldığı bir alanda metinden başka bir şeyin aktarılmasına olanak tanımayan bir elektronik ortamdır¹¹⁴

- c) Potansiyel yazarların açık olarak elektronik ortamda yazmaktan dolayı elde edecek bir ödül görmemeleri, bu tip yayıncılığın devam edeceğine dair bir bilginin olmaması, maaşlarına, bulundukları mevkiye bir etkisinin olmaması.¹¹⁵
- d) Bu tip çalışmalara destek verecek resmi kurumların tavırları. İngiltere'de 81-83 arasında gerçekleştirilen bir başka çalışmada İngiliz telekomünikasyon kuruluşu British Office, elektronik iletişimin, tekel olma konumu engelleyeceğinden NSF'in (National Science Foundation) deneyinde yeralmayı red etmiştir. Bundan öte katılım konusunda ciddi ve keyfi sınırlamalar getirmiş çalışmanın başarısız olmasında önemli bir paya sahip olmuştur.¹¹⁶
- e) Metinlerin uygun ve verimli bir şekilde gözden geçirilmesine yardımcı olacak bir ortam sağlanamaması.¹¹⁷

Bu başarısızlıklarının yanında, bu çalışmalar; bilimsel dergilerin elektronik ortamda güçlü bir şekilde varolabilmesi için gereken yapının problemlerini ortaya çıkarmak açısından değerlendirildiğinde oldukça değerlidir.¹¹⁸ İlk prototip elektronik dergi çalışmalarından sonra gelişen elektronik teknolojileri yeni imkanlar sunmaya başlamıştır. Bir yandan elektronik ve bilgisayar teknolojileri gelişirken bir yandan da bilgisayar kullanımı artmıştır.

1989 yılında başlanılan ADONIS çalışmasında basılı dergideki makaleler CD-ROM üzerinde görüntü olarak saklanmış ve yayınlanmıştır.¹¹⁹ Daha yakın zamanlarda

¹¹⁴ Gaines, B.R., op., cit., <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>

¹¹⁵ ibid.,

¹¹⁶ ibid.,

¹¹⁷ Coward, H.; Standera, O. *Refereeing and Editorial Problems in Electronic Journal Publication*, Computer Compacts, Vol.3, No. 2, 1985.

¹¹⁸ Gaines, B.R., op., cit., <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>

¹¹⁹ Stern, B.T.; Campbell, R.M., *ADONIS, Publishing Journal Articles on CD-ROM*, Advances in Serials Management, Vol. 3, 1989, s.1-60.

ise Elseviers TULIP projesi (Amerika) ve Right Pages™ Service at AT&T Bell Laboratuvarlarında gerçekleştirilen çalışmalar örnek olarak verilebilir.¹²⁰ Benzer bir çalışma da Tilburg Üniversitesi'nde Elsevier ve Tilburg kütüphanesinin ortaklaşa gerçekleştirdikleri projedir. Bu projeye göre yaklaşık 100 dergi iş istasyonlarında görüntü formatında saklanıp son kullanıcıya sunulmuştur.¹²¹ Bazı çalışmalarda, metin ortamında makalelerden bir veritabanı geliştirilmiş ve kullanıcıya sunulmuştur. Tüm bu çalışmalarda, kağıt ortam yerine elektronik bir ortam kullanılmasına rağmen hiçbiri kendini elektronik dergi olarak kabul etmemiştir. Çalışmalarını daha çok basılı dergilerin elektronik sürümleri olarak görmüşlerdir.¹²²

Günümüzde bir ağ üzerinde elektronik akademik dergi yayınlama çalışmaları hızlı bir şekilde devam etmektedir. Elektronik ortamın hemen hemen tüm özellikleri kullanan dergilerin sayısı gittikçe artmaktadır. Üniversite yayınevleri ve üniversite kütüphaneleri elektronik akademik dergi yayıncılığında önemli aşamalar kaydetmişlerdir. Fakat tümü gene de elektronik ortamın gelişmekte olup tam olarak yerleşmediğinden dolayı basılı yayıncılığa da devam etmektedirler. MIT Press (Massachusetts Institute of Technology) ve ACM (Association of Communication Machinery) ağ üzerinde çeşitli dergi ve bilgi yayınlayan büyük yayıncılara örnek verilebilir.

3.2.1.1. Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığında Amaçlar ve Boyutlar

Basılı olarak yayınlanmakta olan veya yeni bir akademik derginin elektronik ortamda yayınlanmasının başlıca amaçlarından birisi, bilginin sistematik olarak üretilmesini, yayılmasını, kullanılmasını geliştirerek akademik ortamda gelişen bilgiyi daha geniş çevrelere ulaştırabilmektir.¹²³ Bilginin anarşik üretim sürecinde "sistematik geliştirme" neredeyse imkansız gözükmektedir. Kısıtlamalar olmadan, serbest bilimsel

¹²⁰ Hoffman, Melia M. *The RightPages™ Service: An Image Based Electronic Library*. Journal of the American Society for Information Science. Vol. 44, No. 8, 1993. s.20.

¹²¹ Roes, Hans., op., cit., s. 169-186.

¹²² ibid., s. 169-186.

¹²³ Gaines, B.R., op., cit., <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>

alışmalar dahil olmak üzere bilgi üretim sürecinin sistematik olarak destekleme çalışmalarının gerekliliği kaçınılmazdır. Bilişim teknolojileri, akademik bilginin oluşturulduğu andan günlük hayatta kullanılmasına kadarki gelişiminde kullanılabilir.

Elektronik ortamın tercih edilmesindeki bir başka amaç ta bilgiyi üreten veya kullanan kişi veya grupların verimliliğini arttırmaktır. Bilginin kayıt ve yayılma süreçlerindeki kullanılacak teknolojik ilerlemelerin akademik bilgilerdeki ilerlemeler ile sonuçlanacağını sanmak yanlış bir kanıdır. Akademik kurumların ve akademisyenlerin bilgi üretim sürecindeki ihtiyaç duyabilecekleri teknolojik gereksinimleri belirlemek son derece önemlidir. Yeni teknolojilerin bu süreci ne şekilde etkileyebileceği, geliştirebileceği ve genişletebileceği üzerinde dikkatli çalışmalar yapılması kaçınılmaz bir ihtiyaçtır.¹²⁴

Bilgi kaynaklarına erişimi geliştirerek bilgi artışının (information growth) olumsuz etkilerini azaltabilmek elektronik dergi yayıncılığının önemli amaçlarından birisidir. Genel olarak temel problem; oluşturulan bilginin yayınlama imkanlarının kısıtlanması değil aksine bilginin yayınlanması özgürlüğüdür. Bilginin indeksleme, arama bulma yetenekleri ve bilginin sayısal ortamda saklanabilmesi elektronik dergilerin tasarlanmasıdaki en önemli unsurlardır. Örneğin, kullanıcılarının yayınlanan bilgileri tamamen inceleyemediği, analiz edemediği bir elektronik yayıncılık tasarımı, temel problem olan bilgi yüklenmesini azaltabilecek bir çözüm olamayacaktır.¹²⁵

Elektronik dergi yayıncılığının bir başka amacı da bilgi yayılmasının hızını arttırmaktır. Tasarım halindeki yayınlar ile dergilerde yayınlanan son durum arasındaki süreç aralığı birçok disiplinde uzun bir zamandır. Özellikle belli bir isme sahip dergilerde bu süreç oldukça uzundur. Akademisyenler, müsvette çalışmalarını gayri resmi bir şekilde yayarak uzun zaman alan süreci kısaltmaya çalışmaktadırlar.¹²⁶

Akademik ortam içerisinde akademisyenlerin çalıştıkları konular hakkında varolan materyallerden ve gelişmelerden en geniş anlamda haberdar olmalarını

¹²⁴ ibid.. <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>

¹²⁵ ibid..

¹²⁶ ibid..

sağlamak elektronik dergi yayıncılığının amaçları içerisinde. Eğer potansiyel kullanıcılar materyallerin varlığından ve bulunabilirliğinden haberdar değiller ise öncelikle gayri resmi şekilde yayılma olmak üzere tüm bilgi yayılma şekilleri verimli değildir. Tüm metin dökümanlara ulaşım avantajlarına sahip bilgi erişim sistemleri (information retrieval system) gelişimi içerisindeki arşivlerin indekslenmesi çalışmalarını desteklemek bilgidan haberdan olunmayı artıran en önemli unsurdur.¹²⁷

Bir başka amaç da materyallere erişim açıklığı sağlamaktır. Materyallere erişimin açıklık derecesi ile ilgili birçok tartışmalar vardır. Bununla birlikte, bilgi kültürünün ve akademisyen topluluğunun bilgiye karşı tutumunun, şimdiye kadar bir parçası olan "bilgiye erişimin açık olmasının" desteklenmesi ve teşvik edilmesi çok önemlidir. Önemli sınırlı katılımların olduğu geleneksel konferansların aksine elektronik konferanslara katılım fiziksel engeller olmaksızın kolayca elektronik iletişim imkanları ile mümkündür. Yaşanan List-serv deneyimleri çalışmaları devam eden projeler hakkında nasıl kolayca bilgilerin elde edilebildiğini göstermiştir. Elektronik dergiler tarafından bu tür açık tartışmaların gerçekleştirilmesi çalışmalarının desteklenmesi ve teşvik edilmesini oldukça önemlidir.¹²⁸

Elektronik ortamda olan bilgi miktarını artırmak elektronik dergi yayıncılığının amaçları içerisinde yer almaktadır. Elektronik ortamdaki materyal miktarının en kısa sürede basılı materyallerin de elektronik ortama aktarılacak artırılması büyük bir ihtiyaçtır. Yayımlanmış dergilerdeki materyallerin yazarları tarafından saklanabileceği resmi bir arşivin kurulmasının desteklenmesi de bir başka önemli konudur.¹²⁹

Bilgiye erişim yollarını geliştirmek ve artırmak elektronik dergi yayıncılığı amaçları içinde yer alır. Akademik bilgilerin bir kısmı bilgi artışının düzenlenmesi ve bilgi yüklenmesinden sakınmak ile ilgilidir. Yeni gelişmeler mevcut disiplinlerin sınırlarını çizmekten öte onların konumlarını ve rollerini incelemelidir. Özellikle

¹²⁷ ibid., <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>

¹²⁸ ibid.,

¹²⁹ ibid.,

bilginin yapılandırılmasına yeni yaklaşımlarda elektronik olarak geniş kapasiteli materyallerin bulunabileceği alanlar varolacaktır¹³⁰

Gelişim sürecinde bulunan elektronik dergi yayıncılığının amaçlarına ulaşabilmesi için modern bilgi teknolojilerini kullanmak elektronik dergi yayıncılığının amaçları içindedir. Yeni bilgi teknolojilerinin kullanımı kaçınılmaz bir durumdur. Ama önemli olan yeni teknolojilerin incelenip dikkatli bir şekilde, yapılan planlar doğrultusunda kullanılmasıdır. Akademisyenleri çalışmalarında teşvik edecek, onların işlerini kolaylaştıracak teknolojik ihtiyaçlar ile pazarda bulunan teknolojiler arasında bir denge kurulması oldukça önemlidir.¹³¹

Bir başka amacı da akademik iletişimin bilimsel gelişmelerini desteklemektir. Ağ servislerine erişim kolaylıkları çoğu akademik kurumun yeni bir bilgi işleme tarzı geliştirmesine izin vermiştir. Ayrıca, verimli bir elektronik derginin gelişimi için önemli olan ampirik verilerin oluşmasını sağlamıştır.¹³²

Elektronik dergi yayıncılığının bir başka amacı da varolan yayın ortamı ve servisleri ile gelişmekte olan yeni yaklaşımlar arasındaki işbirliğini desteklemektir. Elektronik dergiler yalnızca geleneksel dergiler, bu dergilerin editörleri, hakem sistemi, yazarları, okuyucuları ve yayıncıları ile yakın ilişkiler içerisinde değil aynı zamanda özetleme, indeksleme ve bilgi erişim sistemleri gibi faaliyetler ile kütüphaneler ve kütüphanecilik ile de yakın ilişkiler içindedir. Geleneksel ortamlarda mevcut olan bilgileri, kaynakları mümkün olan en kısa sürede ve en efektif şekilde elektronik ortama ve elektronik dergilere aktarmak çok büyük bir hizmet olacaktır. Elektronik ortam yeni olduğu için tehlikeli ve ortak çalışmalar için uygun görülmebilir fakat ilerleme sağlanabilmesi için ortak çalışmalara mutlaka ihtiyaç duyulduğu unutulmaması gereken bir gerçektir.¹³³

Akademik gelişimi sınırlayan telif hakları yasalarını ve tekeldi kullanımı engellemek üzere yeni imkanların denenmesini sağlamak elektronik dergi yayıncılığının

¹³⁰ ibid., <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>

¹³¹ ibid.,

¹³² ibid.,

¹³³ ibid.,

amaçlarında yer almaktadır. Akademisyenler bilginin yayılmasındaki yeni imkanları ve bilginin telif hakları hakkındaki yeniliklerden haberdar olmaları gerekmektedir. Sonuç olarak akademisyenler bilginin temel üreticileri ve müşterileridir

Elektronik akademik dergi yayıncılığının birçok boyutu bulunmaktadır. Bu boyutların başlıcaları şunlardır.¹³⁴

- a) Herkese açık veya özel: Dergide yer verilecek materyallerin "yalnızca belirli bir kitle" mi yoksa "her isteyeninin temin edebileceği" bir yapıda mı olacaktır.
- b) Düzensiz veya Arşivli: Derginin eski sayılarının bir arşiv ile mi yoksa düzensiz bir yapı ile mi, yoksa her ikisi de mi kullanılarak saklanacağı belirlenmesidir.
- c) Kontrollü veya Kontrolsüz: Dergide yayınlanması için gönderilen materyallerin kabul edilmeden önce bir kontrol sürecinden mi geçecek yoksa hemen kabul mü edileceğidir.
- d) Otomatik olarak veya istendiğinde: Dergide yayınlanacak materyallerin abonelere ve bir kısım kullanıcıya otomatik olarak mı yoksa istendiğinde mi gönderileceği belirlenmesidir.
- e) Standart bir biçim veya standart dışı bir biçim: Dergide yayınlanacak materyallerin çok kullanılan ve başka biçimlere rahatlıkla çevrilebilen bir biçim mi yoksa özel bir biçim mi kullanılacağı belirlenmesidir.
- f) Çoklu ortam veya metin tabanlı: Dergide yayınlanacak materyallerin sadece metin tabanlı mı yoksa her türlü çoklu ortam imkanlarını destekleyen bir yapıda mı olacaktır.
- g) Geçici veya kalıcı: Dergide yayınlanan materyallerin belli süre mi yoksa sınırsız olarak mı kullanımda kalacağını belirlenmesidir.
- h) Değişebilir, değişmez: Dergide yayınlanan materyallerin yayımlandıktan sonra üzerinde değişiklikler yapılabilir olması veya yayımlandıktan sonra kesinlikle değiştirilmeyeceğinin belirlenmesidir.

¹³⁴ ibid.,

- i) Özgün olması veya olmaması: Dergide yayınlanmak amacıyla gönderilen materyallerin daha önce herhangi bir şekilde yayınlanıp yayınlanmadığının kontrol edilip edilmediğinin belirlenmesidir.
- j) Kayıtlı veya Kayıtsız. Dergide yayınlanan materyallerin yayınlanabilmesi için bağımsız bir birime kayıtlanıp kayıtlanmayacağını belirlenmesidir.
- k) İndeksli veya indeksiz: Dergide yayınlanan materyallerin indekslenerek veya indekslenmeden kullanıma sunulup sunulmayacağını belirlenmesidir.

3.2.2.2. Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığında Başlıca Önemli Konular

Bir derginin elektronik olarak yayınlanmasına karar vermek işin başlangıcıdır. Halen geçiş sürecinde olan elektronik dergi yayıncılığında gözönünde bulundurulması gereken önemli konular bulunmaktadır. Yayınlanacak elektronik dergilerin hakemli olup olmaması bu önemli konulardır biridir. O'Donnel¹³⁵ bir elektronik derginin hakemli olmasını onun ek bir özelliği olarak görmektedir. Günümüzde Internet üzerinde yayınlanan dergilerin bir çoğu hakemsiz dergilerdir. Haber gruplarında ve listlerde denetimsizlikten ve hakemsizlikten birçok şikayet vardır. Çünkü okuyucular önemli bilgileri bulmak için bir çok mesajı gözden geçirmektedir.¹³⁶ Akademik yayıncılıkta bir makalenin önem derecesini belirleme süreci en önemli aşama olabilmektedir. Çünkü bir çalışma diğer akademisyenleri çalışmalarını geliştirmelerinde veya nerelerde benzer çalışmaların yapıldığını bildirmede önemli bir kaynak olabilmektedir. Ayrıca yayınlanan bir çalışma her zaman yayın için gönderilen halinden daha iyidir.¹³⁷

¹³⁵ O'Donnell, Michael. Electronic Journals: Scholarly Invariants in a Changing Medium. Journal of Scholarly Publishing. 1995.

¹³⁶ Willis, Jerry. Bridging the Gap Between Traditional and Electronic Scholarly Publishing. EDUCOM Conference in Portland, Oregon. 1995.

<http://www.coe.uh.edu/~brobin/Educom95/EducomJW/>

¹³⁷ ibid.,

Yeni dergilerin yalnızca elektronik ortamda mı yoksa hem basılı hem de elektronik ortamda yayınlanacağını belirlenmesi önemli bir konudur. Gittikçe artan miktarda dergiler yalnızca elektronik olarak yayınlanmaktadır. En çok bilinen örneği PSYCOLOQUY dergisidir. Basılı yayını sürdüren birçok dergide aynı derginin elektronik ortamda da yayınlanmasını tercih etmektedir. Derginin yayın hayatının hangi ortam veya ortamlarda süreceğinin belirlenmesi gelecekte karşılaşılabilecek durumlara hazır olmak açısından önemlidir.¹³⁸ Gerçek akademik dergilerin kağıda basılı olmasının gerektiğini ve gelecekte basılı dergilerin daha iyi olacağını savunan fanatiklerin varolduğu bir ortamda yayınlanacak derginin basılı mı, elektronik mi yoksa her ikisiyle mi olacağı önemli bir sorudur. Yaşanan bu geçiş sürecinde bir derginin hangi yolla yayınlanacağını sosyal, ekonomik, örgütsel ve siyasi gerçekler belirleyecektir. Bazıları basılı olarak yayınlanmaya devam edecek, bazıları özellikle yeni olanları elektronik olarak, bazıları da her iki şekilde yayınlanacaktır. Bununla birlikte, yaşanan bu kritik akademik geçiş sürecinde elektronik dergileri savunanlar bile basılı yayıncılığa sıcak bakmaktadırlar.¹³⁹

Technology and Teacher Education Annual elektronik olarak hem Internet üzerinde hem de CD-ROM'da yayınlanmaktadır. Bunun yayında mikrofilm ve basılı olarak da yayınlanmaktadır. Bilgiye ulaşmak isteyenlerin kullandıkları yöntemler ve alışkanlıklar farklılık göstermektedir. Bunun yanında teknolojik imkansızlıklarda söz konusu olmaktadır. Örneğin Internet imkanı olmayan bir kişi CD-ROM yayını bilgisayarında kullanabilmektedir, veya mikrofilm olarak kütüphaneden temin edebilmektedir. Basılı olana ise kütüphanelerden herkes ulaşabilmektedir.¹⁴⁰

Elektronik ortamın sağladığı değişik olanaklardan dolayı elektronik dergi yayıncılığının en önemli ve en farklı konularından birisi telif haklarıdır. Elektronik bilgilere erişim ve bu bilgilerin kullanımıyla ilgili entellektüel mülkiyet hakları henüz yasalarla tam olarak düzenlenebilmiş değildir. Elektronik ortamdaki bilgilerin kolayca kopyalanabilmesi ve bir yerden bir yere aktarılabilmesi telif hakkı yasalarının yaşama geçirilmesini de zorlaştırmaktadır. Elektronik bilgiler ve belgeler halen bir çok ülkede

¹³⁸ ibid..

¹³⁹ ibid..

¹⁴⁰ ibid..

hukuki açıdan ikinci sınıf bilgi ve belge işlemi görmektedir. Oysa günümüzde birçok düşünce ve sanat yapıtı elektronik ortamda tasarlanmakta ve üretilmektedir. Bunların basılı ya da elektronik olarak çoğaltılıp dağıtılması ise ikinci derecede önemlidir. Bu bakımdan elektronik bilgi ve belgeler de en azından basılı belgeler kadar telif hakkı yasalarıyla korunmaya değerdir.¹⁴¹ Yayıncıların hızlı bir şekilde gelişen elektronik yayıncılığa karşı tavırları net değildir. Elektronik ortamın sağladığı kopyalama kolaylıkları yayıncıların bu ortamda yayın yapmaktan uzak tutmaktadır. Belirsizlikler ticari yayıncıları kaygılandırmaktadır. Örneğin, ulusal kütüphaneler derleme yasasına göre üretilen her elektronik veri tabanından ücretsiz olarak bir kopya elde etme hakkına sahiptirler Ulusal kütüphanelerin yasayla elde ettikleri bu kopyaya herkesin ücretsiz olarak erişimine ve gerekirse kullanıcıların söz konusu veri tabanında yer alan bilgileri kişisel kullanım için kendi bilgisayarlarına indirmelerine olanak tanındığında yasa gereği verilen kopya yayıncının yapmış olduğu belki de ilk ve tek satış olacaktır.¹⁴² Bir başka problem herkesin ağ üzerinde kendi eserlerini yayınlayabilme olanağına sahip olması telif haklarıyla ilgili sorunları daha da karmaşık hale getirmektedir.¹⁴³

Elektronik bilgi ve belgelerin ortaya çıkmasıyla birlikte bu tür belgeleri koruma gereksinimi de ortaya çıkmıştır. Basılı kaynaklardaki bilgileri korumak için o bilgilerin kaydedildiği ortamı korumak yeterli olmaktadır. Oysa elektronik bilgi bir ortamdan diğerine hiçbir bilgi kaybı olmaksızın kolayca aktarılabilmektedir. Elektronik bilgilerin korunması için sadece bu bilgilerin kayıtlı olduğu ortamı koruma altına almak yeterli değildir. Bunun yanı sıra o ortamda kayıtlı bilgiyi okumak ya da görmek için gerekli teknolojiyi ve entellektüel içeriğini de koruma altına almak gerekmektedir.¹⁴⁴

Kütüphaneler kendi koleksiyonları için bilgi kaynağı satın almak yerine gerektiğinde bu bilgilere erişim sağlamayı tercih etme eğilimindedirler. Bu yaklaşımın başarıya ulaşabilmesi için en azından bir kütüphanenin bu elektronik bilgileri toplaması, düzenlemesi ve bunlara erişim sağlaması gerekmektedir. Elektronik

¹⁴¹ Tonta. Yaşar. op.. cit.. s.6.

¹⁴² ibid.. s.6.

¹⁴³ ibid.. s.7.

¹⁴⁴ ibid.. s.7.

bilgilerin kolayca kopyalanabildiği ve en az bir kütüphanenin bu bilgileri saklayacağı varsayılabilir. Ama herkes bir başkasına güvendiği için hiçbir kütüphanenin bu tür elektronik bilgileri toplamamış olduğu varsayıldığında elektronik bilgiler bir daha hiç erişilememek üzere kaybolabilir. Elektronik bilgileri üreten ve pazarlayan ticari şirketlerin elektronik bilgileri karlı olduğu sürece depolayacağı ve kullanıma sunacağı unutulmamalıdır.¹⁴⁵

Basılı yayıncılıkta basılan dergi abonelerine gönderilmekte ve abone derginin tümüne sahip olmakta iken elektronik dergicilikte bir derginin tamamının veya bir makalenin veya özetlerin abonelere aynı kolaylıkla iletilebilir olması "dağıtılanın ne olacağı" konusu ortaya çıkarmıştır. Bazı elektronik dergiler derginin tümünü göndermektedir. Bazıları da yayınlamak üzere kabul ettikleri makalelerin özetlerini yollamaktadır. Bir kısım dergiler de ise derginin yeni sayısının yayınlandığını haber vermektedir. ACM'nin (American Communication Machinery) elektronik yayıncılık planında dağıtma "elde edilebilirliğinden haberder edilme" şeklinde açıklanmıştır.¹⁴⁶ Okuyucu ilgilendiği makalenin tamamını ACM'nin veritabanından alabilmektedir. Postmodern Culture dergisi de bu yaklaşımı kullanmaktadır. Abonelerine özet ile birlikte içindekiler kısmından oluşan bir E-posta'yı Listserv ile otomatik olarak göndermektedir. İstenilen makale listserv veya Web kullanarak alınabilmektedir.

Elektronik yayıncılıkta yayın ortamının değişmesi ile makalelerin hazırlanmasında yazarın rolüde değişmektedir. Bu rollerin neler olacağı üzerinde durulan bir başka konudur. Bazı elektronik dergiler dergiye sunulan makalelerin yazıldığı kelime işlemci biçiminde ve basılı formunda bazı şartlar koymuştur. 1000 sayfanın üzerinde olan ve hem yazılı hem de elektronik olarak yayınlanan Technology and Teacher Education Annual yıllıkında makaleler istenen şartlar doğrultusunda teslim edilmek zorundadır. Kelime işlemcilerle yazılmış olarak verilen makaleler dizgiciler tarafından PageMaker programı kullanılarak basılı yayıma hazırlanmaktadır. Daha sonra bu dosyalar,

¹⁴⁵ ibid., s7.

¹⁴⁶ Dennings, Peter., op., cit., <http://www.acm.org>.

elektronik olarak CD-ROM ve Internet'te yayımlanmak üzere Acrobat PDF ve HTML biçemlerindeki dosyalarına çevrilmektedir.¹⁴⁷

Internet üzerinde yayıncılığın hızlı bir şekilde gelişmesi ile HTML biçeminde hazırlanan makaleler dergilerce kabul görmekte ve tercih sebebi olmaktadır. Özellikle HTML biçeminde yayınlanacak makalelerde etiketlerin (tag) yazar tarafından belirtilmiş olması gerekmektedir. Bu durum akademisyenlerin HTML biçimini destekleyen programları kullanmalarını gerektirmektedir.¹⁴⁸

Elektronik ortamda farklı biçemlerin gelişmiş olması derginin yayınlanırken hangi biçemin kullanılacağına tesbiti önemli bir konudur. Her derginin kendine uygun bir biçem kullanması en uygunudur. Özellikle matematiksel formülleri çokça içeren makalelerin yayınlandığı dergilerde AMC TeX veya LaTeX gibi formül yazımını destekleyen programların dosya saklama biçemi olan TEX kullanılırken, formül içermeyen dergilerde ASCII metin biçemi veya PDF (Portable Document File) veya HTML biçemi kullanılmaktadır. PDF ve HTML biçemleri halen gelişmekte olan elektronik biçem türleridir. Internet'te Web'de en çok kullanılan HTML biçemi birçok avantaja sahiptir. Bununla birlikte bazı eksiklikleri bulunmaktadır. World Wide Web'in kullanımının gittikçe artması ile HTML biçeminin geliştirilmesi için yapılan çalışmalarda devam etmektedir.¹⁴⁹

Bazı dergilerde birden çok biçem kullanılabilir. Örneğin hem ASCII metin biçemi hem HTML biçemi kullanılmaktadır¹⁵⁰

Yayıncılıkta yeni bir ortam olan elektronik ortam yayıncılıkta yeni yaklaşımlar yeni formlar geliştirilmesini gerektirmektedir. Uygulanacak formların neler olabileceği elektronik dergi yayıncılığının başarılı olabilmesi için önem taşımaktadır. Elektronik dergi yayıncılığında iki farklı yaklaşım göze çarpmaktadır. Birincisi elektronik yayıncılığı geleneksel yayıncılıktan çok daha farklı olarak görmek diğeri ise elektronik yayıncılığı geleneksel yayıncılığın yeni bir ortamda gelişmesi olarak görmektedir.

¹⁴⁷ Willis, Jerry. op. cit., <http://www.coe.uh.edu/~brobin/Educom95/EducomJW/>

¹⁴⁸ ibid.,

¹⁴⁹ ibid.,

¹⁵⁰ ibid.,

Guedon¹⁵¹ her iki yaklaşımın hem doğru hem yanlış olduğunu tartışmıştır. O'Donnell¹⁵² ise akademik dergi yayıncılığının temel işlevlerinin yayınlandığı ortamla ilgili olmadığını ve dolayısıyla iyi bir şekilde yayını sürdürülen basılı dergilerin elektronik ağ ortamına aktarılmasının gereksiz olduğunu savunmaktadır. Harnard¹⁵³ ve Odlyzko¹⁵⁴ elektronik dergi yayıncılığının geleneksel dergi yayıncılığından oldukça farklı olduğunu savunmaktadırlar. Elektronik olarak video ve hipermetin olanaklarının olmasını temel farklılık olarak görmektedirler. Bunun yanında elektronik dergilerin geleneksel basılı formlarının dışında oldukça farklı bir yapıda olması gerektiğini savunmaktadırlar. Hatta Harnard¹⁵⁵ elektronik yayıncılığı bilginin yayılmasındaki konuşma, yazma, basım devrimlerinden sonraki dördüncü devrim olarak görmektedir.

Elektronik ortamda masrafların nasıl karşılanacağı bir başka önemli konudur. Elektronik yayıncılık çok yeni olduğu için yayıncılık masrafları tam olarak belirlenmesi zor olmaktadır. Öncelikle masrafların neler olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

McKnight, Meadows, Pullinger ve Rowland¹⁵⁶ birlikte hazırladıkları çalışmalarında elektronik olarak yayınlanan ücretsiz dergilerin görünmeyen birçok yayın masrafı olduğunu belirtmişlerdir. MIT (Massachusetts Institute of Technology) yayınevi tarafından elektronik olarak yayınlanan Chicago Journal of Theoretical Computer Science Editörü O'Donnell¹⁵⁷, elektronik yayıncılığın maliyetleri azaltacağını fakat karşılanması gereken masrafların her zaman için varolacağını belirtmiştir. O'Donnell¹⁵⁸ karşılanması gereken maliyetlerin elektronik dergilerin potansiyel avantajlarını azaltabileceğine ve halen devam etmekte olan ücretsiz dergi yayınlama denemelerinin yeni bir dönem açacağına inanmaktadır. Dergilerin birçoğu

¹⁵¹ Guedon, Jean-Claude. Why are Electronic Publications Difficult to Classify? The Orthogonality of Print and Digital Media, 1994. gopher://arl.cni.org/00/scomm/edir/guedon.94 .

¹⁵² O'Donnell Michael, op., cit., s.110.

¹⁵³ Harnard, Steven, op., cit., s.5.

¹⁵⁴ Odlyzko, Andrew M. Tragic Loss Or Good Riddance? The impending demise of traditional scholarly journals.1994. <http://www.math.upenn.edu/lib/tragic-loss.html>

¹⁵⁵ Harnad, Stevan. Post-Gutenberg Galaxy: The Fourth Revolution in the Means of Production of Knowledge, PACS Review, Vol. 2, No. 1, 1991. s.5-10.

¹⁵⁶ McKnight, Cliff; Meadows, Jack; Pullinger, David; Rowland, Fytton. ELVYN -- Publisher and Library Working Towards the Electronic Distribution and Use of Journal. 1994. <http://bush.cl.tamu.edu/DL94/paper/mcknight.html>

¹⁵⁷ O'Donnell Michael, op., cit., s.7.

¹⁵⁸ ibid., s.8.

okuyucularına ücretsiz hizmet verirken dergiler, gönüllü editörlerin, akademisyenlerin, araştırma kurumlarının ve ücretsiz İnternet kullanım imkanları ile desteklenmektedir. Bu desteklerin uzun yıllar devam edeceğini beklenmemektedir. Akademik yayıncılık gönüllü grup çalışmaları bir süre için başarılı olsalar da uzun vadede bu mümkün değildir. Çünkü gönüllüler bir süre sonra sıkılacaklardır.¹⁵⁹ Day¹⁶⁰ ise gelecekte de üniversitelerin akademik dergileri mali olarak destekleyeceklerine inanmaktadır.

O'Donnell yeni teknolojiler ve düzenlemeler gerektiren elektronik yayıncılığın ücretlendirilmesi ile ilgili önerilerini şöyle özetlemiştir.¹⁶¹

- a) İnternet üzerindeki dergi veri tabanlarına ulaşabilmek için düşük ücretler alabilmek amacıyla 900'lü numaraların kullanılması.
- b) Bireysel ve kurumsal abonelikte dergilerin yıllık abonelik şeklinde ücretlendirilmesi.
- c) Dergilerin, üniversitelerce vergilerden ve konferanslardan elde ettikleri gelirler ile desteklenmesi.

Üçüncüsü hariç diğerleri işlevsel gözükmemektedir. Birçok yayınevi elektronik dergilerin yayın masraflarının karşılanabilmesi için gereken gelirlerin neler olabileceğini belirlemeye çalışmaktadır. Bu masraflarının nasıl karşılanacağı her zaman için çok önemli bir konu olmuştur. Bu konuda farklı yaklaşımlar vardır. Makul bir ücretlendirme modeli gerekmektedir. Bir çok dergi abonelik sistemleri ile bu maliyetleri karşılamaya çalışmaktadır. Fakat genellikle elektronik dergilerde uygulanan abonelik modelleri geleneksel abonelik modellerinden esinlenmektedir. Johns Hopkins Üniversitesi yayınevinin geliştirdiği MUSE projesi doğrultusunda yayınladığı dergilerin temel yayın maliyetini karşılayan bir ücret talep edilmektedir. Abone eğer birden fazla versiyona yani hem basılı hem de elektronik olan dergiye abone olmak isterse ücretlendirme ona göre yapılmaktadır. Gene MIT (Massachusetts Institute of Technology) yayınevi Chicago Journal of Therotical Computer Science dergisinin

¹⁵⁹ Willis, Jerry. op. cit., <http://www.coe.uh.edu/~brobin/Educom95/EducomJW/>

¹⁶⁰ Day, Colin. *Pricing Electronic Products*, 1995.

<http://www.press.umich.edu/jep/works/colin.eprice.html>

¹⁶¹ O'Donnell Michael. op., cit., s.112.

akademik kurumlara abonelik ücreti 125\$ dır. Bu ücret elektronik olarak dağıtılan derginin yayın maliyetlerini karşılamaktadır.

Birçok akademik çalışmanın gerektiği elektronik dergilerin tamamen ücretsiz olarak yayınlanmasını beklemek yanlış olacaktır. Bunun yanında birçok başarılı dergi elektronik versiyonlarından ücret almamaktadır. Örneğin, PostModern Culture abonelerine ücretsiz hizmet sunmakta fakat abonelerin bir diskette veya mikrofiş isteklerini bireysel abonelik için yıllık 15 \$ kurumsal abonelik için 30\$ bedelle karşılamaktadır.

Elektronik dergi yayıncılığının önemli konularından biri de abonelikdir. Elektronik akademik dergilerin abonelik işlemleri bir problemten çok hangi modelin seçileceğinin tercihinden ibarettir. Çünkü elektronik ortamda abonelik işlemleri ve abonelik yeni bir boyut kazanmıştır. Abonelik ile ilgili alternatifleri ve bu alternatiflerin artı ve eksilerini geniş bir şekilde inceleyen Hoffman'ın çalışması çok önemlidir. Hofmann çalışmasında başlıca abonelik bilgilerini şu şekilde açıklamıştır.¹⁶²

1) E-posta Aboneliği: E-posta abonelikte abone olan kişiye derginin bir kopyası düzenli olarak gönderilir. Abone belli bir süre için ön ödeme yapar. E-posta abonelikte aboneler hakkındaki bilgiler kolay bir şekilde elde edilebilir. E-posta aboneliği günümüzdeki basılı dergilerde uygulanan abonelik sistemine benzemektedir. Ana fark dağıtım şeklinin fiziki postalamadan elektronik postalamaya dönüşmesidir.

E-posta aboneliğin olumlu özellikleri şunlardır:

- a) Kurulması kolay ve Listserv ile abonelik ile ilgili işlemler otomatik olarak yapılabilir.
- b) Hipermetin özellikleri ve arama ekleyerek dökümanları daha değerli hale getirilebilir.

E-posta aboneliğin olumsuz özellikleri şunlardır:

- a) Veri aktarımında E-posta güvenli değildir.
- b) E-posta sistemleri arasındaki uyumsuzluk zorlukları olabilir.

¹⁶² Hofmann, Tony. *Funding Electronic Journals On The Internet*, 1995.
<http://www.phonix.ca/resources.html>

- c) Üye olmayanların bilgiye ulaşma ihtimali mevcuttur.
- d) Kütüphaneler ve bilgi satan firmaların abonelik şartlarını belirleme zorluğu bulunmaktadır.
- e) Kullanıcıya gönderilen dökümanların kaybolması durumunda kullanıcıyı tekrar elde etme zorluğu bulunmaktadır.

2) Güvenli Sunucular

Çok farklı türde güvenli sunucular vardır ve piyasaya da yeni türleri çıkmaktadır. Güvenli sunucuların amacı doğru kimliğe ve şifreye sahip olan abonelerin sunucuya erişebilmelerini sağlamaktır. Quick/Law, Infoglobe ve Lexis/Nexis gibi döküman sağlayan firmaları güvenli sunucular kullanmaktadır. Bu model Internet üzerinde gittikçe daha çok kabul görmektedir. Birçok yayınevi şimdi güvenli sunucuları kullanarak dağıtım yapmakta ve Web sitelerine erişime izin vermektedirler.

Güvenli sunucu kullanan sitelerde abonelik farklı biçimlerde yapılabilmektedir. "Basit Abonelik" yönteminde abone önceden kimlik bilgilerini verir, abonelik ücretini öder. Daha sonra şifresini öğrenir.

Basit abonelik modelinin olumlu özellikleri şunlardır:

- a) Abone sayısı kesin olarak bilinir.
- b) Elde edilecek gelirin miktarı kesin olarak bilinir.
- c) Kullanıcılar güvenli sunucu bir modelden faydalandıkları için eriştikleri bilginin orjinal olduğundan emin olurlar.

Basit abonelik modelinin olumsuz özellikleri şunlardır:

- a) Kullanıcıların ulaşmak istedikleri bilgilere hızlı bir şekilde ulaşmalarını sağlayacak iyi bir arayüz ve bir arama motoru gerekmektedir.
- b) Abonelerin kendi işlerini görebilmesi için gerekli ekipmanları sağlama ve sürdürme zorunluluğu bulunmaktadır.
- c) Kütüphaneler için büyük ekipman yatırımları yapmadan öğrencilere ve araştırmacılara gereksinim duyulan erişme imkanlarını sağlayabilme güçlüğü bulunmaktadır.

- d) Yayınlarının aşına olmadıkları yeni teknolojileri kullanma zorunluluğu bulunmaktadır.

"Birleşik Abonelik"te ise kimlik ve şifre birleşimin sunucuya erişim için kullanılır. Abone olmak isteyen kişi kimlik bilgilerini verir ve bir şifre edinir. Bu şifre ve kimlik bilgilerini kullanarak yayına erişebilir.

Birleşik abonelik modelinin olumlu özellikleri şunlardır:

- a) Yalnız aboneler için siteye sınırlı erişim mümkündür.
- b) Sabit abonelik ile kesin para akışından emin olunur.
- c) Eski sayılarla sanal kütüphane yaratma imkanı ve geniş bir arşiv yaratmak mümkündür.
- d) Yayınların içeriğinin geliştirilmesi ile daha yüksek gelir imkanları sağlanır.
- e) Yazarların gelirlerden pay alması ve tekrar yazması için teşvik edilmesi garantiye alınır.
- f) Ne tip konu veya sayfalara ulaşıldığının bilinmesi okuyuculara ilgileri ve istekleri doğrultusunda bir dergi sunabilmenin yollarını açar.
- g) Kullanıcı gereksinim duyduğu bilgiye her yerden ulaşır.

Birleşik abonelik modelinin olumsuz özellikleri şunlardır:

- a) Kullanıcıların ulaşmak istedikleri bilgilere hızlı bir şekilde ulaşmalarını sağlayacak iyi bir arayüz ve bir arama motoru gerekmektedir.
- b) Abonelerin kendi işlerini görebilmesi için gerekli ekipmanları sağlama ve sürdürme zorunluluğu vardır.
- c) Kütüphaneler için büyük ekipman yatırımları yapmadan öğrencilere ve araştırmacılara gereksinim duyulan erişme imkanlarını sağlayabilme gücü bulunmaktadır
- d) Kütüphaneler için ne yapıldığını izleme zorluğu bulunmaktadır.

Abone bu yöntemde ödemeyi sabit bir fiyat üzerinden veya alınan her materyal karşılığı yapabilir. Abone yeni ve eski sayılardan istediklerine erişir ve onları elde eder. Her materyal için abonelikde elde ettiği materyaller üzerinden ödemesi belirlenir.

Her materyal için ödeme modelinin olumlu özellikleri şunlardır:

- a) İmkan dahilinde Internet'e sınırsız erişim mümkündür.
- b) Eski sayılarla bir elektronik kütüphane yaratma imkanı ve geniş bir arşiv yaratma mümkündür.
- c) Ne tip konu veya sayfalara ulaşıldığının bilinmesi okuyuculara ilgileri ve istekleri doğrultusunda bir dergi sunabilmenin yollarını açar.
- d) Yazarların gelirlerden pay alması ve tekrar yazması için teşvik edilmesi garantiye alınır
- e) Kütüphaneler dergilere sınırsız ulaşım iznini sağlamamalıdır. Araştırmacılar ihtiyaçlarını önceden tesbit edip bağlantılarında onlara erişebilirler. Kütüphanelerin ellerindeki kaynakların ne oranda görüntülendiğinin tesbiti kolay olacaktır.

Her materyal için ödeme modelinin olumsuz özellikleri şunlardır:

- a) Garantili bir gelir çizgisi yoktur. Kullanıcılar özetleri görür fakat almayabilir.
- b) Kullanıcıların ulaşmak istedikleri bilgilere hızlı bir şekilde ulaşmalarını sağlayacak iyi bir arayüz ve bir arama motoru gerekmektedir.
- c) Abonelerin kendi işlerini görebilmesi için gerekli ekipmanları sağlama ve sürdürme zorunluluğu vardır.
- d) Kullanıcının ödeme için bir visa karta ihtiyaç vardır.

3.2.2. Elektronik Akademik Dergilerin Hazırlanış Biçemleri

Elektronik akademik dergiler elektronik ortamda çeşitli biçimler kullanılarak saklanırlar. Elektronik ortamın gelişmesi ile kullanılan biçimlerin yapısı da değişmiş ve gelişmiştir. Elektronik akademik dergileri üretimlerinde kullanılan farklı biçimler

kullanılmaktadır. En yaygın kullanılan biçimler metin biçimi, görüntü biçimi, ve standart genelleştirilmiş işaretleme biçimidir.

3.2.2.1. Metin Biçimi

ASCII (American Standard Code for Information Interchange) uzun bir zamandır elektronik dergilerin kullandıkları kodlama türüdür. En basit metin saklama formatıdır.

ASCII formatlı dergiler şu avantajlara sahiptir.¹⁶³

- a) Bütünlük: Yalnızca metin bulundurduğundan çok az yer kaplar. Bir sayfa 3-5 kb dır. Diğer elektronik formatlara göre daha rahat iletilebilir ve saklanabilir.
- b) Hazırlanması ucuzdur: Herhangi bir metin yazıcı ile rahatlıkla hazırlanıp dergide kullanılması sayesinde metin hazırlanması çok ucuza malolur.
- c) Her bilgisayarda okunabilme: Var olan tüm bilgisayar sistemleri tarafından desteklenir.
- d) Tüm metin arayabilme özelliği: Sadece metinden oluştuğu için döküman içindeki herşey aranabilir.
- e) Ticari bilgi veritabanlarına uyumlu olması: En yaygın elektronik biçimi olmasından dolayı ticari amaçlarla oluşturulan veri bankalarında bir uyumsuzluk yaşanmadan kullanılabilir.

ASCII metin biçimli dergiler şu olumsuzluklara sahiptir.¹⁶⁴

- a) Şekiller, denklemler, resimler ve karmaşık tablolar kullanılamamaktadır.
- b) Özel karakterler kullanılamamaktadır.

¹⁶³ Hickey. B. Thomas. *Present and Future Capabilities of the Online Journal*. Library Trends. Vol. 43, No.4. 1995. s.533.

¹⁶⁴ ibid., s.533.

- c) Metin içerisinde italik, kalın ve farklı boyutlarda ve türlerde fontlar kullanılamamaktadır.

3.2.2.2. Görüntü Biçemi

Dergide kullanılacak sayfalar bir tarayıcı vasıtası ile sayısal görüntüye dönüştürülür. Genellikle siyah beyaz olarak görüntü oluşturulur.

Red Sage,¹⁶⁵ ADONIS¹⁶⁶ ve TULIP¹⁶⁷ görüntü tabanlı elektronik dergi projeleridir. Elleriinde bulunan materyalleri orjinallerine ulaşmadan kullanmak amacıyla geliştirilen projelerde, maliyet ucuzluğu nedeni ile görüntü formatı kullanılır.

Görüntü biçemi şu avantajlara sahiptir.¹⁶⁸

- a) Kolay ve ucuz hazırlama: Tarayıcılarda genellikle 300 dpi (dot per inch) olarak taranan sayfalar kolay bir şekilde hazırlanır. Maliyeti düşüktür.
- b) Orjinal formata sahip olma: Kağıt üzerinde bulunan orjinalden taranarak hazırlandığından orjinal her zaman mevcut kalır.

Görüntü biçemi şu dezavantajlara sahiptir.¹⁶⁹

- a) Görüntü ve yazıcı çıktısındaki çözünürlük tarama çözünürlüğü ile sınırlıdır.
- b) Genellikle renkli olarak bulunmazlar. Tarama işlemi hemen hemen her zaman siyah beyaz olarak yapılır.
- c) Fotoğraf kopyalaması zordur: Yarım ton fotoğraflar için 300 dpi tarama azdır.

¹⁶⁵ Borman, S. op., cit., s.10-12.

¹⁶⁶ Stern, B.T.; Compier, H.C.J. *ADONIS: Document Delivery in the CD-ROM Age. Interlending and Document Supply*, Vol. 18, No. 3, 1990.

¹⁶⁷ Borman, S. op., cit., s.21-24.

¹⁶⁸ Hickey, B. Thomas. op., cit., s.534.

¹⁶⁹ *ibid.*, s.535.

- d) Veri depolaması ve iletimi için yüksek kapasite gerektirmektedir. Saklanmak için çok büyük yer gerekmektedir. Basit bir görüntü 50-100 kb yer tutar. İletimi de ağ üzerinde zaman almaktadır.
- e) Metin eksikliği bulunmaktadır.

3.2.2.3. Standart Genelleştirilmiş İşaretleme Biçemi

Standart Genelleştirilmiş İşaretleme (SGML, Standart Generalized Markup Language), bir döküman içerisindeki sadece betimsel işaretleri belirler. Dökümanın içerisinde kullanılacak tüm farklı biçimler örneğin görüntü, tablo, ses gibi özelliklerin biçimlerini belirlemez. SGML döküman içerisindeki farklı biçimlere erişim özelliklerini içerir.¹⁷⁰

Web dökümanlarının çoğunun biçiminin temel kaynağıdır. SGML çok esnek bir sözdizim yapısına sahiptir. SGML standart metinlerle açıklanan ve genelleştirilmiş işaretleme kullanan karmaşık dökümanları paylaşmak için yöntemler tanımlar. Karmaşık yapıları düz metinlerle tanımlamak dökümanın her tipte bilgisayara dağıtılabilmesini sağlar. İşaretlemede standart karakterler kullanıldığı için herhangi bir kişi ayrıca bir yazılım kullanmaya gerek kalmadan dökümanları hazırlayabilir.¹⁷¹

SGML biçimi olumlu özellikleri şunlardır :¹⁷²

- a) Metin içinde arama yapılabilir. Görüntü formatının aksine döküman içinde güvenilir bir metin ortamı mevcuttur.
- b) Format esnektir. Hipermetin, çoklu ortam gibi gelişmekte olan yeni özellikleri dahil etmek mümkündür. Yayıncılara gelecekte de kullanabilecekleri güvenini verir.
- c) Hem elektronik hem de kağıt ile üretim için uygun bir formata sahiptir.
- d) Çok iyi okunaklı metin ortamı sağlar.
- e) Denklem ve tablolar kullanılabilir.

¹⁷⁰ ibid.. s.535.

¹⁷¹ Stanek. Robert William. op., cit., s.11.

¹⁷² Hickey. B. Thomas. op., cit., s.536.

- f) Bütünlük. Basit metin kadar olmasada oldukça bütün bir yapısı vardır. Resim ve grafikler bulundursa bile bir sayfa 8-15 kb dır

SGML biçemi şu olumsuz özellikleri sahiptir:¹⁷³

- a) Hazırlanışı pahalıdır.
- b) Hem üretim aşaması hem de görüntülenebilmesi için ayrı ayrı yazılımlar gerekmektedir.

SGML, güçlü bir işaretleme dili olmasına rağmen, Web'de yaygın olarak kullanılmamaktadır. SGML'in temelini oluşturduğu işaretleme dilleri HTML ve VRML kullanılır.¹⁷⁴

3.2.1.3.1 HTML Biçemi

Web'de en çok kullanılan işaretleme dilidir. Hipermetin içeriğine sahip olması HTML'i kolay ve hızlı kullanılabilir yapmaktadır. HTML ile çabuk ve kolay Web dökümanları oluşturulabilir ve bu dökümanlar geniş bir kitleye sunulabilir. Metin ve görüntülerin görsel niteliklerini kontrol edilmesine imkan sağlar. Başlıkların ve metinlerin büyüklükleri ve hatta metinlerin stilleri belirlenebilir.¹⁷⁵ Kullanıcılar bir düğmeye dokunarak tüm ağ kaynakları arasında gezinebilirler. Hipermetin dökümanlar, döküman içinde bulunan anahtar sözcüklerdeki geçiş anahtarları veya indeksli haritaların parçaları olabilirler. Hipermetin sayesinde yeni bir sözcük veya fikir sunulduğunda yeni konu hakkında tam bir bilginin bulunduğu başka bir dökümana atlanabilir. Okuyucular, bağlantıları, altı çizilmiş anahtar sözcükler veya grafik görüntüler şeklinde görürler altı çizili sözcükler veya görüntüleri seçerek başka döküman ve kaynaklara erişebilirler.¹⁷⁶

HTML'in belirtileri ilk geliştirildiğinden bu yana oldukça gelişmiştir. Bugün, HTML için üç belirtim tanımlanmıştır. Her yeni belirtim tam anlamıyla geriye

¹⁷³ ibid.. s.536.

¹⁷⁴ Stanek, Robert Williams. op.. cit.. s.5.

¹⁷⁵ ibid.. s.12.

¹⁷⁶ ibid.. s.5.

doğru uyumludur ve HTML standartlarını birkaç adım daha ileri götürmektedir. Bu üç belirtim şunlardır: ¹⁷⁷

HTML 1.0: HTML 1.0 dökümanlarının temel özellikleri şunlardır:

- a) Çok seviyeli başlıklar.
- b) Pragraflar.
- c) Hipermetin referansları.
- d) Maddelenmiş listeler için özel biçimleme.

HTML 2.0: HTML 2.0 daki yenilikler şunlardır:

- a) Satır için görüntüler.
- b) Doldurulabilen formlar.

HTML 3.0: HTML 3.0 daki yenilikler şunlardır:

- a) Sayfa görünümü üzerinde ileri derecede kontrol.
- b) Manşetler.
- c) Görüntülerdeki popüler noktaların istemci tarafında işlenmesi.
- d) Özelleştirilmiş listeler.
- e) Stil yaprakları.
- f) Form içi tablolar.

3.2.1.3.2 VRML Biçemi

Web üstündeki teknoloji büyük hızlarla gelişmektedir. En son gelişmelerden biri Sanal Gerçeklik İşaretleme Dili'dir (VRML Virtual Reality Markup Language). SGML kullanılarak karmaşık modeller ve çok boyutlu dökümanlar yapılmasına olanak sağlar. VRML kullanılarak 10MB'lık disk alanını kullanacak olan hesaplar ve veriler birkaç yüz satırlık işaretleme koduna çevrilebilir. Böylelikle sadece VRML dosyalarının bilgisayara alınma süresini azaltmakla ve ağın bant genişliğini de israf etmemekle kalmaz, karmaşık bir modu anlaşılır ve okunabilir bir formata dönüştürmüş

¹⁷⁷ ibid., s. 78-80.

olur. Web'de yaygın olarak kullanılmamakla birlikte Internet topluluğunda ve hatta dünyada büyük bir ilgi uyandırmaktadır.¹⁷⁸

3.2.1.4. Sayfa Düzenleme Biçemleri

Sayfa düzenleme uygulamaları, dökümanları yapılandırmak için hazırlanmış ticari araçlardır. Sayfa düzenleme uygulamalarının popülerliği büyük ölçüde kullanıcılarının kolay olmasından ve döküman yapısı üstünde güçlü kontrol imkanı sunmasından kaynaklanır. Sayfa düzenleme uygulamaları özel biçimler kullanır. Her uygulamanın farklı bir biçemi vardır. Özel biçimde hazırlanmış dökümanı görüntülemek için son kullanıcının bu biçim için geliştirilmiş bir okuyucuya sahip olması gerekmektedir. Bu uygulamaları gerçekleştiren firmalar okuyuculara ücretsiz olarak vermektedirler. Her sayfa düzenleme uygulaması farklı özellikler sunar. Yayıncılık için uygulama seçilirken en fazla dikkat edilen sundukları imkanlardır.¹⁷⁹

a) Adobe Acrobat: Elektronik dökümanları yayınlamak için geliştirilmiş platformdan bağımsız bir uygulama paketidir. Adobe Systems Incorporate, postscript biçimini oluşturan kuruluş olduğu için Acrobat uygulaması, Portable Document Format (Pdf) isimli postscript tabanlı dosya formatını geliştirmiştir. Bir pdf döküman Acrobat Reader okuyucu programı ile görüntülenebilir, yazıcıdan çıktısı alınabilir, döküman içinde arama ve kopyalama yapılabilir.¹⁸⁰

Adobe Acrobat'ı kullanarak hipermetin bağlantıları ve satır için grafikler içeren dökümanlar oluşturulabilir. Ancak hipermetin bağlantıları tek bir döküman için iç bağlantılar şeklinde olabilir; birden fazla döküman için bağlantı tanımlanamaz. Adobe Acrobat'ın en önemli avantajı uygulamanın hemen her grafik biçimini yorumlayabilmesi ve Pdf biçimine dönüştürebilmesidir. Pdf dosyaları büyük olma eğilimindedirler. Örneğin sadece birkaç sayfadan oluşan bir dökümanın uzunluğu kolaylıkla 1 MB'ı bulabilir. Ayrıca Pdf'in şu anki

¹⁷⁸ ibid.. s.82.

¹⁷⁹ ibid.. s.87.

¹⁸⁰ ibid.. s.88.

uygulamalarında dosyanın bir kısmının görüntülenebilmesi için tüm dosyanın alınması gerekir. Yani; içinde hipermetin bağlantılı bir indeks bulunan 100 sayfalık bir katalog varsa kullanıcıların herhangi bir seçim yapabilmeleri için bütün kataloğu bilgisayarlarına indirmeleri gerekmektedir.¹⁸¹

b) Corel Ventura: Etkin dökümanlar oluşturulabilmesini sağlayan bir yayıncılık yazılım paketidir. Ventura çok kullanışlı olması nedeniyle masaüstü yayıncıları arasında çok yaygındır. Masaüstü ve elektronik yayıncılık için tasarlanmış ürün paketini kullanarak kolaylıkla çok işlevli kelime işlemci, hesap tablosu, veritabanı, ve grafik programlarında hazırlanmış metin ve grafikleri dökümanlara eklenebilir. Ventura, düzinelerce metin formatını doğrudan desteklemektedir. İçine dökümanlar yerleştirilebilmekle kalmaz dökümanları desteklediği biçemlere de çevrilebilir. Dökümanlar Ventura'nın kendi biçeminde saklanabildiği gibi Pdf biçeminde de saklanabilir.¹⁸²

c) Common Ground: Common Ground Software'in Common Ground yazılımı özel olarak elektronik yazılımcılık için geliştirilmiş yüksek kaliteli bir üründür. Common Ground kullanılarak herhangi bir basılı ortamda kullanılan sayfa düzenlerinden daha iyi çalışan gelişmiş sayfa düzenleri oluşturulabilir. Digital Paper ismi verilen özel bir biçem kullanılarak dökümanlar saklanılır. Son kullanıcılar Common Ground Viewer'ı kullanarak dökümanlarını görüntüleyebilir, yazıcıdan çıktı alınabilir. Son kullanıcılar, DigitalPaper dökümanlarının üstüne yazamazlar ancak dökümanlar için açıklamalar ekleyebilir, arama yapabilirler. Diğer elektronik döküman biçemlerinin aksine DigitalPaper dökümanları birden fazla sayıda döküman için bağlantı içerebilirler. Common Ground'da yerleşik olarak bulunan indeksleme özelliklerini kullanarak indekslenebilirler. Common Ground yabancı diller ve latin karakterleri dışındaki karakterler içinde tam destek sağlar. Kiril, Yunan,

¹⁸¹ ibid.. s.88.

¹⁸² ibid.. s.89.

Türkçe ve diğer karakter kümelerin kullanarak elektronik metinler oluşturulabilir.¹⁸³

3.2.3. Elektronik Akademik Dergilerin Üretim Aşamaları

Elektronik akademik dergilerin temel işlevlerini gerçekleştirebilmesi için şu temel aşamalardan geçer¹⁸⁴

a) Biçemleme: Bilgiler akademisyenlerin kullanabileceği en uygun şekilde biçimlenmiş olması gerekir. Kullanılan teknolojik ortama göre biçimleme değişir. Örneğin, geleneksel yayıncılıkta kağıda basmak, elektronik ortam da ise elektronik biçimlemedir.. Doğal olarak her ortamın sunabildiği özelliklere göre bilgiden akademisyenler daha farklı şekilde faydalanırlar. Örneğin yazılı ortamda basılı bir dergiden temin ettiği alıntılarını tekrar yazmak zorunda iken elektronik ortamda o bölümü kopyala yapıştır özelliğini kullanarak tekrar yazmadan kullanabilir. Yeni bir ortamın sunabileceği imkanlar sadece hızlı iletişim ve arama olarak algılanmamalıdır. Öncelikle bu özellikler olmalıdır Bunun yanında yeni ortamın bilgiye ulaşmada doğrusal olmayan yöntemler sunması gerekmektedir. Yani basılı bir metnin aynı biçimde elektronik ağ ortamına aktarılması gerekmektedir.

b) Haberdar etme: Akademisyenlerin bilgiye ulaşabilmeleri için varolan bilgiden haberdar olmaları gerekmektedir. Basılı ortamda ortamın yetersizliklerinden dolayı çoğu zaman varolan bilgilerden haberdar olunamamaktadır. Geleneksel akademik dergilere bireysel abonelik veya kütüphaneler yolu ile ulaşılabilir. Bu bağlamda geleneksel akademik dergiler yalnızca bireysel abonelerini direkt olarak haberdar edebilir. Kütüphanelerde ise ancak akademisyenler kontrol

¹⁸³ ibid., s.89.

¹⁸⁴ Treloar, Andrew. *Electronic Scholarly Publishing and the World Wide Web*
<http://www.scu.edu.au/ausweb95/papers/publishing/treloar.html>

ederlerse var olan bilgilerden haberdar olurlar. Elektronik akademik dergilerde ise E-posta ile aboneler kolaylıkla haberdar edilebilmektedir. Ayrıca elektronik akademik dergilere erişim için kullanılan elektronik dergi başlangıç dizinleri bulunmaktadır.

- c) Erişim: Geleneksel kağıda basılı yayıncılıkta akademik dergiler abonelere yollanır. Abone olmayanlar ise dergilere kütüphanelerden erişirler. Elektronik akademik dergilere ulaşmak için Listserv' de bulunan dergilerde E-posta ile, Ftp (file transfer protocol), Gopher ve Web üzerinde bulunan dergilere ise URL (Uniform Resource Locator) vasıtası ile erişilir.

Elektronik akademik dergi yayıncılığı sürecinde basılan akademik dergilerin üretim aşaması şu bölümlerden oluşur.¹⁸⁵

- a) Hazırlık: Yazar, çalışma sonuçlarının taslaklarını yayıncıya verir.
- b) Gözden geçirme ve düzenleme: Danışma kurulundaki uzman hakemler tarafından taslak çalışma incelenir. Hakemlerin görüşüne göre ya çalışma kabul edilir ya reddedilir veya düzeltmeler yapması için yazara geri gönderilir.
- c) Yayınlanma süreci: Kabul gören materyaller elektronik ortamda yayınlanmak üzere uygun yapıya çevrilir. Ağ ortamında yayınlanmak üzere sunuculara konur.
- d) Aboneleri haberdar etme: Bu işlem derginin yeni sayısının sunucuda yayınlandığı şeklinde olabileceği gibi derginin aboneye yollanması şeklinde de olabilir.
- e) Arşivleme ve indeksleme: Geçmiş sayılar sonradan abonelerin erişebilmeleri için sunucuda arşivlenir.

İkinci ve üçüncü bölüm genellikle 6-18 ay sürer. Başlangıçtan yayınlanma sürecinin bitimine kadar geçen zaman da 12-36 ay arasındır.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Dennings. P. op., cit., <http://www.acm.org>

3.2.3.1. Elektronik Akademik Dergilerde Maliyet

Elektronik akademik dergilerin üretim aşamalarında birçok farklı maliyet unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar; personel maliyetleri ve her sayı için gereken fiziksel masraflar olarak iki ana kategoride incelenebilir (Tablo 5)¹⁸⁷

Tablo 5: Elektronik Akademik Dergilerde Maliyet Unsurları

Personel Maliyetleri	Ekipman Maliyetleri (Bir seferlik)
Yazma.	Ağ Bağlantısı
Dökümanların gözden geçirilmesi.	Sunucu Bağlantısı.
Derleme.	Sunucu ve tasarım yazılımları.
Mizanpaj.	Elektronik donanım.
Elektronik ortam için uzman personel.	

3.2.3.2. Elektronik Akademik Dergilerde Telif Hakları

Ticari yayınevleri elektronik dergileri kendi isimleri ile yayınlayıp dergilerdeki yazarlar için önemli kısıtlamalar getirmek istemektedirler. Üniversiteler, enstitüler, fakülteler, kütüphaneler veya akademik gruplar tarafından yayınlanan elektronik dergiler makalelerin telif hakkını yazara bırakıp kullanıcıya geniş serbestlikler verme eğilimindedirler. Örneğin Web Journal of Current Legal Issues yazarlardan telif hakkını almakta fakat kullanımında çok az kısıtlama getirmektedir. Yazarlar telif haklarını ellerinde tutmaktadır, okuyucular makaleleri yazarın ismi ve yayıncının bilgilerini bulundurmak şartı ile tekrar kullanabilirler veya aynı şartlara ek olarak ücret almaksızın dağıtabilirler. Journal of Statistics Education dergisinin yazarları da telif haklarını ellerinde tutmakta ve makaleler dergide ücretsiz yayınlanmaktadır. Dergi makalelerin tekrar yayınlanmasını izine bağlarken ücretsiz olarak arşivlenmesine izin vermektedir. Örneğin bir kütüphane arşivinde bulunmasından dolayı ücret talep etmemektedir.

¹⁸⁶ ibid..

¹⁸⁷ Hoffman, Tony, op., cit., <http://www.phonix.ca/resources.html>.

Bazı yayıncılar arasında bu yeni yaklaşıma ılımlı bakanlar da bulunmaktadır. Örneğin John Hopkins Press kütüphanelerin kampüs içindeki ağlarında üye olunan derginin kullanıma sunulmasına izin vermektedir. Eğer kütüphane üyelikten vazgeçerse bu haklara sahip olmayı sürdürmektedir. Bazı ticari yayınevleri ise bu yaklaşımın karşısındadır ve üyeliğini yenilemeyen kütüphanelere daha önceki sahip oldukları kampüs ağında kullanımına izin vermemektedir.¹⁸⁸

3.2.4. Elektronik Akademik Dergilerin Uygulamaları

Elektronik akademik dergiler günümüzde büyük bir hızla gelişen Internet ağı üzerinde yayınlanma eğilimindedir. Ağ üzerinde ilk zamanlar List-serv ile yayınlanan elektronik akademik dergiler daha sonraları gelişen Internet araçları ile hem yapılarını hem de erişim metodlarını değiştirmişlerdir. Elektronik dergiler Internet üzerinde ençok kullanılan World Wide Web ile, HTML biçiminde yayınlanmaktadır.

Dergilere erişim için tek biçem kaynak buldurucu adresleri bilinmediğinde veya bir konu hakkında elektronik dergi yayınlanıp yayınlanmadığı araştırılmak istendiğinde elektronik dergi başlangıç dizinleri kullanılması son derece faydalıdır. Bu dizinlerin sayısı gittikçe artmakla birlikte en önemli ve en geniş bilgiyi içeren dizinlerden birisi CICNet dir. (Committee on Institutional Cooperation)

The CIC Electronic Journals Collection. <http://ejournals.cic.net/>

CICNet elektronik akademik dergiler dizini. Bu dizinde CICNet'e üye üniversitelerin kütüphanelerinde bulunan elektronik dergilerin listesi bulunmaktadır. CICNet'e üye olan üniversiteler şunlardır:

- University of Chicago
- University of Illinois at Champaign-Urbana
- University of Illinois at Chicago
- Indiana University
- University of Iowa
- University of Michigan
- Michigan State University

¹⁸⁸ Willis. Jerry. op. cit., <http://www.coe.uh.edu/~brobin/Educom95/EducomJW/>

- University of Minnesota
- Northwestern University
- Ohio State University
- Pennsylvania State University
- Purdue University
- University of Wisconsin-Madison

Bir başka dizin ise ARL (Association of Research Libraries) Elektronik dergiler dizinidir. (<http://www.arl.org/scomm/edir/index.html>)

Elektronik Dergi, Habermektupları, Akademik Tartışmalar Listesi'nin (Directory of Electronic Journals, Newsletters and Academic Discussion Lists) 1997 yılındaki dizininde Internet üzerindeki 7000 den fazla elektronik akademik derginin, magazin, habermektubunun, tartışma listesinin Internet adresleri bir araya getirilmiştir. Tüm bilgiler aranabilir durumdadır.

Bu dizin iki ana bölümden oluşmaktadır. Elektronik akademik dergiler bölümü ve haber mektupları, akademik ve profesyonel elektronik konferanslar bölümü. Her iki bölümde anahtar kelimeye göre, yayıncıya göre indekslenmiş ve URL adresleri, başlıkları, ISSN numarası, ilk yayın tarihi, yayın aralığı hakkında bilgiler verilmiştir.

Elektronik Dergi, Habermektupları, Akademik Tartışmalar Listesi Internet üzerindeki elektronik akademik dergiler, magazinler, habermektupları, tartışma listeleri hakkındaki en fazla bilgiyi bulundurmaktadır.

3.2.4.1 Uygulama Örnekleri

Internet üzerinde gelişen elektronik akademik dergi yayıncılığı çalışmalarında önemli mesafeler kaydeden çalışmaların başında Johns Hopkins Üniversitesi tarafından yürütülen MUSE Projesi, Elsevier Science ve 9 üniversite ile birlikte yürütülen TULIP projesi, ve MIT (Massachusetts Institute of Technology) basımevinin çalışmaları gelmektedir. Bu projelerin diğer elektronik akademik dergi yayıncılarından ayrılan en önemli özellikleri ilk olmaları ve birden fazla derginin elektronik olarak yayınlanması çalışmalarını yürütmeleridir.

TULIP Projesi Elsevier Science ticari yayınevinin elektronik dergi yayıncılığı için yürüttüğü bir projedir. Fizik ve mühendislik alanında yayın yapan 100 tane derginin ve elektronik olarak yayınlanması çalışmaları yürütülmüş ve şu anda dergilere Internet üzerinde ulaşılabilir hale gelmiştir. Dergiler HTML biçiminde ve ücretli olarak yayınlanmaktadır.

MUSE Projesi John Hopkins üniversitesi yayınevi tarafından yürütülen bu proje dahilinde halen Internet üzerinde 40 dan fazla HTML biçiminde elektronik dergi ücretli olarak yayınlanmaktadır.

Newcastle Üniversitesi tarafından iki ayda bir yayınlanan Web Journal of Current Legal Issues dergisi yalnızca elektronik olarak yayınlanmakta bunun yanında yayıncı Blackstone Yayınevi seçilen bazı metinleri bir yılda toplayarak basmaktadır.

Bu kapsamlı projelerin dışında birçok dergi Internet üzerinde yayınlanmaktadır. Bunların bir kısmı halen basılı ortamdaki dergilerin ağ ortamına aktarılması biçiminde gerçekleşirken bir kısımda ağ ortamındaki akademik dergilerin iyi örneklerini teşkil etmektedir. Internet üzerindeki Internet ortamının ve HTML biçiminin özelliklerini kullanarak örnek teşkil edecek dergiler arasında PostModern Culture, Journal of Electronic Publishing bulunmaktadır.

Türkiye'de de son zamanlarda Internet üzerinde Web ile elektronik akademik dergi yayıncılığı çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak basılı ortamda bulunan fakülte dergilerinin elektronik ortama aktarılması söz konusudur.

Türkiye yayınlanan bazı elektronik akademik dergiler ve Internet adresleri aşağıda verilmiştir (Ek 1).

Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi Anadolu University Science Faculty
<http://193.140.16.1/~wfenfak/faculty/dergi.html>

Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi The Medical Journal Of Akdeniz University
<http://www.akdeniz.edu.tr/internet/tip/tipdergi.htm>

Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi Kurgu Dergisi.
<http://www.anadolu.edu.tr/~wiltfak/kurgu.html>

Anadolu Üniversitesi Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bülteni
<http://www.anadolu.edu.tr/~wtbam/TAB.HTM>

Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi elektronik poster çalışması
<http://www.pharmacy.ankara.edu.tr/cyber-isops1.html>

Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmokoloji dergisi
<http://vm.baum.anadolu.edu.tr:80/~saydin/>

Ankara Tabip Odası tarafından Tıp Dergisi
<http://www.ato.org.tr/f-tejm.html>

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültür İletişim Dergisi (Ki)
<http://www.ankara.edu.tr/~ilef/ki/>

3.2.4.2 Uygulamaların Getirdiği Başlıca Faydalar

Elektronik ortam önce basılı dergilerde, derginin baskı öncesi aşamalarında kullanılmaya başlanmıştır. Yayıncılık için geliştirilen bilgisayarlar ve yazılımlar, yayıncıların çok kaliteli yayınları eskiye göre daha kısa sürede hazırlayabilmelerini sağlamıştır. Fakat tüm bu gelişmeler yeterli olmamış elektronik ortamın diğer özelliklerini kullanıp kağıt ortamının yerine disket veya CD-ROM gibi elektronik ortamlar kullanılmaya başlanmıştır. Elektronik ortamın tüm özellikleri ancak küresel ve fonksiyonel bir ağ ortamında kullanılabilir. Böyle bir ağ yapısının gelişmesi için bekleyen yayıncılar Internet adı verilen küresel ağın gelişmesi ile ağ üzerinde yayıncılığa daha çok önem vermeye başlamışlardır. Günümüzde geleneksel yayıncılık, CD-ROM gibi taşınabilir ortamlarda yayıncılık ve elektronik ağ yayıncılığı (Internet yayıncılığı) hepsi bir arada yürümektedir. Üniversite yayınevleri ve akademik yayıncılar için en önemli olan küresel bir ağ üzerinde yayıncılıktır.

Ağ üzerinde yayıncılığın en önemli faydalarından birisi dergiye erişim hızıdır. Kullanıcı ağ üzerindeki dergiye saniyelerle ölçülebilecek bir sürede erişir. Bu sayede öncelikle geleneksel dergilerin dağıtım süresinde geçen yaklaşık 2-3 haftalık gecikme ortadan kalkar, kullanıcı aynı zamanda kendisinden çok uzakta olabilen dergilere evindeymişcesine rahat erişir.¹⁸⁹ Kısaca elektronik dergilerde fiziksel uzaklık söz konusu değildir.¹⁹⁰ Geleneksel basılı dergilerin üretiminin yaklaşık 1-3 yıl gibi uzun bir süre almasındaki en önemli süreç yazarların dergide yayınlanmak üzere yolladıkları materyallerin hakemler tarafından incelenmesi sürecidir.¹⁹¹ Ryder bir akademisyenin akademik dergiye gönderdiği çalışmasının, dergide yayınlanması için yazar, danışma kurulu, editör ve yayıncı arasında 17 kere mektuplaşıldığını belirtmiştir.¹⁹² Ağ ortamının sağladığı hız ile sadece dergiye erişim süreci değil, akademisyenlerin dergide yayınlanacak olan materyalleri hazırlayanların dergiye ulaştırması, bu materyallerin

¹⁸⁹ Stoller, Michael E. *Electronic Journals in the Humanities: A Survey and Critique*, Library Trends, Vol 40, No 4, 1992, s.655.

¹⁹⁰ Shamp, S. *Prospects For Electronic Publication in Communication : A Survey Of Potential Users' in Communication*, Quarterly, Vol. 40 No. 3, Summer 1992., s.298

¹⁹¹ Dennings, P. op., cit., <http://www.acm.org>

¹⁹² Ryder, Geraldine. *THE GREAT DEBATE: That electronic journals will have a detrimental effect on scholarly publishin.*, 1997.

<http://infotrain.magill.unisa.edu.au/InfoTrain/VolumeOne/InfoMan3/RyderGeraldine/Debate6.htm>

hakemlerce denetlenmek üzere dergiden temin etmeleri, denetlenen makalelerin hakemlerce dergiye ulaştırmaları aşamalarında geçen süreleri de çok büyük ölçüde azaltır.¹⁹³

Yayın kurulunun onayladığı bir makale kolaylıkla ağ ortamındaki bir dergide, derginin tüm yazılarının değerlendirilmesi bitmeden yayınlanabilir. Fakat yayıncılar şu anda böyle bir uygulama gerçekleştirmemektedirler.

Shamp basılı dergilerdeki fiyat ve basım formalitelerinden dolayı makalelerin tablo ve grafik kısımlarının sık sık çıkarılıp basıldığını ifade etmiştir.¹⁹⁴ Ağ ortamı yayıncıya makaleleri boyut sorunu olmadan serbest bir şekilde yayınlamasını sağlar.

Ağ ortamı elektronik olduğundan bazı yeni imkanlar sunmaktadır. Bu yeni imkanlar:

a) Hipermetin: Son zamanlarda bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi ile kullanılabilir hale gelen Hipermetin ilk defa 1960 yılında Ted Nelson tarafından bir metin içinde düğümler aracılığıyla başka metinlere ilişki kurularak hazırlanan doğrusal olmayan (non-linear) metin olarak tanımlanmıştır.¹⁹⁵ Metin içerisinde veya metin dışında başka dökümanlara bağlantı sağlanması ile okuyucu atıflara -elektronik ortamda ise- direkt olarak erişebilir, istediği bilgiyi alabilir. Hipermetin'in başlıca avantajları şunlardır.¹⁹⁶

- Atıflara kolay erişim
- Düzenli ve yapısal metin hazırlayabilme
- Ortak çalışmaya uygun bir ortam yaratması
- Küresel bir yapı
- Bilginin daha kolay ve hızlı yayılmasını sağlama.

¹⁹³ Roes, Hans;Dijkstray Jost. *Ariadne: The Next Generation of Electronic Document Delivery Systems*. The Electronic Library, Vol. 12, No. 1, 1994, s.172.

¹⁹⁴ Shamp, S. *op...*, cit., s120.

¹⁹⁵ Blanchard, Jay S.; Rottenberg, Claire J. *Hypertext And Hypermedia: Discovering and Creating Meaningful Learning Environments*. The Reading Teacher, Vol.2, No.5, 1990, s.656.

¹⁹⁶ Conklin, Jeff. *A Survey of Hypertext: MCC Technical Report No. STP-356-86, Rev.1, 1987.*

- b) Çoklu ortam: Elektronik ortamda kullanılabilen ses, animasyon, video gibi çoklu ortam özellikleri daha etkili bir sunu sağlar.¹⁹⁷
- c) Arama: Ağ ortamında metin içinde arama özelliği geleneksel yayıncılığın sunduğu imkanlara göre çok önemli bir özelliktir. Kullanıcı ağ üzerinde araştırdığı konu hakkında çevrimiçi arama yapabileceği gibi elektronik dergi içinde de arama yapıp bilgiye ulaşabilir.
- d) Ortak çalışma kolaylığı: Ağ ortamında mektuplaşmanın kolay ve hızlı olması okuyucuların eleştirilerini daha kolay bir şekilde göndermelerini sağlar.

Okuyucu makale hakkındaki görüşlerini kolayca iletebildiğinden kendiliğinden bir kontrol mekanizması gelişebilir. Kısaca dergiler geleneksel durağan yapılarından kurtulup etkileşimli bir hale gelebilir. Harnad bu gelişimi "açık yayım denetimi" olarak adlandırmaktadır.¹⁹⁸

Elektronik ortamda hazırlanan dergilerin raflara ihtiyaç duymama ve ciltleme masraflarının olmaması avantajına sahiptir. Ne çalınabilir ne de yıpratılabilirler.¹⁹⁹

Birçok uzman periyodik yayınların süreli yayınlarda yaşanan ekonomik krize bir çözüm olacağına inanmaktadır.²⁰⁰ Elektronik ağ ortamı, aynı zamanda şu anda çoğunlukla ticari yayıncıların elinde bulundurduğu bilimsel yayın sürecini kontrol imkanı da verebilecektir.²⁰¹

¹⁹⁷ Fillmore, Laura. *Internet Publishing in a Borderless Environment: Bookworms into Butterflies*. 1995. <http://www.obs-us.com/obs/english/papers/laura.htm>

¹⁹⁸ Harnad, Steven, *Implementing Peer Review On The Net: Scientific Quality Control In Scholarly Electronic Journals*, International Conference on Refereed Electronic Journals: Towards a Consortium for Networked Publications. University of Manitoba, Winnipeg 1-2 October 1993". <ftp://ftp.cc.umanitoba.ca/e-journal>.

¹⁹⁹ Rooks, Dana. *Electronic Serials, Administrative Angst or Answer*, Library Acquisitions: Practice & Theory, Vol. 17, 1993.

²⁰⁰ Lancaster, F. W. op., cit., s. 516.

²⁰¹ Metz, Paul ; Gherman, Paul. M. op. cit. s.319.

3.2.4.3 Uygulamalarda Karşılaşılan Başlıca Problemler

Elektronik dergi yayıncılığının başlangıç dönemlerinde dergilerin dergilerin hazırlık süreçlerinde bilgisayarlar kullanılmaya başlanmıştır. Yayıncılık için geliştirilen bilgisayarlar ve yazılımlar yayıncıların çok kaliteli yayınları eski yöntemlere göre daha kısa sürede yapmalarını sağlamıştır. Fakat tüm bu gelişmeler yeterli olmamış elektronik ortamın diğer özelliklerini kullanıp kağıt ortamının yerine disket veya CD-ROM gibi elektronik ortamlar kullanmaya başlanmıştır. Fakat elektronik ortamın sunduğu tüm özellikler ancak küresel bir ağ ortamında kullanılabilir. Böyle bir ağ yapısının gelişmesi için bekleyen yayıncılar Internet adı verilen küresel ağın gelişmesi ile ağ üzerinde yayıncılığa yönelmişlerdir. Fakat Internet geliştirmekte olan anarşik bir yapısının olması çeşitli zorluklar çıkarmaktadır. Bu zorluklar teknolojik imkansızlıklardan ve standartsızlıklardan kaynaklanmaktadır. Günümüzde basılı yayıncılığın gelişmişliği ve büyüklüğü tartışılmazdır. Elektronik yayıncılık basılı yayıncılık yanında çok az bir yer tutmaktadır. Fakat yayıncılar gelecekte ağ üzerinde elektronik yayıncılığın yaygınlaşacağına inandıklarından bu alanda da önemli çalışmalar içindedirler. Üniversite yayınevleri bu konu üzerinde daha çok çalışmakta ve uygulamalar geliştirmektedir.

Öncelikle elektronik akademik dergi yayıncılığının bazı teknolojik problemleri vardır. Başlıca teknolojik problemler şunlardır:²⁰²

- a) Arabirim sorunları: İstedikleri basit bir şeye ulaşmak isteyen kullanıcılar ilk defa bilgisayar karşısına geçtiklerinde hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Ne yapmaları gerektiğini sormak zorunda kalırlar.
- b) Donanıma güvensizlik: Kağıt ortamında elle tutulabilir ve okunabilir olması okuyucuya güven verir. Elektronik makale de ise öncelikle bir donanıma, sonra da bir yazılıma ihtiyaç duyulur. Aynı zamanda yazılımın da makalenin saklandığı formatı bilmesi gerekir.
- c) Standartsızlık: Dergilerin hazırlanış biçemlerindeki farklılıklar, txt, tex, html, ps, gibi, erişim farklılıkları, örneğin E-posta, FTP, Gopher, WWW, WAIS

²⁰² Hickey, B. Thomas. op., cit. s.531.

standart problemleri arttırmaktadır. Elektronik ortamda kullanılan biçemlerin ve donanımların çok hızlı bir şekilde gelişerek değişmesi geleceği belirsizleştirmektedir.

- d) Yüksek ve daha belirgin maliyet: Ağ ortamından dergilere ulaşım, makaleleri elde etmek ve tüm bunları yapabilmek için gereken donanım ve yazılımlara sahip olmak ciddi masraflar gerektirmektedir.
- e) Düşük kalite: Halen ağ ortamlarında yetersizliklerden dolayı kağıt ortamına göre daha düşük kalitede resimler kullanılmaktadır. Tarama işlemleri yetersiz olmakta daha önemlisi kaliteli yazıcılar var iken materyallerin yazıcı çıktılarının kalitesi düşük olmaktadır.
- f) Oturum açmak. Şifre kullanımı, şifrenin unutulması problemleri. Ayrıca mahremiyet konularıda vardır. Yayıncılar, ne kadar materyal ne kadar süre kullanıldı hatta kim kullandı gibi soruların cevaplarını öğrenmek isterler. Elektronik ortamda buna izin veren bir yapıya sahiptir.
- g) Ağ ortamının yavaşlığı: Özellikle görüntü biçemli ve HTML biçemli materyallere erişim uzun bir süre alabilmektedir. Gözetmek için çok fazla materyalin bulunduğu ağ ortamındaki erişim için beklemler kullanıcıları sıkırmakta ve uzaklaştırmaktadır.
- h) Hipermetin ortamların okunması günümüz bilgisayar ekranlarında zor olmaktadır.²⁰³

Elektronik akademik dergi yayıncılığında teknolojik problemlerin yanı sıra çok farklı problemler yaşanmaktadır.

Shamp, elektronik dergilerin en önemli problemlerinden birini akademisyenlerin ağ ortamını tanımamaları olduğunu belirtmiştir.²⁰⁴ Bir diğer önemli problem prestij sahibi yazarların yayınlarını elektronik ortamda yayınlamak istememeleridir. Bunun da nedeni elektronik ortamın çok yeni olması ve kalite

²⁰³ Drexler, Erik. op., cit.

http://reality.sgi.com/employees/whitaker/hypertext/hypertext_publishing.html

²⁰⁴ Shamp, S. op., cit., s.301.

kontrolündeki eksiklikler olarak görülmektedir.²⁰⁵ Fakat Harnard bu durumun yayın ortamına bağlı olmadığını, bu konuda prestijin önem taşıdığına işaret etmektedir.²⁰⁶ Tenopir, akademisyenlerin kariyerlerini yaptıkları yayınlar ile sağladıklarına dikkat çekerek, elektronik dergilerin böyle bir fayda sağlamadığını, bu yüzden akademisyenlerin elektronik ortamı tercih etmediklerini iddia etmektedir.²⁰⁷ Ayrıca geleneksel sisteme göre daha zor olan elektronik ortamda yazı yazmanın bir karşılığı da gözükmemektedir.²⁰⁸

Bir diğer problem akademik üst kurulların elektronik ortamdaki atıfları kabul etmemeleridir.²⁰⁹

Elektronik ortamın sağladığı kolay kopyalamanın telif haklarının işleminde zorluklar çıkarmaktadır.²¹⁰

Elektronik dergilerin uygulamalarında görülen problemler arasında belirtilen bir başka unsur ise elektronik dergilerin az sayıda olmasıdır. Bu durum yalnızca ortamın çok yeni olmasına değil, aynı zamanda bilgi altyapısını destekleyecek sayısal kütüphanelerin de nicel olarak az olmalarına ve mevcut kütüphanelerin de sınırlı destek içinde olmasına bağlıdır.²¹¹ Bunlara ek olarak genel özet ve indekslerde elektronik dergilere yer verilmemektedir.²¹²

Elektronik akademik dergilerde yaşanan bir başka problem de elektronik akademik dergi yayıncılığının basılı dergi yayıncılığındaki yapıya benzer bir yapıda gelişmesidir. Bu olumsuz gelişme süreli yayınlarda yaşanan ekonomik krizi

²⁰⁵ Bennion, Bruce C. *Why the Science Journal Crisis?*, Bulletin of the American Society for Information Science, March 1994, s.25

²⁰⁶ Steven. Harnard. op., cit., s.4 <ftp://ftp.cc.umanitoba.ca/e-journal>

²⁰⁷ Tenopir, Carol. *Authors and Readers: The Keys to Success or Failure for Electronic Publishing*. Library Trends. Vol. 43, No.4, 1995, s.576.

²⁰⁸ Drexler, Erik. op., cit.

http://reality.sgi.com/employees/whitaker/hypertext/hypertext_publishing.html

²⁰⁹ Lancaster, F. W. *Attitudes in Academia Toward Feasibility and Desirability of Networked Scholarly Publishing*. Library Trends. Vol. 43, No.4, 1995.

²¹⁰ Drexler, Erik. op., cit.

²¹¹ Nisonger, Thomas E. *Electronic Journals: Post-Modern Dream or Nightmare: Report of the ALCTS CMDS Collection Development Librarians of Academic Librarians Discussion Group*. Library Acquisitions: Practice and Theory. Vol. 17, No. 3, 1993, s.378.

²¹² Bailey, C.W. *Network-based Electronic Serials*. Information Technology and Libraries, Vol. 1, No.11, 1992.s.29

✓

hafifleteceğine ağırlaştırmaktadır. Metz ve Gherman'a göre üniversiteler, bilgi üretim sürecini tekrar kontrol altına alma amacı ile, ortak çalışmalar içine girdikleri takdirde elektronik dergiler bir çözüm olabilir.²¹³

Elektronik dergilerin kalite kontrolü ve dergilerin arşivlenmesi önemli problemler arasındadır. Basılı makaleler kütüphanecilik açısından büyük bir avantaja sahiptirler. Kütüphanecilik uzmanları sabit kaynak bilgilerinin nasıl düzenleneceğini bilmektedir. Elektronik dökümanlarda ise bu işlemlerin nasıl yapılacağı kesinlik kazanmamıştır.

Elektronik dergilerin kütüphaneler ile sıkı ilişkiler içinde bulunması kaçınılmazdır. Elektronik dergilerin gelişimi ile geleneksel yayınların bulundurulduğu kütüphaneler arasında birçok problem çıkmaktadır. Öncelikle kütüphanelerin işlevlerini etkilemektedir. Esasen uzunca bir süredir kütüphaneler farklı ortamlarda bulunan bilgileri de bünyelerinde bulundurmakta idiler. Örneğin mikrofilm, kaset, video kaseti gibi. Bilginin seçimine, sürekli müşterilerin istekleri yön vermektedir. Her zaman bilginin içeriği bilginin bulunduğu ortamdan daha önemli olmuştur. Elektronik dergilerin şu anda ücretsiz abone olma avantajı vardır. Fakat kütüphanelerin bu dergileri bulundurma ve uygun personel çalıştırma ihtiyaçlarından doğan maliyetleri olacaktır. Ayrıca elektronik dergiler basılı dergilerin yerini almaya başladığında ücretsiz olup olmayacağı belirsizlik içindedir. Büyük ihtimalle basılı dergilerin yerini aldıklarında ücretlendirileceklerdir.²¹⁴

Bilginin içinde bulunduğu ortam esas olarak fiziksel ortamdan sayısal ortama değiştiğinde kütüphanelerin ikinci işlevi olan arşivleme de etkilenecektir. Günümüzde kütüphanelerin imkanları fiziksel olarak bulundurduğu dökümanlar ile sınırlanmaktadır. Oysaki elektronik dergiler kütüphanelerde fiziksel olarak bulunmamaktadır. Yerel ve uzak ağ (remote network) adreslerine bir bilgisayar vasıtası ile ulaşılabilir. Fakat dergilerin erişim formatlarındaki farklılıklar arşivlemede zorluklar çıkartmaktadır. Burada temel problem, yeniliklerin eskilerin

²¹³ Metz, Paul : Gherman, Paul. M. op. cit. s.322

²¹⁴ Allen, Bryce. *Academic Information Services: A Library Management Perspective*. Library Trends. Vol.43, No.4, 1995, s.648.

yerine çok nadir olarak tamamen yerleşmesidir. Yenilikler varolanların yanına bir alternatif olmaktadır. Örneğin televizyon çıktığında radyo, fax geliştirildiğinde telex ortadan kalkmadı, radyo ve telex alternatif olara kullanılmaya devam edilmiştir. Elektronik posta'da büyük ihtimalle fax'ın yerine geçemeyecek, birlikte kullanılacaktır. Dolayısıyla yeni formatlar geliştikçe eskileri de kullanımda kalacak ve arşivleme problemlerini arttıracaktır.²¹⁵

Elektronik ağ ortamında bulunan bilgi kaynakları ile ilgili ve en önemli sorunlardan birisi de bilgilerin doğruluğu ve güvenliğinin sağlanmasıdır. Elde edilen bilgilerin doğrulanabilmesi ve aslına uygun olup almadığının araştırılması (authentication), elektronik ortamdaki bilgilerin aradan geçen zaman içinde güncellenmesi ya da transfer anında değiştirilebilmesi (yanlışlıkla veya kötü niyetle) veri bütünlüğü ve veri güvenliği ile ilgili sorunları da beraberinde getirmektedir. Gerek bilimsel belgelerin gerekse kişilere ait finans ya da sağlık bilgileri içeren veri tabanlarının kolayca değiştirilebilmesi insanları ürkütmektedir.²¹⁶

Internet üzerinde bulunan ve sürekli değişen "aktif" belgelerin kataloglanması ve sınıflanması bir başka problemdir. Bu konularda çalışmalar yürütülmesine karşın bu büyük mesafe kaydedildiğini söylemek oldukça güçtür. Kütüphanecilikte basılı materyaller için kullanılan kataloglama ve sınıflama teknikleri elektronik ortamdaki bilgiler için yetersiz kalmaktadır. Internet aracılığıyla hizmete sunulan her bilgi sistemi ve veri tabanı birbirinden farklıdır. Kullanılan veri tabanı yönetim sistemleri ve veri yapıları birbirinden farklıdır. Veri tabanında yer alan bilgiler farklı anlayış ve sistemlere göre düzenlenmektedir. Her belgeye ilişkin ortak/asgari erişim noktaları (yazar adı, belge adı vb. gibi) sistemden sisteme farklılıklar göstermektedir. Bu bilgi kaynaklarını düzenlemek için harcanan entelektüel çaba göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Kütüphaneciler metin türü bilgilere erişim sağlama konusunda yeterince deneyimlidirler. Ancak sayısal ortamdaki ses, görüntü ve hareketli film türü bilgileri dinlemek ve bu bilgilere konusal yaklaşım sağlamak metin türü bilgilere oranla daha zordur. Çoklu ortam türü bilgilere erişim sağlamak için geleneksel erişim noktalarının

²¹⁵ ibid., s.655-656.

²¹⁶ Tonta, Yaşar., op. cit., s.4

yanı sıra başka bilgilere de gereksinim duyulmaktadır -coğrafik bilgilerde koordinat, poligon ve zaman türü bilgiler- .²¹⁷

Kütüphaneciler bilgi ağlarını, kaynak paylaşımını ve bilgiye erişimi geliştirmek için bir araç olarak görmektedirler. Bu nedenle kamu kaynakları harcanarak geliştirilen ve Internet aracılığıyla erişilebilen bilgi kaynaklarının ve sağlanan hizmetlerin (kütüphane katalogları, ftp arşivleri, elektronik dergilerin çoğu, vb.) birçoğu ücretsizdir. Ancak bu hizmetlerin fiyatlandırılması için ne tür bir fiyatlandırma sistemi kullanılması gerektiği de henüz tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir. Basılı bilgi kaynakları için kullanılan fiyatlandırma ilkeleri çoğu zaman elektronik ortamdaki bilgilerin fiyatlandırılmasında kullanılamamaktadır. Oysa bazı bibliyografik veri tabanı ve elektronik bilgi üreten ve pazarlayan şirketler Internet aracılığıyla hizmete sundukları bilgi kaynakları için de tıpkı basılı ortamda kullanılan fiyatlandırma ilkelerinin uygulama eğilimine girebilmektedirler.²¹⁸

Internet aracılığıyla erişilebilen bilgi kaynakları için henüz ortak bir fiyatlandırma modeli geliştirilememiştir. Bazı şirketler bu tür bilgi kaynaklarını abonelik esaslarına göre hizmete sunmakta, bazıları şirket, üniversite ya da kamu kuruluşlarına lisans anlaşması karşılığı kiralamakta, bazıları ise erişilen makale başına belli bir ücret istemektedir .²¹⁹

Öte yandan bu hizmetlerin karşılığı olarak yapılacak elektronik ödemelerle ilgili sorunlar da henüz tam olarak çözümlenmiş değildir. Karmaşık şifreleme tekniklerine dayalı DigiCash sistemi ya da içinde yonga bulunan ve doğrulama ve muhasebe işlemleri gerçekleştiren "akıllı" kredi kartları kullanımda olmasına karşın, elektronik ödemeler için kullanılacak kredi kartı numaralarının ve diğer kişisel bilgilerin Internet aracılığıyla gönderilmesi halen güvenli bir işlem değildir. Bu alanda henüz standartlar gelişmemiştir.²²⁰

²¹⁷ ibid.. s.5

²¹⁸ ibid.. s.5

²¹⁹ ibid.. s.6.

²²⁰ ibid.. s.6.

4. Elektronik Akademik Dergi Modeli Uygulaması

XVII. yüzyılda ilk defa yayınlanan akademik dergiler geçen zaman içerisinde birçok gelişmeler gösterip akademisyenler arasında önemli bir iletişim aracı olmuşlardır. XX. yüzyılın başlangıcından itibaren görülen bilgi yüklenmesi akademik dergilerin işlevlerini yerine getirmekte yetersiz kalmalarına yol açmıştır. Her geçen gün artan bilginin, yayılması sürecinde karşılaşılan problemlerin çözümü için arayışlar başlamıştır. XX. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen elektronik ortam bilgi yüklenmesi ile ortaya çıkan bilgi yönetim problemlerinin çözümü olarak görülmüş ve 1960'lı yıllardan itibaren elektronik dergi yayınlama çalışmaları başlamıştır.

4.1 Modelin Amaçları ve Boyutları

Günümüzde bilgi yönetimi çok önemli bir hale gelmiştir. Bilginin üretimi yanında bilginin yayılması sürecinde ihtiyaç duyulan bilişim sistemleri güngeçtikçe çok hızlı bir şekilde ilerlemektedir. Akademik bilginin yayılması sürecinde önemli bir yere sahip olan akademik dergilerde, bilginin yayılmasını artırmak geliştirilen elektronik akademik dergi modelinin en önemli amaçları arasındadır.

Bilgiyi üreten, kullanan ve sürekli ihtiyaç duyan akademisyenler basılı ortamda bilginin yayılması süreçlerini ve bilgiye erişim yöntemlerini bilmektedirler. Bununla birlikte günümüzde akademisyenler bilgi yüklenmesinden kaynaklanan sorunlarla içiçe çalışmakta ve gelişen bilişim teknolojilerini takip etmekte ve kullanmakta zorlanmaktadırlar. Bilişim teknolojilerinin sağladığı her türlü kolaylığın akademisyenlerce kullanılabilmesi elektronik dergi modelinin amaçları içinde yer almaktadır.

Günümüzde yayın ortamı olan basılı ortam ile halen gelişmekte olan yeni yayın ortamları arasında bir köprü vazifesi görmek dergi modelinin geliştirilmesindeki amaçlar arasındadır. Geleneksel ortamlarda mevcut olan bilgileri, kaynakları mümkün olan en kısa sürede ve en verimli şekilde elektronik ortama ve elektronik dergilere aktarmak çok büyük bir hizmet olacaktır. Çok uzun bir geçmişe sahip yazı ortamı ile 30 yıllık bir geçmişe sahip elektronik ortam karşılaştırıldığında bu yeni ortamın üzerinde geliştirilen her uygulamanın esasen yolun başında olduğu açıktır. Bilişim teknolojileri halen gelişmektedir. Bu teknolojiler halen akademisyenler arasında küçük bir grup tarafından takip edilip kullanılmaktadır. Ayrıca elektronik ortamın sunduğu imkanlardaki belirsizlik ve standartsızlıklar elektronik dergi uygulamaları geliştirildikçe yeni problemler ve belirsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Geliştirilen her uygulama gelecekteki beklentilerin ve yapının nasıl olacağı hakkında çeşitli veriler elde edilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki akademisyenlerin bilişim teknolojilerine yaklaşımları, beklentileri ve tecrübeleri hakkında veriler elde etmek bu çalışmada geliştirilen elektronik dergi modelinin amaçları arasındadır.

Dergi modelinde derginin herkesin erişebileceği bir yapıda olması düşünülmüştür.

Bu çalışmadaki dergi modelinde kullanıcıların eski sayılarda yayınlanan materyallere de elektronik olarak ulaşabilmeleri için eski sayılarının bir arşiv altında düzenli olarak saklanması düşünülmüştür.

Elektronik ortamın sağladığı imkanlardan biri olan yayınlanan materyallerin kolayca değiştirilebilmesi geleneksel dergilerde yapılması mümkün olmayan bir özelliktir. Elektronik bir dergideki materyaller yayımlandıktan sonra eleştiriler veya yeni bulgular doğrultusunda genişleyebilir veya değiştirilebilir. Kısaca materyaller gelişebilen aktif bir yapıya sahiptir. Elektronik ortamda yayınlanan materyallerin değiştirilebilmesi özelliği pratikte kullanım zorluklarının varolduğu düşünülerek bu modelde tercih edilmemiştir.

Elektronik dergi çalışmalarının ilk uygulamaları basılı dergilerin elektronik ortamda yayınlanması şeklinde gelişmiştir. Basılı yayınların elektronik ortama aktarımı önemli bir konu olmakla birlikte materyallerin daha önce yayınlanıp yayınlanmadıkları da çok önemlidir. Basılı materyallerin yeni bir çalışma gibi elektronik dergide yayınlanmak üzere gönderildiğinde kontrolü çok zordur. Bunun için akademisyenlerin daha önce geleneksel ortamda yayınlanmış çalışmalarının elektronik ortamda daha önce nerede yayınlandı ise onun belirtilmesi şartı ile yayınlanmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

4.2 Modelin Uygulanmasında Dikkate Alınan Başlıca Konular

Halen geçiş sürecinde olan elektronik dergi yayıncılığında gözönünde bulundurulması gereken önemli konular vardır. Bu çalışmadaki dergi modelinin geliştirilmesi aşamasında elektronik akademik dergi yayıncılığı için dikkate alınması gereken başlıca konular üzerinde gereken incelemeler yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda dergi modelinde çeşitli tercihler yapılmıştır.

Akademisyenler çalışmalarını özellikle akademik dergiler yoluyla yaymayı tercih ederler. Aynı zamanda çalıştıkları sahadaki en yeni bilgileri akademik dergilerden takip ederler. Akademik dergilerin bir kısmı hakemli bir kısmı hakemsizdir. Hakemli dergilerde yayınlanacak materyaller konunun uzmanlarınca dikkatlice incelendiğinde hakemli dergilerdeki materyaller daha çok izlenmektedir. Bu nedenle dergi modelinde derginin hakemli olması düşünölmüştür.

Elektronik ortamın sunduğu imkanlar doğrutusunda elektronik dergi yayıncılığında basılı yayıncılıktan farklı yaklaşımlar gelişmektedir. Bu yaklaşımlardan birisi de telif haklarıdır. Basılı ortamda yayıncıların ellerinde tuttıkları telif haklarının yazarların kendilerinin sahip olması yaklaşımı gelişmektedir. Bilişim teknolojilerinde çok hızlı gelişmeler görölürken bilişim hukuku alanındaki gelişmelerin çok yetersiz kaldığı görölmektedir. Elektronik ortamda yaşanan hukuki problemlere mevcut olan yasalarla çözüm bulmak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu duruma ek olarak elektronik bilgi ve belgeler halen birçok ölkede hukuki açıdan ikinci sınıf bilgi ve belge işlemleri görmektedir. Oysaki elektronik bilgi ve belgeler de basılı bilgi ve belgeler kadar korunmaya değerlidir. Geliştirilen dergi modelinde yayınlanan materyallerin telif haklarının en iyi şekilde korunabilmesi için materyallerin telif hakları dergi de saklı tutulmuştur.

Elektronik dergi modelinde abonelere E-posta ile yeni sayının ve içindekiler kısmının gönderilmesi düşünölmüştür. Bu doğrutuda abone dergiye kendisi ulaşarak

materyalleri temin edebilecektir. Ayrıca dergi modelinde abonelerden dergi için bir ücret talep edilmemesinin uygun olacağı düşünülmüştür.

Web'de kullanılan biçim HTML'dir. Hipermetin içeriğine sahip olması HTML'i kolay ve hızlı kullanılabilir yapmaktadır. HTML ile çabuk ve kolay web dökümanları oluşturulmakta ve bu dökümanlar geniş bir kitleye sunulabilmektedir. Döküman düzenlenmesinde birçok imkan tanıyan HTML biçime halen geliştirilmekte olan bir biçimdir. Gelişmiş özelliklere sahip son versiyonu HTML 4.0 1997 sonunda çıkmıştır.

Yazarların yayınlanmak üzere gönderecekleri dökümanların HTML biçiminde hazırlanmış olması en uygun durumdur. Fakat akademisyenlerin önemli bir kısmının halen elektronik ortamdan uzak olduklarını varsayarak gönderilecek dökümanların basılı ve yaygın bir kelime işlem biçiminde saklanıp hazırlanmış şeklinin istenmesinin en uygun olacağı düşünülmüştür. HTML biçiminde yayıncılığın öneminin ve dökümanların temel olarak basit bir şekilde nasıl hazırlanacağını açıkladığı bir bölümün dergi içerisinde yer almasının çok uygun olduğu düşünülmüştür.

Dergide yayınlanması beklenen dökümanların içeriği ve HTML biçiminde görülen hızlı gelişmeler gözönüne alındığında dergi modelinde yayın biçiminin HTML olması uygun görülmüştür.

4.3 Modelin Internet Üzerindeki Uygulaması

20. yüzyılda akademik kurumların yayınladıkları bilimsel dergi oranları sabit kalırken ticari kurumların yayınladıkları bilimsel dergilerin oranları artmaktadır. Bu durum dergi fiyatlarının hızla artmasına doğal olarak kütüphanelerin de mali problemler yaşamasına sebep olmuştur. Bu sorunun bir çözümü ticari yayıncıların yayınladıkları bilimsel dergi oranını azaltırken akademik kurum ve üniversitelerin yayın oranlarını arttırmaktır. Bununla birlikte akademik kurum ve üniversitelerin gelişmiş projeleri gerçekleştirebilmek için eskisine göre daha fazla bütçeye ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla yayın faaliyetlerine gereken desteği vermekte zorlanmaktadırlar. Diğer ekonomik bir yol dergilerin elektronik olarak küresel bir ağ olan Internet üzerinde yayınlanmasıdır.

Elektronik yayıncılığın geleceği hakkında yakın dönem tahminlerinde bulunmak son derece zordur. Bununla birlikte açıkça görülmektedir ki uzun dönemde yani yaklaşık 20 yıl içerisinde bilginin elektronik yayılımı baskın olacaktır. Bu demektir ki önümüzdeki 20 yıl öyle veya böyle bir kargaşa içerisinde geçecektir. Akademik yayıncılık sürecindeki her bir bölüm için kimlerin sorumlu olacağının belirlenmesi bu geçiş sürecinde dikkat edilmesi gerektiği görülmektedir.

Günümüzde küresel bir bilgisayar ağı ile elektronik yayıncılık yapılması istendiğinde en uygun ağ olarak Internet akla gelmektedir. Dünya üzerindeki ağların ağı şeklinde tanımlanan ve bilginin yayılmasını ve kontrolünü kolaylaştıracak Internet'in yayıncılığı uygun hale getiren başlıca özellikleri şunlardır:

- a) Dağıtık bir ağ: Yani ne merkezi ne de yönetim merkezi vardır, hiç bir firma veya hükümet'te bu ağın sahibi değildir.²²¹
- b) Her sistem tarafından kullanılabilme: Herhangi bir bilgisayar sistemi farkı gözetmeden TCP/IP adı verilen genel bir protokol ile bilgisayarlar birbirleriyle uyum içerisinde çalışabilmektedir.²²²

²²¹ Fillmore, Laure, op., cit., <http://www.obs-us.com/obs/english/papers/laura.htm>

²²² ibid. <http://www.obs-us.com/obs/english/papers/laura.htm>

- c) Hemen ulaşılabilmesi: Pahalı ve büyük bilgisayar sistemlerine gereksinim duyulmadan evlerdeki kişisel bilgisayarlar bile kullanılarak Internet'e ulaşılabilir.²²³
- d) Küresellik: Internet açık bir yapıya sahip olduğundan birbirleriyle işbirliği içerisinde çalışan 20.000 ağ, 7 kıtada 70 den fazla ülkede yaklaşık 25-30 milyon insan Internet üzerinde birbirlerine bağlıdır.²²⁴
- e) World Wide Web'in sağladığı hipermetin, ses, video, animasyon imkanları.²²⁵
- f) Bilginin depolanması kolaylığı.²²⁶
- g) Etkileşimlilik.²²⁷

İlk adım olarak Internet'in temelde diğer tüm yayın ortamlarından çok daha farklı olduğunun algılanması gerekmektedir. Internet günümüz yayınlarının sayısal ortama geçirilip küresel bir şekilde dağıtılma yolu olarak görülürse, Internet üzerinde yayıncılık başarıya ulaşamaz. Öncelikle Internet ne yayınlar için bir merkezi ağıdır ne de bir yayınevidir.²²⁸

Internet üzerinde yayınlanacak dergiler için tek ve standart bir model geliştirilmesi farklı disiplinlerdeki dergilerin farklı içeriğe sahip olmalarından dolayı çok zordur. Derginin içeriği gözönünde bulundurularak elektronik dergi modeli geliştirilebilir. Elektronik dergi yayıncılığı gelişim halinde olduğundan abonelerin ve kullanıcıların beklentileri ve istekleri çok önemlidir. Tasarım aşamasında ve yayına başladıktan sonra da kullanıcıların beklentileri ve istekleri derginin içeriğine yön vermesi gerekmektedir. Bishop elektronik akademik dergi kullanıcılarının beklenti ve isteklerini belirlemek için yaptığı çalışma sonucunda şunları belirlemiştir.²²⁹

- a) En azından kağıda basılı ortamdaki gibi kaliteli sayfalar görmek.

²²³ ibid. <http://www.obs-us.com/obs/english/papers/laura.htm>

²²⁴ ibid. <http://www.obs-us.com/obs/english/papers/laura.htm>

²²⁵ Tenopir, Carol., op., cit., s. 551.

²²⁶ ibid, s.551.

²²⁷ ibid. s.551.

²²⁸ Fillmore, Laure. op., cit., <http://www.obs-us.com/obs/english/papers/laura.htm>

²²⁹ Bishop, Ann Peterson. *Journals on the Net: A Reader's Assessment*, Library Trends, Vol. 43, No.4, 1995, s.568-569.

- b) Kağıt ortamındaki gibi gelişkin şekiller, tablolar, resimler, denklemler, akış diagramlarının bulunması.
- c) Arama özelliğinin bulunması .
- d) Atıflara, çeşitli bilgilere, kaynaklara bağlantı sağlanması.
- e) En uygun arayüzün geliştirilmesi (Her kullanıcının zorlandığı değişik bölümler varolduğunu göz önüne almak)
- f) Makaleleri kullanıcıların sonraki kullanımları için veya arşivleri için saklayabilmeleri.
- g) Dergideki makaleleri kendiliğinden bulabilme imkanı (serendipitous)
- h) Küçük bilgiler kullanarak örneğin yazar adı, konu adı daha geniş bilgilere ulaşabilme imkanı
- i) Konu anahtar kelimeleri ile bilgiye ulaşım imkanı

Bu çalışmada Bishop'un yukarıda özetlenen bulguları, ve bu çalışmanın önceki bölümlerinde geniş bir şekilde açıklanan elektronik akademik dergi yayıncılığı amaçları, boyutları dikkate alınarak Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını olan "Marmara İletişim Dergisi"sinin Internet ağı üzerinde yayınlanabilmesi için bir model geliştirilmeye çalışılmıştır.

Derginin Internet üzerinde World Wide Web ile yayınlanabilmesi için HTML biçiminde hazırlanmıştır. Derginin Internet üzerinde yayınlanması için gereken sayfalar Namo ve Microsoft Front Page HTML editörleri kullanılarak hazırlanmıştır.

Anasayfa mümkün olduğunca işlevsel hazırlanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, derginin anasayfasına bağlanan kullanıcıların olası farklı taleplerini karşılayacak şekilde "abonelik", "yayın kuralları", "arama", "eski sayılar", E-posta bağlantılarına anasayfada yer verilmiştir. Ana sayfada derginin son sayısının içindekiler kısmının bağlantılarının verilmesiyle kullanıcının anasayfadan daha fazla yararlanması düşünülmüştür.

Derginin anasayfasının grafik arayüzü mümkün olduğunca işlevsel ve sade olarak hazırlanmaya çalışılmıştır. Kullanılan resim dosyaları gif biçiminde saklanmış ve Internet ağının Türkiye'de yavaş olması dikkate alınarak resim sayısının az olmasına ve

anasayfanın boyutunun mümkün olduğunca küçük olmasına dikkat edilmiştir. Anasayfada tüm bağlantılar hem resim dosyalarının yön göstermesi ile hem de sayfanın alt kısmında metin olarak verilmiştir. HTML biçiminde bağlantılar yardımıyla yönlendirmede standartlık ve tutarlılık önemli olduğu için anasayfanın sol tarafından yer alan yönlendirme biçemi ve sayfanın altında bulunan metin yönlendirme biçemi her sayfada aynı şekilde kullanılmıştır. Böylece sayfalar arasında bir yönlendirme standardı ve tutarlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Dergi içinde, kullanıcının heran ulaşmak isteyeceği, en çok ihtiyaç duyacağı düşünülen bölümlere ulaşabilmesi için öncelikle anasayfada, ve diğer sayfalarda da sabit bağlantılar kurulmuştur. Bu bağlantılar Şekil 3 de görülmektedir. Bu yolla kullanıcının dergi içinde rahat yön bulmasına ve bilgilere hızlı bir şekilde ulaşabilmesine çalışılmıştır. Her sayfadan ulaşılabilen sayfalar:

- a) Abonelik.
- b) Yayın Kuralları.
- c) Eski Sayılar.
- d) Arama.
- e) E-posta.

Abonelik bağlantısı abonelik sayfasına erişimi sağlamaktadır. Abonelik sayfasında dergiye abonelik hakkındaki bilgiler bulunmaktadır. Sayfanın sol tarafında ve altında yönlendirmeler yer almaktadır. Kullanıcı bu bağlantılar ile belirtilen sayfalara ulaşabilmektedir.

Yayın kuralları bağlantısı yayın kuralları sayfasına erişimi sağlamaktadır. Yayın kuralları sayfasında dergiye yayınlanması için gönderilecek yazıların değerlendirilmesi, yazı kuralları, kaynak gösterme ve kaynakça biçemi hakkındaki bilgiler bulunmaktadır. Sayfanın sol tarafında ve altında yönlendirme biçemi yer almaktadır. Kullanıcı bu bağlantılar ile istediği yere erişebilir.

Eski sayılar bağlantısı eski sayılar sayfasına erişimi sağlamaktadır. Bu sayfada daha önce yayınlanan sayfalara erişim imkanı yıl ve sayının belirtilmesi ile mümkündür.

Arama bağlantısı arama sayfasına erişimi sağlamaktadır. Bu sayfada daha önce yayınlanan makaleler yazara göre, başlığa ve anahtar sözcüğe göre arama yapılabilmektedir. Arama sonuçları bağlantılı olarak otomatik olarak kullanıcıya verilmektedir.

E-posta bağlantısı kullanıcının dergiye E-posta göndermesini sağlamaktadır. Dergiye abonelik, herhangi bir konu hakkında bilgi isteme veya görüşlerini belirtmek için bu bağlantıya erişerek rahatlıkla E-postasını gönderir.

İçindekiler bölümünde derginin son sayısındaki makalelerin başlıkları ve yazarları verilmiş ve başlıklar makalelere bağlanmıştır. Kullanıcı makalenin üzerine tıklayarak makaleye erişebilmektedir. Yönlendirmede tutarlılığın sağlanması amacı ile makalelerin bulunduğu sayfalarda da sol tarafta ve sayfanın altında yönlendirmeler bulunmaktadır.

4.4 Modelin Değerlendirilmesi

XX. yüzyılın başlarından itibaren, akademisyenler arasında bilginin yayılmasında önemli bir işleve sahip akademik dergilerin bilgi yüklenmesinden dolayı işlevlerini yerine getirememeye başladığı görülmüştür. Bilgi yüklenmesi karşısında akademik dergilerin daha nitelikli bir yapıya kavuşturulması için yeni bir akademik dergi modeli çalışması bu tezin ana konusudur.

Akademik dergiler yaklaşık 350 yıldır basılı ortamda yayınlanmaktadır. Ancak bilgi yüklenmesi ile basılı ortamın yetersizleri ortaya çıkmıştır. Öncelikle basılı ortamdaki materyallerde kolayca arama yapılamaması, yeni çıkan dergilerin ve dergi fiyatlarının artması, dergilerin bilgiden haberdar etme işlevlerini güngeçtikçe yerine getirememeleri problemleri ortaya çıkmıştır.

Akademik dergilerin başlıca problemlerinin çözülebilmesi için tasarlanan elektronik akademik dergi modeli Netscape 4.3 Web tarayıcısı ile kontrol edilmiştir.

Ana sayfada bulunan bağlantılar ayrı ayrı iki yönlü olarak kontrol edilmiştir. Ayrıca son sayının materyallerine erişim bağlantıları da kontrol edilmiştir. Bağlantıların çalıştığı ve istenilen sayfalara ulaşılabilirdiği görülmüştür.

Abonelik
Yayın Kuralları.
Eski Sayılar.
Arama.

E-posta sayfalarına her sayfadan kurulan bağlantılar kontrol edildiğinde bağlantıların çalıştığı görülmüştür.

Tasarlanan bağlantılar sayesinde materyallere bir fare kliklemesi ile erişilebilmesi, eski sayılara ve materyallere arama yoluyla ulaşılabilmesi derginin basılı ortama göre çok daha hızlı bilgiye ulaşılabilen bir yapıda olmasını sağlamıştır.

Elektronik dergi modelinin elektronik ortamda olması bazı avantajlar sağlamaktadır. Dergi elektronik ağ ortamında denendiğinde gözlenen başlıca avantajları şu şekilde özetlenebilir:

- a) Materyaller basılı ortama göre daha fazla özellik sunan elektronik ortamdadır.
- b) Mesafe kavramı olmadan anında dergiye ulaşılabilir.
- c) Materyallere bağlantılar yolu ile kolay ve hızlı bir şekilde erişilmektedir.
- d) Yayınlanmış materyallere kolay erişilmektedir.
- e) Yayınlanmış materyalleri elektronik olarak arama imkanı bulunmaktadır.
- f) Kullanıcı her konudaki görüş ve fikirlerini dergiye kolaylıkla ve hızlı bir şekilde iletebilmektedir.
- g) Kullanıcılar elektronik materyalleri gelecekteki çalışmalarında tekrar kullanabilir durumdadır.
- h) Kullanıcılar materyallerde atıflara rahatlıkla ulaşabilmektedirler.
- i) Kullanıcılar elektronik ortama aşina olmaktadır.

5. Sonuç

Yazının bulunmasıyla başlayan yayıncılık, tarih boyunca sürekli bir değişim içinde olmuştur. Gutenberg'in ortaçağda matbaayı icat etmesiyle birlikte yayın ortamı yüzyıllarca devam edecek olan şeklini bulmuştur; basılı yayıncılık. İnsanın doğasındaki öğrenme isteği ve bilgi açlığı bu ortamdan sonuna kadar yararlanmayı bilmiş, insanlar gittikçe daha çok şey öğrenip bilmeye ve daha da önemlisi paylaşmaya başlamıştır. Bu sürecin sonunda, bilgi katlanarak artan ve yayılan bir kavram halini almıştır. Yirminci yüzyıl'da bilgi akışı artık, "bilgi yüklenmesi" olarak adlandırılacak kadar olağanüstü bir miktara ulaşmıştır. Bu durum, basılı yayıncılığın ilk dönemlerinde hayal bile edilemeyen sorunları beraberinde getirmiştir. Bilgi yönetiminde yaşanan sorunların çözümü basılı ortamda bulunamamaktadır zira ortamın yapısı buna uygun değildir.

Bilgi yüklenmesi ve bilgi yönetimi sorunlarının ortaya çıkışı tarihsel açıdan elektroniğin gelişimiyle aynı dönemlere rastlamaktadır. 1960'lı yıllarda devasa hacimli hesap makineleri görünümünde olan ilk bilgisayarlar, geçen yıllar içinde gelişmiş ve farklı amaçlarda kullanılır olmuştur. Bu da çözüm arayışlarında yeni bir alternatif olarak elektronik ortamı akla getirmiş ve elektronik yayıncılığın ilk nüveleri oluşmuştur. Ne var ki teknoloji hala yetersiz olduğundan bu yıllarda yapılan elektronik yayıncılık denemeleri başarısız olmuştur.

1980'li yıllar bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin dönüm noktası olmuştur. Öncesinde dünyada en fazla bir kaç tanesinin olacağı öngörülen dev bilgisayarlar yerini, artık herkesin edinip kullanabileceği kişisel bilgisayarlara bırakmıştır.

Dahası, 1980'li yıllarda gelişen iletişim teknolojileri sonucunda bilgisayarlar arasındaki bağlantılarda uzak mesafe engeli ortadan kalkmış, küresel ağlar oluşmaya başlamıştır. Başlangıçta ordu ve akademisyenler tarafından kullanılan küresel ağlar da çok hızlı bir gelişim göstermiş, sıradan insanların da grafik arabirim yardımıyla rahatlıkla kullanabildiği bir yapıya dönüşmüş ve ağa bağlanan bilgisayar sayısı çığ gibi artmıştır. Küresel ağda mesafe kavramı olmadığı için bilgiye ulaşım anındadır, bilginin basılı ortamda yayınlaması durumunda yaşanan erişim süresi ortadan kalkmaktadır.

Elektronikğin son yıllarda daha da gelişmesiyle, elektronik ortam ve küresel ağlar yayıncılık için çok yeni ve gelişmiş özellikler sunmaktadır. Bugün artık dünyanın her yanını sarmış bulunan Internet küresel ağıyla her yere ulaşmak, iletişim kurmak mümkündür.

Internet ağında Web'in kullanılması ve gelişen grafik ortamının sağladığı imkanlarla elektronik ortamdaki yayıncılık basılı yayıncılık kalitesine yaklaşmıştır. Elektronik ortamdaki bu gelişmeler doğrultusunda birçok yayıncılık denemeleri yapılmıştır. Bu denemelerde basılı yayıncılığa göre hem gelişmiş özellikler kullanılabilmiş hem de bazı problemler yaşanmaya başlanmıştır. Yaşanan tüm problemlere rağmen elektronik ortam basılı ortama göre yayıncılara daha fazla imkanlar sunmaktadır. Bu yüzden her geçen gün elektronik yayıncılık gelişmekte, yeni yayınlar kullanıma sunulmaktadır.

Özellikle akademisyenler elektronik yayın ortamını tercih etmekte ve bu konuda çalışmalar yapmaktadırlar. Bu tezde de akademik ortamın elektronik yayıncılık için yaptığı çalışmalar, düşünceler, yaklaşımlar incelenmiştir. İncelemeler neticesinde açıkça görülmektedir ki elektronik yayıncılık akademisyenlere, akademik kurumlara bilginin yönetiminde ve yayılmasında bir çok yeni ve gelişmiş imkanlar sunmaktadır. Bu bağlamda, akademisyenlerin elektronik ortamı er veya geç mutlaka kullanacakları söylenebilir.

Akademik yayıncılığa ülkemiz açısından bakıldığında akademisyenlerin yayın sayılarının azlığı yıllardır dile getirilen bir gerçektir. Yayıncılıkta Elektronik ortamın kullanılması ile Türkiye'deki yayın miktarının artabileceği düşünülebilir. Bunun yanında en azından yurt dışındaki akademik çalışmalardan kısa zamanda ve kolay bir şekilde haberdar olunabilmesi için elektronik yayıncılık üzerinde çalışmalar yapılmasında fayda vardır. Bu model çalışmasındaki elektronik dergi modeli, akademisyenlerin bilgiye daha kısa zamanda ve daha kolay bir şekilde ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Geliştirilen modelde Internet'e bağlanabilen bir akademisyen günün herhangi bir saatinde dergiye ulaşp istediklerini çok kısa bir sürede elde edebilir.

Basılı yayıncılık ortamından farklı olarak elektronik yayıncılık dinamik bir yapıya sahiptir. Bu yüzden elektronik ortamda dergi yayıncılığı, gelişen teknolojilerin takibini ve bunların yayıncılığa uygulanmasını gerektiren bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Geçiş dönemini yaşamakta olan elektronik yayıncılığın önümüzdeki yıllarda nasıl bir yapıya sahip olacağını bugünden öngörmek çok zordur. Bununla birlikte elektronik ortamda gerçekleşen gelişmeler yakından takip edilmesinde ve elektronik yayıncılıkta karşılaşılan sorunlara çözüm arayışlarına girilmesinde fayda bulunmaktadır.

6. EKLER

6.1 EK 1. Türkiye'de Yayınlanan Bazı Elektronik Akademik Dergilerin Anasayfaları

Science Faculty

ANADOLU UNIVERSITESI

FEN FAKULTESI DERGISI

Derginin Sahibi:

Anadolu Universitesi Fen Fakultesi Dekanligi adina Dekan Prof. Dr. Ersoy
CANKUYER

Dergi Yayın Kurulu:

Doc. Dr. Onder ORHUN

Doc. Dr. Emriya AGAOGLU

Doc. Dr. Huseyin AZCAN

Yrd. Doc. Dr. Melih ZEYTINOGLU

Editor:

Prof. Dr. Merih KIVANC

- 1996 / 1
- 1996 / 2

**MICROALBUMINURIA AND RENAL TUBULER PROTEINURIA IN
PATIENTS WITH INSULIN DEPENDENT DIABETES MELLITUS**

**Serap Semiz, Iffet Bircan, Gülsüm G. Yılmaz, Binnur
Karayalcin, Tomris Özben, Ayfer Gür Güven**

In this study, we assessed the urinary microalbumin, β 2MG and β -NAG levels to predict the renal damage in patients with insulin-dependent diabetes mellitus (IDDM). The study population included 15 type I diabetics and 10 healthy controls, aged 5-17 years (mean 11.6 y.) and 7-13 years (mean 10.1 y.) respectively. The averaged duration of the disease was 4.87 $\pm$ 2.8 (2-11) years. Microalbumin, β 2MG and β -NAG levels in the morning urine samples were studied and the results were corrected dividing by urine creatinin. The mean urinary albumin, β 2 MG and β -NAG levels of patients and controls were 13.32 $\pm$ 18.12 mg/grCr, 10.71 $\pm$ 11.17 mg/grCr; 24.41 $\pm$ 15.01 μ g/grCr, 18.21 $\pm$ 9.18 μ g/grCr; 9.46 $\pm$ 4.89 U/grCr, 7.07 $\pm$ 3.48 U/grCr, respectively. No statistical significance was found in all urinary protein levels between patients and controls ($p>0.05$). In conclusion, we suggest that no important glomerular and tubular dysfunction develops in earlier period of IDDM; however, it seems reasonable to make a comparison, increasing the number of patients, in groups that have different characteristics to assess the sensitivity of the procedures.

Key words: insulin-dependent diabetes mellitus, renal tubular proteinuria, microalbuminuria.

**THE FREQUENCY OF CAVUM SEPTI PELLUCIDI AND CAVUM
VERGAE, WHICH ARE OF BRAIN MIDLINE CYSTIC STRUCTURES.**

Muzaffer Sindel, Can Özkaynak, Gökhan Arslan, Olcay Özkan

In recent years, investigation of the rate of Cavum septi pellucidi and cavum vergae has gained importance, which are considered an abnormality in brain development and are postulated to be an etiologic factor of psychotic disorders. New imaging modalities such as

KURGU DERGİSİ

TEFİSİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sayı: 15

Sayı: 14

Sayı: 13

Sayı: 12

Sayı: 11

Sayı: 10

Sayı: 9

Sayı: 8

Sayı: 7

Sayı: 6

Sayı: 5

Sayı: 4

Sayı: 3

Sayı: 2

Sayı: 1

| IBF Ana sayfa | | Dersler |

The 5th International Symposium on Pharmaceutical
Sciences

CYBER-ISOPS, The First
June 24 - September 24, 1997

ELECTRONIC POSTER SESSION

- **PHARMACOPHORE STUDIES FOR ANTAGONISTS AT $\alpha 1A$ AND $\alpha 1B$ ADRENERGIC RECEPTOR SUBTYPES**
B. Coban, R. Griffith and J.B. Bremner
Department of Chemistry, University of Wollongong, Northfields Ave.
Wollongong, NSW 2522, Australia
 - **BASIC HYDROLYSIS OF CRYSTAL VIOLET IN CICLODEXTRINS AND MICELLES/CYCLODEXTRINS MIXED SYSTEMS.**
L. García-Río¹, P. Hervés², J. R. Leis¹, J. C. Mejuto², J. Pérez-Juste²
¹Departamento de Química Física. Facultad de Química. Universidad de Santiago de Compostela. Santiago de Compostela, ²Departamento de Química Física y Química Orgánica. Facultad de Ciencias. Universidad de Vigo, Vigo. Spain.
 - **ESTIMATION OF TOXIC EFFECTIVE DOSE OF THE ELEMENTS BY USE OF ARTIFICIAL NEURAL NETWORK**
Alexander Ivanov
Medec, Ltd., Zorge St., 36-117, Moscow, 125252, RF
-

Organizer

Ankara University, Faculty of Pharmacy,

TEJMM

Turkish Electronic Journal of Medicine
Official Journal of Ankara Chamber of Medicine

HONcode

Editorial Board

[Information For Authors](#)

[Subscription Form](#)

Vol.1 No:2 1997

CONTENTS

CASE REPORT

CONTINUOUS MEDICAL EDUCATION - SÜREKLİ TIP EĞİTİMİ

(IN TURKISH)

DERLEMELER (REVIEWS)

*** Video ikonu olan yazılar kısa video görüntüleri içermektedir !!
(Manuscripts with a video icon has short movies included)

- **Histopatolojik ve sitolojik inceleme için alınan doku ve hücre örneklerinin elde edilmesi konusunda önemli noktalar.**
(Basics in obtaining tissue and cell specimens for histopathologic and cytologic examination) NEW VIDEO
İşmsu Kuzu, Cemil Ekinci. Pathology and Cytology Department, Ankara University Medical School

- **Amfoterisin B'nin lipid taşıyıcılarla birlikte klinik kullanımı.(Clinical use of Amphotericin-B with lipid carriers)**

Murat Akova. Hacettepe University School of Medicine, Department of Medicine, Section of Infectious Diseases, Ankara, Turkey.

- **Nötropenik ateşli hastalarda ampirik antibiyotik kullanımı.(Empirical antibacterial treatment in patients with neutropenia and fever)**

Murat Akova. Hacettepe University School of Medicine, Department of Medicine, Section of Infectious Diseases, Ankara, Turkey.

KURSLAR (COURSES)

A. BİYOİSTATİSTİK (BIostatISTICS IN TURKISH)

Tıpta istatistik ve istatistik programlarının kullanımını öğrenmeniz için kursları izlemeniz yeterli. Araştırma tasarımı ve analizinde istatistik ile karşılaşacağınız tüm sorunların çözümünde İstatistik Danışma Hattı ile online yardım uzmanlar tarafından sağlanacaktır. Soru ve sorunlarınız için İstatistik Danışma Hattı'na tıklayıp sorumlu yazarlara bir e-mail atmanız yeterlidir.(You will learn how to use statistics and statistical software in medicine, online help available from experts for all your statistical problems in research design and analysis)

Kurs 1-4 (Courses 1-4): Vol.1 No:1'de yayınlanan bu kurslara buradan ulaşabilirsiniz

Kurs 5 (Course 5): Verilerin dağılımı(Distribution of data)

Kurs 6 (Course 6): Sayısal veriler için tanımlayıcı grafik ve tablolar (Descriptive graphics and tables for numeric data)

Sorumlu yazarlar (Authors in charge): Oktay Özdemir*, Murat Hayran*, Mutlu Hayran**, *OMEGA Klinik Araştırma Organizasyonu, **Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi

B. ELEKTROKARDİYOGRAFI (EKG) KURSLARI (ELECTROCARDIOGRAPHY COURSES IN TURKISH)

Kurs 1 (Course 1): Normal EKG

Kurs 2 (Course 2): Sinoatrial aritmiler (Sinoatrial arrhythmias)

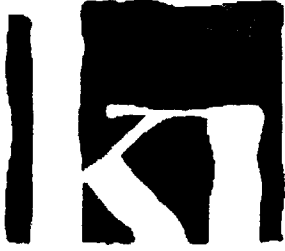
TEJM FORUM

Tejm forumuna katılmak için majordomo@lidy.ato.org.tr adresine tıklayıp, çıkan E-Mail ekranının mesaj kısmına (Subject kısmı boş bırakılacak) "SUBSCRIBE tejm " yazıp göndermeniz yeterli olacaktır.

Last update 24.10.1997

Bu Projenin Sponsorluğu Pfizer İlaçları A.Ş. tarafından üstlenilmiştir.

kültürveiletişim

culture&communication

iletişim, kültür eleştirisi ve sosyal düşünce alanlarında
disiplinlerarası dergi

*an interdisciplinary journal in communication, cultural criticism and
social thought*

türkçe

Alanında Türkiye'nin ilk
hakemli akademik dergisi olan
kültür ve iletişim yılda iki defa
Türkçe ve İngilizce yazılarla
çıkıyor. **kültür ve iletişim**'i büyük
kitapçıların yanısıra postayla
Ankara Üniversitesi İletişim
Fakültesi'nden de edinebilirsiniz.
Yazı teslim kuralları, dergi
politikası ve yayın kurulu
hakkında bilgi edinmek için
buraya tıklayın.

kültür ve iletişim'i nasıl edinebilirsiniz?

english

Besides being the first
refereed journal in its filed in
Turkey, **c&c** hopes to become a
node for a network of
international scholars. **c&c** is
available for international
readers through subscription.
Please e-mail us for copy
requests. **Click here** for
information on manuscript
submission, editorial policy and
the editorial board.

Subscription information

1998 1(1) · Kış
Winter

İstediğiniz makaleye
tıklayarak Türkçe özetini
okuyabilirsiniz

Click on any of the articles
to read an abstract in
English

ISSN 1301-7241
Copyright 1998 © kültür ve
iletişim.
Tüm hakları saklıdır. All
rights reserved.

kültür ve iletişim Ankara
Üniversitesi İletişim
Fakültesi Mezunları Vakfı
tarafından yayımlanmaktadır.

İçindekiler Contents

Halil Nalcaoglu ***Kültür ve İletişim: Bir "Olgan Bilim" Dergisine Doğru***

George Gerbner ***The Stories We Tell***

Eyup Özveren ***Bir Kültür İletişim Aracı Olarak Kervan Ticareti***

Sule Toktas Celik ***Paradigmatic Shifts in the Theory on Patriarchy: Subjectification of "Women"***

Mutlu Binark ***Oryantalist Söylem ve Japonya: Meiji Dönemi Japon Kadın Hareketi Tarihini Okumak***

Mahmut Arslan ***Protestan İs Ahlaki Hala Varlığını Sürdürüyor mu? Kitap Eleştirileri***

write kültür ve iletişim, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi 06590 Cebeci Ankara Turkey
phone (90.312) 362 20 24 fax (90.312) 362 27 17 e-mail ki@media.ankara.edu.tr

Feb 25th 1998 Webadmin

MARMARA İLETİŞİM DERGİ

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yay

- abonelik
- yayın kuralları
- eski sayılar
- arama
- e-posta

Ocak 1998, Sayı 1
içindekiler

Avrupa Topluluğuna Kantonalizm Uygulaması

Yard. Doç. Dr. Ahmet Şahinkaya
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi

ISSN 1401-7230

Video Signal Processing for TV Broadcasting

Copyright 1998 ©
Marmara İletişim Dergisi
Tüm hakları saklıdır.
All rights reserved.

Asst Prof. Ahmet Şahinkaya
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Sayısal Video Etkileşim Teknolojisi ve Kişisel Bilgisayarlı Ortam Sistemleri

Doç. Dr. Emin Doğan Aydın
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Dijital Haberler

Arş. Gör. Erhan Akıldız
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi

abonelik || yayın kuralları || eski sayılar || arama || e-posta
url: iletif.marun.edu.tr/mid/anasayfa.htm

- o anasayfa
- o yayın kuralları
- o eski sayılar
- o arama
- o e-posta

Marmara İletişim Dergisine abonelik ücretsizdir.

Dergimiz, kullanıcıların fikir ve tavsiyelerini almak, okuyucu kitlesi hakkında çeşitli bilgiler elde etmek amacıyla abone olmanızı istemektedir. Gelecekteki çalışmalara yön verebilecek fikir ve görüşlerinizi düzenli olarak öğrenebilmemiz için, abone olmanızı temenni ederiz.

Abone olmak için: mid@marun.edu.tr adresine "Subject" kısmı boş, mesaj alanında yalnızca "abone" yazan bir e-posta gönderin.

Aboneliği iptal etmek için: mid@marun.edu.tr adresine "Subject" kısmı boş, mesaj alanında yalnızca "abonelik iptal" yazan bir e-posta gönderin.

[anasayfa](#) || [yayın kuralları](#) || [eski sayılar](#) || [arama](#) || [e-posta](#)
url: iletif.marun.edu.tr/mid/dergi/Abonelik.htm

- anasayfa
- abonelik
- eski sayılar
- arama
- e-posta

Gönderilen yazıların, başka bir yerde yayınlanmamış olması ya da yayın için değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekmektedir. Yayınlanan yazıların her tür sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. Yayınlanmayan yazılar iade edilmez. yayın için kabul edilen yazıların yayın hakkı, yayınlanan yazıların da her türlü telif hakları dergiye aittir.

Makaleler 8000 kelimeyi geçmemelidir. 6000-7000 kelimelik bir makale (notlar ve referanslar dahil) iyi bir hedeftir. 2000-3000 kelimelik daha kısa yorum yazıları da kabul edilmektedir. Yazılar, varsa tablo, şekil ve illüstrasyonları da içeren dört eş nüsha olarak teslim edilmelidir. Yazı Word for Macintosh ya da Windows formatında, e-posta yoluyla gönderilirse yazıyla ilgili işlemler daha hızlı yürütülebilir. 100-150 kelimelik İngilizce ve Türkçe birer özet de yazılarla beraber gönderilmelidir. Yazılar bir toplantıda tebliğ edilmiş ise toplantının adı, tarihi ve yeri belirtilmelidir.

Yazıların ve özetlerin üzerinde sadece yazarın başlığı bulunmalıdır. Ayrı bir kapak sayfasında yazarlar isimlerini, tam ve açık kurum posta adreslerini, telefon ve fax numaralarını ve elektronik posta adreslerini bildirmelidirler. Bu bilgiler hakemlere gönderilmeyecektir.

Dergiye gelen yazıların yayınlanması hakemlerden alınacak değerlendirmelere bağlıdır. Dergiye ulaşan yazılar en kısa süre içinde hakemlere gönderilir. Hakem değerlendirmelerinin normal şartlarda 2-3 ay sürmesi beklenir. Yazarlardan, hakemlerin görüşleri uyarınca yazılarını geliştirmeleri veya gözden geçirmeleri istenebilir. Yayın konusunda son karar Yayın Kurulu'na aittir. Yazılarının kabul edilip edilmediğine dair bir mektup, hakem raporlarının fotokopileriyle birlikte, yazarlara gönderilir.

Yazıların gönderileceği adres:

mid_makale@marun.edu.tr

ya da

Marmara İletişim Dergisi
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Nispetiye Kampüsü

nişantaşı, istanbul

[anasayfa](#) || [abonelik](#) || [eski sayılar](#) || [arama](#) || [e-posta](#)
url: iletif.marun.edu.tr/mid/dergi/Yay_Kur.htm

- anasayfa
- abonelik
- yayın kuralları
- arama
- e-posta

Ulaşmak istediğiniz derginin yıl ve sayısını seçiniz.

1997	▼	1	▼
tamam		temizle	

[anasayfa](#) || [abonelik](#) || [yayın kuralları](#) || [arama](#) || [e-posta](#)

url: iletif.marun.edu.tr/mid/dergi/Eski_Say.htm

o anasayfa

o abonelik

o yayın kuralları

o eski sayılar

o e-posta

Aşağıdaki çekme menüden arama kriterini belirleyin. Metin alanına aramak istediğiniz sözcüğü yazın. Aramayı başlatmak için "ara" düğmesine, iptal etmek içinse "temizle" tuşuna basın.

Anahtar Sözcük

Ara

Temizle

[anasayfa](#) || [abonelik](#) || [yayın kuralları](#) || [eski sayılar](#) || [arama](#) || [e-posta](#)

url: iletif.marun.edu.tr/mid/dergi/Arama.htm

- o anasayfa
- o abonelik
- o yayın kuralları
- o eski sayılar
- o arama
- o e-posta

Avrupa Topluluğuna Kantonalizm Uygulaması

Ahmet Sahinkaya

Yrd. Doç. Dr.

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Ekonomik entegrasyonunda oldukça yol katetmiş olan Avrupa Topluluğu, siyasi entegrasyonunu tamamlaması için daha karmaşık ve daha engelli yollardan geçeceğı benzetmektedir. Bugün 12 üye ülkeden oluşan Topluluğu birarada tutan Andlaşmaların hemen hemen tümü ekonomik kararlardan oluşmaktadır. (1) Toplulukta henüz siyasi bir bütünleşme olmadığı gibi, bu alanda yapılan çalışmalardan da somut bir netice alınmış değildir. (2) İnsanlık tarihinin en büyük ve en komplike birliğini oluşturacak olan Avrupa Topluluğunun çatısını teşkil edecek olan siyasi yapısı henüz oluşmadığından, Topluluk için yakıştırılacak her türlü idari şekil, şimdilik bir varsayımdan öteye gitmeyecektir.

Bu inceleme yazımızda, Avrupa Topluluğunun muhtemel idari şekli olarak dört devlet yapısından biri olan Kantonalizmi ele alacağız. Bugün dünyada Federalizm, Fonksiyonalizm, Konfederalizm ve Kantonalizm yönetim şekline sahip birçok ülke olmasına rağmen, Avrupa Topluluğunun oldukça heterojen olan yapısının, bu standard yönetim metodlarından tam olmasa bile, daha çok Kantonalizme yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Avrupa Topluluğunu teşkil eden ülkelerin herbirinin, yüzyıllar boyu sürmüş egemenlikleri, müstakil devlet yapıları, farklı dilleri, kültür yapıları, ırkları, hatta farklı dinleri olması ve daha da önemlisi, bu ülkelerin çoğunun, bugün tüm insanlık tarafından kabul edilmiş olan Batı Uygarlığının en seçkin temsilcileri oluşları, birinin diğeri üzerinde hükümlanlık ve liderlik üstünlüğü sağlayacak her türlü tasarrufa şiddetle karşı gelmelerinin temelini teşkil etmektedir. Üye ülkelerin milli egemenliklerini bir ölçüde muhafaza edebilecekleri, Topluluk yönetiminde ise her üyenin kabul edebileceğı, harmonize

olmuş ve asgari müşterekte üzerinde anlaşma sağlanmış liderliğinin de rotasyonla eşit sürelerle her üye ülkeye verildiği ortak bir yönetim şekli kabul edilebilir. Çok değişik ırk ve dillere sahip Kantonların bir federasyon altında toplanmasından oluşan İsviçre Kantonolizm Modeli, yüzyıllar boyu başarı ile uygulanmış ve günümüzde de halen en etkin bir yönetim şekli olarak devam etmektedir. Tabi ki İsviçre'yi oluşturan Kantonların yapılarıyla, Avrupa Topluluğunun üye devletleri arasında çok farklar vardır. Fakat, Avrupa Topluluğuna siyasi bir model arandığı şu günlerde, İsviçre'nin yüzyıllar boyu hem siyasi, hem de ekonomik açıdan çok başarıyla uyguladığı bu model, Topluluğun ülkelerini siyasi ve ekonomik açıdan bir arada tutabilecek, AT yapısına diğer modellere göre daha uygun olabilecek, üzerinde Topluluk bünyesine uygun değişiklikler ve ilavelerle yapılabilecek olan Kantonalizm, Avrupa Topluluğunun siyasi entegrasyonunu sağlamada en başarılı olabilecek siyasi yapı olarak kendini göstermektedir.

Avrupa Birliğine siyasi model olarak önerdiğimiz Kantonalizmin AT'ye ne şekilde uygulanacağını açıklayabilmek için, bu metodla başarılı olmuş İsviçre modeline kısaca değinmek gerekir.

Almanlar, Fransızlar, İtalyanlar ve Romanlar gibi çok değişik kavimlerden oluşan İsviçre'de dört resmi dil vardır ve başka dillerde konuşulmaktadır. Ülkede din birliği de yoktur. Çoğunluğu teşkil eden Katolik ve Protestanların yanında Yahudiler ve Müslümanlar da mevcuttur. Oldukça heterojen bir insan yapısına sahip İsviçre'de, yabancılar yaşamayı çok severler. İsviçre 25 Devletçikten kurulu bir birleşik cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı aynı zamanda hükümetin başıdır ve bu Konfederasyon başkanı ve başbakan yardımcısı her yıl Federal meclis tarafından seçilir. Bern'deki federal hükümetle meclis dışında, "Kanton" denen devletçiklerin herbirinin meclisleri, hükümetleri vardır. Kanunlar doğrudan doğruya halk oyuna sunulur (Referandum). İsviçre, dünyanın sayılı gerçek demokrat ülkelerinden biridir.(3)

İrk, din, ve dil birliği olmadığı halde, yüzyıllar boyunca aynı topraklar üzerinde aynı emellerle yaşama sonucunda kuvvetli bir İsviçre milleti doğmuştur. Bu konuda çok ilgi çekici bir özellik gösteren İsviçre'de Almanya, Fransa, İtalya ile birliğe doğru gitmek isteyen hiçbir kanton olmamıştır.

Referans noktası olarak yola çıktığımız İsviçre modelini, geliştirerek, değiştirerek, ve ilaveler yaparak, Avrupa Topluluğuna uygulama sürecinde, bu topluluğa tam üye olma hazırlığı içinde olan Türkiye'nin de bu siyasi yapıya uygun değişimleri sağlaması

- o anasayfa
- o abonelik
- o yayın kuralları
- o eski sayılar
- o arama
- o e-posta

Video Signal Processing for TV Broadcasting

Ahmet Şahinkaya
Asst. Prof.
Marmara University
Faculty of Communications

A modern television broadcasting plant provides facilities for the pick-up and broadcast of entertainment, news, and cultural and educational subject matter in both visual and sound. The purpose of such a plant is to provide an adequate and satisfactory audio-visual services, and this requires a flexible and well-coordinated installation. A functional subdivision of equipment and facilities is the following:

- (a) Studio and control facilities (Video and audio)
- (b) Field pick-up and relay facilities (video and audio)
- (c) Visual and aural broadcast transmitters.

Typical studio and control facilities consist of one or more live-talent studios, a film pick-up studio, a video effect studio, one or more announcers' booths, and a master control room having switching and monitoring (audio-video) facilities for various studio outputs or remote pick-up outputs to the transmitter, as required. The master timing or synchronizing generator, various video line amplifiers, power supply rectifiers, computer controled graphic and animation. equipment, electronic effect apparatus, intercommunication system, and other equipment common to the studio facilities system are usually grouped in a main equipment room.

Filed pick-up facilities include portable television cameras such as

- anasayfa
- abonelik
- yayın kuralları
- eski sayılar
- arama
- e-posta

Sayısal Video Etkileşim Teknolojisi ve Kişisel Bilgisayarlar "Çoklu Ortam Sistemleri"

Doç. Dr. Emin Doğan Aydın
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi
(Bilişim Anabilim Dalı Öğretim Üyesi)

Sunuş

Çoklu Ortam Sistemleri

Masaüstü Yayıncılık

Optik Depolamada İlerleme

Büyüyen Eğlence Faktörü

Sunuş

Sayısal video etkileşim (SVE) teknolojisi, hem kişisel bilgisayar hem de etkileşimli video endüstrilerinin ilgisini çekti. Görsel İşitsel/İşitim Video ve kişisel bilgisayarların bir araya getirilmesi kullanıcı dostu olan, kullanıcıya herhangi bir tip sunumu gerçekleştirebilen ve geniş depolama kapasitesi ile bilgi sistemlerinin çok sayıdaki ihtiyaçlarını gerçekleştirebilen bir sistem - çoklu ortam sistemleri (multimedia systems) - yarattı.

Böyle heyecan verici bir teknolojinin geliştirilmesi tek başına uygulamasını garantilemez. Kullanıcıların ne istediğini bilen ve bu teknolojinin uygulanmasının gerçek problemlere nasıl daha iyi çözümler getirebileceğini görmek için bu yeni teknolojiyi yeterince öğrenecek bir kullanıcılar topluluğuna ihtiyaç duyar. SVE teknolojisi gibi bir sistemle çalışmak için gerekli yetenekler ve

SVE teknolojisi kişisel bilgisayarları ve televizyonları ilk kez tam olarak bütünleştiren ilk sistemlere olanak tanımaktadır. SVE teknolojisi detaylıca incelendiğinde yetenekleri ve nasıl uygulanacağı hakkında tam bir fikir edineceksiniz.

Görsel İşitsel/İşitim Video - bilgisayar sistemi ile çalışmak için gerekli yetenekler listesi çok uzundur. Gerekli olan bazı disiplinler aşağıdadır:

- * İşitsel/İşitim Mühendisliği
- * Görüntü/Video Mühendisliği
- * Bilgisayar Mühendisliği
- * Görsel İşitsel /İşitim Video Üretimi
- * Görsel İşitsel /İşitim Video Üretim Sonrası
- * Sanatsal Tasarım
- * Grafik Sanatı
- * Senaryo Yazımı
- * Yaratıcı Yazım
- * Yayıncılık
- * Programcılık
- * Görüntü İşleme

Yukarıdaki yetenek alanları diğer sahalar için çok gelişmişlerdir, mesela televizyon, sinema, tiyatro, ses kayıtları, yayıncılık veya kişisel bilgisayarlar. Bu makalede bilgilere değinecek, Görsel İşitsel/İşitim video - bilgisayar - çoklu ortam sistemleri için gerekli olacak parçaları çıkaracak ve hepsini bir yerde sunacağım. Bir makale elbette ki tüm bu alanlarda tam kapsamlı bilgiyi veremez ama benim umduğum, uygulamaların ve sistemlerin yaratılmasında nasıl bir araya getirildiğini göstermesidir. Ayrıca sizi bu konuların derinliğine indirecek kaynakları da makalenin sonuna ekledim.

Buraya dahil olan farklı endüstrilerin her birinin kendi özel dili vardır. Bu konuyla ilgilenmede önemli bir adım, uzmanlarla konuşabilmek ve onları anlayabilmek için, bu dili mümkün olabildiğince öğrenmektir.

Herkes muhtemelen PC'nin kişisel bilgisayar olduğunu bilir, ama kişisel bilgisayar ne demektir? Kişisel bilgisayar, genel amaçlı bilgisayar özelliklerine sahip, bir kişi tarafından kullanılması amaçlanan ve yaygın kullanım için yeterince ucuz olan, yazılım

- o anasayfa
- o abonelik
- o yayın kuralları
- o eski sayılar
- o arama
- o e-posta

Dijital Haberler

Erhan Akyazı

Arş. Gör.

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Elektronik Gazeteciliğin beklentileri ve tehlikeleri:

Bir sabah gazeteyi almak için kapıyı açtığınızda gazete dağıtıcı çocukların katlayıp buruşturarak kapınıza fırlattığı gazeteyi göremezseniz şaşırmayın. Çünkü artık gazeteler elektronikleşti. Yazılar, grafikler, fotoğraflar tüm bunlar sayısallaştırılarak bir kitap sayfası haline getirildi. Ve size taşınabilir bilgisayarınız kadar yakın.

Bahsedilen bilimsel bir ütopya değil, gerçektir. Çünkü gazeteler teker teker büyük bir coşku ile bilgi otoyolunda yerlerini almaktadır. New Jersey'de hizmet veren The Kelsey Group isimli medya danışmanlık şirketi 1989 yılında 42 olan gazete sayısının bugün 2700'e ulaştığını ve çoğunun da bu elektronik devrim ile amatörce de olsa ilgilendiğini bildirmektedir. Bu işlem tüm bilgilerin okuyuculara telefon hatları vasıtasıyla dağıtılması ile gerçekleştirilmektedir. Bu büyük kumar beraberinde büyük sorunları da getirmektedir. Bu sorunlardan birisi de böyle bir gazeteyi okumak isteyen insanların sayısı ve karşılığında ödeyecekleri ücret.

Bu çeşit bir oluşuma geçmedeki bu ısrarcılığın sebebi olarak Amerika'lıların eski moda gazete okumaktan sıkılmaları gösterilmektedir. Nüfusun yarısının bir gazeteye abone olmadığını ve 18 ile 24 yaş arasında olan kişilerin gazete okuma alışkanlığı olmadığını yapılan araştırmalar göstermektedir. Büyük gazeteler 1920lerdeki altın devirlerindeki yükselişini şimdi Amerikan halkının gazetelerin bol olduğu bir piyasada seçim yapabilmesiyle yerini bir düşüşe terk etmiştir. Kuzey Carolina Üniversitesi'nde gazeteciliğin tarihçesi üzerinde çalışmalarını sürdüren Donald Show, gazeteleri sevdiğini fakat orijinalliklerini gün geçtikçe yitirdiklerini

KAYNAKÇA

- 1) Akın, Cahit. *Her Yönüyle Internet*, 1. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996.
- 2) Akyazı, Erhan. *Yayıncılığın Gelişiminde Elektronikleşme Süreci ve Yazılı Basında Bilgisayarın Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
- 3) Allen, Bryce. *Academic Information Services: A Library Management Perspective*. Library Trends. Vol.43, No.4, 1995.
- 4) Ann, Okerson. *The Electronic Journal: What, Whence, and When?*, The Public-Access Computer Systems Review, Vol.2, No.1,1991.
- 5) Aydın, Emin. *Masaüstü Yayıncılık*, 1. Baskı, Günce Yayınları, İstanbul, 1996.
- 6) Bailey, C.W. *Network-based Electronic Serials*, Information Technolog and Libraries, Vol.1, No.11, 1992.
- 7) Bennion, Bruce C. *Why the Science Journal Crisis?*, Bulletin of the American Society for Information Science, March 1994.
- 8) Bishop, Ann Peterson. *Journals on the Net: A Reader's Assessment*, Library Trends, Vol. 43, No.4, 1995.
- 9) Blanchard, Jay S.; Rottenberg, Claire J. *Hypertext And Hypermedia: Discovering and Creating Meaningful Learning Environments*, The Reading Teacher, Vol.2, No.5, 1990.
- 10)Borman, S. *Advances in Electronic Publishing Herald Changes for Scientists*, Chemical and Engineering News, Vol. 3, No. 5, 1993.
- 11)Brader, Mark. A Chronology of Digital Computing Machines. 1994.
<http://www.unc.edu/~bjenkins/hist.html>
- 12)Bush, Vannevar. *As We May Think*, Atlantic Monthly, 1945.
<http://www.isg.sfu.ca/~duchier/misc/vbush/vbush-all.html>

- 13)Ceyhun, Yurdakul; Çağlayan, M. Ufuk. *Bilgi Teknolojileri İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997.
- 14)Charles W. Bailey Jr., *Networked-based Electronic Serials*, Information Technology and Libraries, Vol.3. No.2 March 1992.
- 15)Conklin, Jeff. *A Survey of Hypertext: MCC Technical Report* No. STP-356-86. Rev.1, 1987.
- 16)Coward, H.;Standera, O. *Refereeing and Editorial Problems in Electronic Journal Publication*, Computer Compacts, Vol.3, No. 2, 1985.
- 17)Day, Colin. *Pricing Electronic Products*, 1995.
<http://www.press.umich.edu/jep/works/colin.eprice.html>
- 18)Denning, Peter J., *The ACM Electronic Publishing Plan*, 1994. <http://www.acm.org>
- 19)Drexler, Erik. *Hypertext Publishing and the Evolution of Knowledge Social Intelligence*, Vol.1, No.2, 1995.
http://reality.sgi.com/employees/whitaker/hypertext/hypertext_publishing.html
- 20)Eldeniz, Levent. *İletişim Teknolojilerinin Gelişim Sürecinde Bilişimin Gazetecilikteki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
- 21)Fillmore, Laura. *Internet Publishing in a Borderless Environment: Bookworms into Butterflies*. 1995. <http://www.obs-us.com/obs/english/papers/laura.htm>
- 22)Fisher, H. Janet. *The Role of Subsidiary Rights in Scholarly Communication*.
<http://www.arl.cni.org/symp3/fisher.html>
- 23)Gaines, B.R. *An Agenda for Digital Journals: The Socio-Technical Infrastructure of Knowledge Dissemination*, 1995. <http://ksi.cpsc.ucalgary.ca/articles/digitalj.html>
- 24)Gevgilili, Ali. *2000'li Yılların Eşiğinde Modern İletişim Toplumu ve Yazılı Basının Geleceği*, İ.Ü İletişim Dergisi, 1992.

- 25)Guedon, Jean-Claude. *Why are Electronic Publications Difficult to Classify? The Orthogonality of Print and Digital Media*, 1994.
gopher://arl.cni.org/00/scomm/edir/guedon.94
- 26)Gürüz, Kemal; Şuhubi, Erdoğan; Şengör, A.M. Celal; Türker Kazım; Yurtsever, Ersin. *Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji*. Tüsiad Yayınları. İstanbul. 1994.
- 27)Harnad, Stevan. *Post-Gutenberg Galaxy: The Fourth Revolution in the Means of Production of Knowledge*, PACS Review, Vol. 2, No. 1, 1991.
- 28)Harnad, Steven, *Implementing Peer Review On The Net: Scientific Quality Control In Scholarly Electronic Journals*, International Conference on Refereed Electronic Journals: Towards a Consortium for Networked Publications. University of Manitoba, Winnipeg 1-2 October 1993". [ftp://ftp.cc.umanitoba.ca/e-journal](http://ftp.cc.umanitoba.ca/e-journal).
- 29)Harnad, Steven. *Electronic Scholarly Publication: Quo Vadis?*, Serials Review, Vol. 1, No,1995. <http://cogsci.ecs.soton.ac.uk/pub/harnad/Harnad/harnad95.quo.vadis.html>
- 30)Hickey, B. Thomas. *Present and Future Capabilities of the Online Journal*. Library Trends. Vol. 43, No.4, 1995.
- 31)Hitchcock, Steve; Carr, Leslie ; Hall, Wendy. *A Survey of STM Online journals 1990-1995: The Calm Before the Storm*. 1996.
<http://journals.ecs.soton.ac.uk/survey/survey.html>
- 32)Hoffman, Melia M. *The RightPages™ Service: An Image Based Electronic Library*, Journal of the American Society for Information Science, Vol. 44, No. 8, 1993.
- 33)Hofmann, Tony. *Funding Electronic Journals On The Internet*, 1995.
<http://www.phonix.ca/resources.html>
- 34)İçel, Kayıhan. *Kitle Haberleşme Hukuku*. Beta Yayınevi, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1990.

- 35)İnuğur, Nuri. M. *Basın ve Yayın Tarihi*, Üçüncü Bası, Der Yayınları, İstanbul, 1993.
- 36)Lancaster, F. W. *Attitudes in Academia Toward Feasibility and Desirability of Networked Scholarly Publishing*. Library Trends. Vol. 43, No.4, 1995.
- 37)Lancaster, F. W. *Networked Scholarly Publishing*. Library Trends. Vol. 43, No.4, 1995.
- 38)Lancaster, F. W. *Toward Paperless Information Systems*. NewYork: Academic Press. 1978.
- 39)McKnight, Cliff; Meadows, Jack; Pullinger, David; Rowland, Fytton. *ELVYN – Publisher and Library Working Towards the Electronic Distribution and Use of Journal*, 1994. <http://bush.cl.tamu.edu/DL94/paper/mcknight.html>
- 40)Metz, Paul ; Gherman, Paul. M. *Serials Pricing and the Role of the Electronic Journal*, College & Research Libraries, Vol. 52, No. 4, 1991.
- 41)Mylonas, E. *The Perseus Project*. Scholarly Publishing on the Electronic Networks. The next Generation: Vision and Opportunities in not-for profit Publishing. Washington, DC: Association of Research Libraries, 1993. (Okerson, Ann, editör).
- 42)Nisonger, Thomas E. *Electronic Journals: Post-Modern Dream or Nightmare: Report of the ALCTS CMDS Collection Development Librarians of Academic Librarians Discussion Group*, Library Acquisitions: Practice and Theory, Vol. 17, No. 3, 1993.
- 43)Odlyzko, Andrew M. *Tragic Loss Or Good Riddance? The impending demise of traditional scholarly journals*. 1994. <http://www.math.upenn.edu/lib/tragic-loss.html>
- 44)O'Donnell, Michael. *Electronic Journals: Scholarly Invariants in a Changing Medium*. Journal of Scholarly Publishing, Vol.2, No: 3, 1995.
- 45)Okerson, Ann. *Publishing Through The Network: The 1990's Debutante*. Scholarly Publishing. Vol. 23, No. 3, 1992.

- 46)Okerson, Ann. *The Electronic Journal: What, Whence and When?*, The Public-Acess Computer Systems Review, Vol.2, No. 1, 1991.
<http://info.lib.uh.edu/pr/v2/n1/okerson.2n1>
- 47)Pilachowski, C. 1993. *Mark-up or typeset: The Springer Verlag dilemma*. Scholarly publishing on the electronic networks. The new generation: Visions and opportunities in not-for-profit publishing proceedings of the second symposium, Washington DC: Association of Reserarch Libraries,1993.
- 48)Roes, Hans. *Electronic Journals: A Survey Of The Literature And The Net*, Journal of Information Networking, Vol. 2, No.3, 1994.
- 49)Roes, Hans;Dijkstray Jost. *Ariadne: The Next Generation of Electronic Document Delivery Systems*, The Electronic Library, Vol. 12, No. 1, 1994.
- 50)Rooks, Dana. *Electronic Serials, Administrative Angst or Answer*, Library Acquisitions: Practice & Theory, Vol. 17, 1993.
- 51)Ryder, Geraldine. *THE GREAT DEBATE: That electronic journals will have a detrimental effect on scholarly publishin..* 1997.
<http://infotrain.magill.unisa.edu.au/InfoTrain/VolumeOne/InfoMan3/RyderGeraldine/Debate6.htm>
- 52)Senders, J.W. *I have seen the future and it doesn't work: The electronic journal experiment*, Proceedings of the Society for Scholarly Publishing 2nd Annual Meeting. Washington, Society for Scholarly Publishing, 1981.
- 53)Shamp, S. *Prospects For Electronic Publication in Communication : A Survey Of Potential Users' in Communication*, Quarterly. Vol. 40 No. 3, Summer 1992.
- 54)Stanek, Robert William. *HTML JAVA CGI SGML VRML UNLEASHED*. Çevirenler: Banu Yurt, Büke Ötkünç, Arzu Karaçayır, Editör Tanol Türkoğlu. Sistem Yayıncılık. 1. Baskı, İstanbul, 1997.
- 55)Stern, B.T.; Compier, H.C.J. *ADONIS: Document Delivery in the CD-ROM Age. Interlending and Document Supply*, Vol. 18, No. 3, 1990.

- 56)Stoller, Michael E. *Electronic Journals in the Humanities: A Survey and Critique*, Library Trends, Vol 40, No 4, 1992.
- 57)Sütçü, Cem. *Bilgisayar ve Bilgisayar Ağları*, Marmara İletişim Dergisi, Sayı 5, İstanbul, 1994.
- 58)Tennant, Roy; Ober, John; Lipow, G. Anne. *Internet El Kitabı*, Çeviri Editörü: Yaşar Tonta, Çevirenler: Yaşar Tonta, Ahmet Çelik, Ayhan Kaygusuz., Müjgan ŞanTürk Kütüphaneciler Derneği, Ankara, 1996.
- 59)Tenopir, Carol. *Authors and Readers: The Keys to Success or Failure for Electronic Publishing*. Library Trends. Vol. 43, No.4, 1995.
- 60)Tonta, Yaşar. *Internet, Elektronik Kütüphaneler ve Bilgi Erişim*. 1. Türkiye'de İnternet Konferansı, Bilkent, Ankara, 1995.
- 61)Treloar, Andrew. *Electronic Scholarly Publishing and the World Wide Web* <http://www.scu.edu.au/ausweb95/papers/publishing/treloar.html>
- 62)Willis, Jerry. *Bridging the Gap Between Traditional and Electronic Scholarly Publishing*. EDUCOM Conference in Portland, Oregon. 1995. <http://www.coe.uh.edu/~brobin/Educom95/EducomJW/>